

ha-kol

הקול

br. 135
svibanj/lipanj 2014.
ijar/sivan/tamuz 5774.

VERA DAJHT KRALJ

11.12.1928.-16.5.2014.

IZ RADIONICE VERE DAJHT KRALJ

- 04 Jedinствена osoba i jedinstvena umjetnica
 08 Spomen područje Jasenovac je trajno upozorenje
 09 Komemoracija uz spomenik žrtvama Holokausta
 10 70 godina od odvođenja Židova u logore smrti
 11 Bogat, raznovrstan i zanimljiv program
 13 Predavanja, kulturne priredbe, izleti, zabave
 14 Osnovan čitateljski klub
 16 Tradicija ili unosan posao, stvar vjere ili pomodarstvo?
 17 Cossetto je 44 godine
 vodio zbor Židovske općine Zagreb
 18 Kako ste doživjeli kraj Drugog svjetskog rata?
 20 Estera – ime za hrabrost
 22 Iz pepela čakovečke sinagoge – Životopis Eve Schwarz
 23 Ja sam posljednji Židov
 25 Moja obećana zemlja
 28 Predavanja, radionice i izložba o Anni Frank
 29 Druženje s mladim Njujorčanima
 30 Specifičnosti židovskog monoteizma
 31 Desetak izvrsnih ostvarenja
 35 Program koji je dobio podršku publike
 38 Po čemu je plesni ansambl Batševe posve izuzetan?
 40 Uspjela tradicionalna vrtna zabava
 41 Tom Okker – Leteći Holandez
 42 Papa Franjo u Jeruzalemu, Šimon Peres u Vatikanu
 43 Peres: Mir je najveća vrijednost za židovski narod
 44 U Wiesellovoj rodnoj kući edukacija o Holokaustu
 45 Šimonu Peresu nagrada B'nai B'ritha
 46 Reuven Rivlin deseti predsjednik Izraela
 47 Ured Ben Guriona otkriven za javnost
 48 Sve je započelo „Schindlerovom listom“
 49 Pred Capitolom spomen-stablo za Annu Frank
 51 Izložba o tisućljetnoj povijesti medicine
 Najskuplja knjiga na hebrejskom
 52 Srušena najstarija sinagoga u Siriji
 53 Natpis „Judenfrei“ na vratima vrtića u Rigi
 54 Odlazak Malcolma Glazera, vlasnika Manchester Uniteda
 55 Svetac među pravednicima
 57 Zašto Hollywood nikada nije želio
 snimati filmove o Holokaustu
 60 Prema istraživanjima,
 26 posto odraslih u svijetu su antisemitski raspoloženi
 61 Jesu li Židovi izgubili Europu?
 62 In memoriam
 Dobrovoljni prilozilo

Ha-Kol 135
 svibanj/lipanj 2014.
 ijar/sivan/tamuz 5774.

Glavni i odgovorni urednik

Živko Gruden

Uredništvo

Nataša Barac, Nives Beissmann, Tamara Indik-Mali

Oblikovanje i priprema za tisak

Hendrih Feldbauer

Ha-Kol

glasilo židovske zajednice u Hrvatskoj

Izdavač

Židovska općina Zagreb
 Palmotićeva 16, 10000 Zagreb p.p. 986
 tel: 385 1 49 22 692
 fax: 385 1 49 22 694
 e-mail: jcz@zg.t-com.hr
 uredništvo: hakol@net.hr

Za izdavača

dr. Ognjen Kraus

ISSN 1332-5892

Izlaženje Ha-Kola financijski potpomaže
 Savjet za nacionalne manjine Republike Hrvatske

Pretplata

100 kuna godišnje, za inozemstvo 200 kuna
 Žiro račun kod Zagrebačke banke broj:
 2360000-1101504155
 Židovska općina Zagreb

Devizni račun:

Account owner: Židovska općina Zagreb
 Bank: Zagrebačka banka d.d.
 Account number: 1500260173
 IBAN: HR4923600001500260173
 Swift: ZABAHR2X

Tisak

Offset tisak NP GTO d.o.o.

Str. 1.: Vera Dajht Kralj, 11.12.1928. – 16.5.2014.

Str. 2.: Iz radionice Vere Dajht Kralj

Str. 63.: Zaustavljeni trenutak, s izložbe fotografija
 Narcise Potežice

U realizaciji ovog broja svojim su prilozima sudjelovali:

Nataša Barac, Ian Beissmann, Nives Beissmann, Zoran Bošnjak, Irena Deže Starčević, Milivoj Dretar, Darko Fischer, Siniša Jurica, Vlasta Kovač, Fredi Kramer, Andrej Pal, Nenad Polimac, Narcisa Potežica, Veronika Rešković, Melita Švob, Neda Wiesler

Toda raba!

KOMEMORACIJA VERI DAJHT KRALJ

JEDINSTVENA OSOBA I JEDINSTVENA UMJETNICA

PROMATRAJUĆI UMJETNIČKI OPUS VERE DAJHT KRALJ NE MOŽEMO A DA NE UOČIMO DA ON U SVOM NUKLEUSU ISKAZUJE DUBOKE MISLI I PORUKE JUDAIZMA – REKLA JE U SVOM OSVRTU NA ŽIVOT I DJELO VERE DAJHT KRALJ RAVNATELJICA GLIPTOTEKE HAZU ARIANA KRALJ

S jednog od mnogih druženja u Palmotićevoj 16, sjedištu Židovske općine Zagreb

U povodu smrti ugledne akademske kiparice Vere Dajht Kralj, članice Židovske općine Zagreb, u Palmotićevoj 16 je 11. lipnja održana komemoracija koju su zajedno priredili Židovska općina Zagreb, Galerija „Milan i Ivo Steiner“ i Kulturno društvo „Miroslav Šalom Freiberg“.

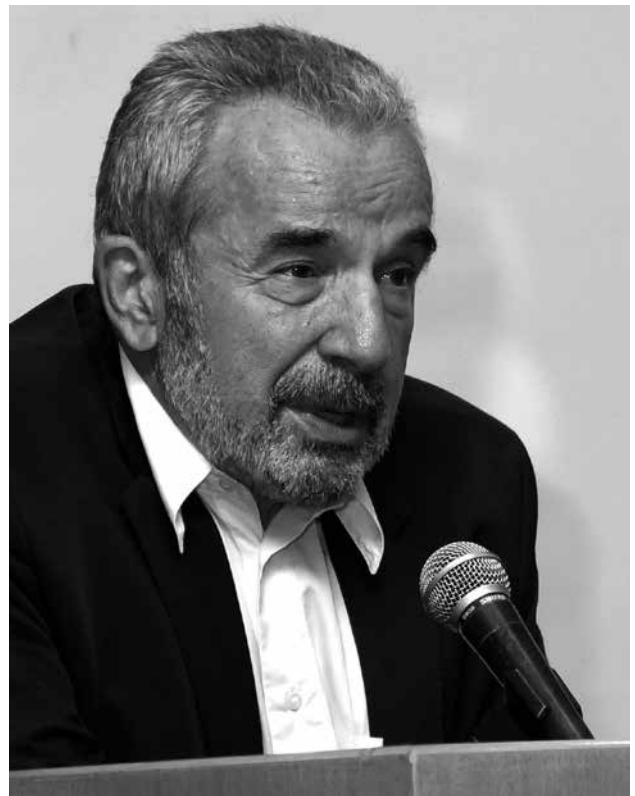
Na životni put i umjetnički opus Vere Dajht Kralj podsjetili su predsjednik Židovske općine Zagreb Ognjen Kraus, ravnateljica Gliptoteke HAZU Ariana Kralj, akademik Tonko Maroević i arhitekt Mario Beusan. Prikazan je i upravo završen dokumentarni film o životu i djelu Vere Dajht Kralj „Vrijeme ljubavi“ redateljice Mire Wolf, u produkciji Židovske općine Zagreb. Vera Dajht Kralj umrla je 16. svibnja, u 86. godini, u Zagrebu.

„Prije gotovo mjesec dana zauvijek nas je napustila naša dugogodišnja članica, velika i strastvena likovna umjetnica, organizatorica vrijednih kulturnih likovnih događanja, kreatorica izvrsnih likovnih rješenja za glasilo ove židovske zajednice, Ha-Kol, osoba koja je uvijek zračila vedrinom i toplinom - Vera Dajht Kralj“, rekao je u uvodnoj riječi Živko Gruden, predsjednik Kulturnog društva „Miroslav Šalom Freiberg“.

Ognjen Kraus: Hvala joj za sve što je učinila

Upućujući sućut obitelji, prof.dr. Ognjen Kraus, predsjednik Židovske općine Zagreb, prisjetio se vremena kada je upoznao Veru Dajht Kralj. Iako je prvi susret bio obilježen nesporazumom, to je nakon nekog vremena izgladeno, a Vera Dajht Kralj dala je značajan doprinos Općini i Galeriji „Milan i Ivo Steiner“. „Veru sam upoznao prije dvadesetak godina u jednoj dosta neugodnoj situaciji, kada je trebala raditi neke stvari u vezi s rekonstrukcijom ove zgrade, što je

bilo dogovoreno. Na žalost, to je bilo prekinuto, ali ja tada nisam bio predsjednik ove Općine. Vera Dajht Kralj potom jedno vrijeme nije dolazila u Općinu. Nakon nekog vremena smo se našli i pronašli smo zajedničku riječ. Upoznao sam je kao osobu nevjerovatnog entuzijazma, energije i ideja. Našu suradnju smo realizirali: dugi niz godina vodila je Galeriju naše Općine, na zajedničko i opće zadovoljstvo“, rekao je Kraus.

Ognjen Kraus: Njezine sam radove cijenio i volio

Podsjetio je da je Vera Dajht Kralj potekla iz „jedne velike i ugledne židovske obitelji koja je došla u Zagreb negdje u vrijeme kada je osnovana ova Općina“. No, njezino umjetničko djelo prešlo je granice židovske zajednice. „Bila je aktivna u likovnom životu ove zemlje. Njezine radove sam zaista cijenio i volio. Neću zaboraviti posljednju njezinu izložbu, koju je priredila u svom ateljeu, u jednom intimnijem društvu. Tada sam vidio svu raznovrsnost njezina likovnog opusa: skulpture, slike, nakit, sve ono čemu je posvetila svoj život“, prisjetio se Kraus. Reкао je da je Vera Dajht Kralj „uvijek bila u izuzetno dobroj formi“ te da je „iako teško bolesna već dugi niz godina, svoju bolest u neku ruku skrivala sve do početka ove godine“. „Nažalost, otišla je, napustila nas je. Hvala joj za sve što je učinila za našu Općinu. I ne samo za Općinu, nego i za likovnu umjetnost u Hrvatskoj“, rekao je Kraus.

Ariana Kralj: Obilježila je likovni identitet Hrvatske

Ariana Kralj, ravnateljica Gliptoteke HAZU, kazala je za Veru Dajht Kralj da je riječ o „jedinствenoj osobi, jedinствenoj umjetnici, koja je svojim djelom i osobnošću obilježila likovni identitet Hrvatske, a svojim likovnim istraživanjima proširila poimanje kiparskog izričaja“. Posebno je istaknula njezinu pripadnost židovskoj zajednici, što je obilježilo i njezin umjetnički opus. „Kada govorimo o našoj Veri ne možemo a da pritom ne inkorporiramo njeno židovsko nasljeđe i pripadnost, da još jednom i u tim okvirima otkrijemo njezin neosporni umjetnički potencijal koji u svom nukleusu iskazuje duboke misli i poruke judaizma. Vera je bila rođena u obitelji Deucht porijeklom iz Mađarske, a prabaka joj je bila iz obitelji Schwarz. Njezina majka bila je iz obitelji Jelinek iz Tuzle. Tijekom skoro tri stoljeća života u Zagrebu, židovska obitelj Deucht u svakom je segmentu života pridonijela građanskom potencijalu Zagreba. Radi pravilnog izgovora, Verin otac mijenja prezime Deucht u Dajht. Vera živi sretno djetinstvo okružena s obitelji, glazbom, literaturom, vrlo otvoreno prema drugim vjerskim uvjerenjima, nikada ne limitirajući svoja prijateljstva bilo čime što bi nametalo sužavanje prostora za ostvaranje kvalitetnih ljudskih odnosa“, rekla je Ariana Kralj.

Prekretnica je bila Drugi svjetski rat, „koji je srušio sve planove, radosti, vizije. Vera je u logoru. Prvo u Crikvenici, pa onda na otoku Rabu. Zatim s obitelji odlazi u partizane, na Kordun. Svakodnevno su im stizale vijesti o tragičnim sudbinama članova obitelji i prijatelja. Na svom ratnom putu Vera Dajht nosi sa sobom knjige koje u njoj bude svijet nade i nadahnaća, svijet ljepote i etičnosti. Cijeli je život bila zahvalna svojoj obitelji, koja joj je ugradila spoznaju o važnosti kulture. Uvijek je isticala da joj je upravo kultura pomogla da prebrodi teškoće u životu“, rekla je Ariana Kralj.

Nakon rata, Vera Dajht je diplomirala na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu i osnovala obitelj. Ariana Kralj posebno je istaknula ulogu koju je Verin suprug, Albert Kralj, imao u njezinu životu. „To je bio čovjek s kojim je dijelila sve: svaku svoju misao, svoje kiparsko razmišljanje,

Ariana Kralj: Verinu osobnost zauvijek ćemo nositi u nama nalazeći u njemu svoga sugovornika, pratitelja, svoj oslonac. A njihov sin, Saša, naslijedio je majčin istraživački duh, moć opažanja. Sublimaciju svih datosti našao je u vrsnoj fotografiji, snimajući u cijelom svijetu na lokacijama gdje se sukobljuju poimanja o ljudskim pravima. Time je zapravo pronasao ono što je uvijek bilo u habitusu Verinog životnog fokusa“, rekla je Ariana Kralj.

Podsjetila je i na to da je Vera Dajht Kralj bila potvrđena kao umjetnica i nizom nagrada, priznanja, izložbi i simpozija. U javnim prostorima u Hrvatskoj postavljeno je osam njezinih radova. Bila je aktivna članica Udruge likovnih umjetnika primijenjenih umjetnosti i Hrvatskoga društva likovnih umjetnika. Bila je dugogodišnja predsjednica odbora Galerije „Milan i Ivo Steiner“ u Židovskoj općini Zagreb. Izlagala je na nizu relevantnih izložbi, kao što su Trijenale hrvatskoga kiparstva, Trijenale svjetske male keramike i Suvremeni hrvatski nakit. Ariana Kralj posebno je naglasila retrospektivnu izložbu Vere Dajht Kralj 2003. godine u Gliptoteci HAZU, izložbu koja je „iznijela njezin kiparski opus kao jedinствeno umjetničko stvaralaštvo koje se izdvaja u potpuno osebujni kiparski identitet“.

„Vera Dajht Kralj čitavo svoje životno iskustvo i poruku iskazuje kiparskim stvaralaštvom u terakoti ili emajliranom bakru i metalu. Njezine skulpture su intenzivno obojene u nadrealističkom koloritu kao da se u njima nalazi odblesak svih podneblja u kojima teče život, sav životni intenzitet u svom rasponu značenja i značaja. Nazivi djela su Kuća, Ljubavnici, Čarobna frula, Obiteljski horoskop, Pozdrav mornaru, Na prozoru, Sanjarenje, Trodimenzionalna lirika. Sve su to figurativne skulpture otvorenoga torza koje ona otvara u vidu vrata i prozora. Iz tih njedara će poletjeti osjećaji,

nastavak na sljedećoj strani

sklupčati se sjećanja i čežnja. Sva životna poetika je figurativno otjelovljena: to su brodovi, ptice, životinje, ljudi, čovjek i snovi, neraskidivo povezani. I zato nam je Vera toliko bliska, jer je i u kontaktu bila otvorena. Bili su to razgovori sa stavovima i iskrenošću, bez pretencioznosti, bez želje da ona samu sebe afirmira na bilo koji drugi način nego što je njezin vlastiti umjetnički i životni potencijal. Njezinu osobnost i iskrenost ćemo zauvijek nositi u nama, a sjećanje na nju će potvrđivati pravo na samosvojestvenost kao vid prave slobode bez ikakvih ograničenja. Draga Vera će svojim obojanim skulpturama trajno svjedočiti o bljesku umjetničke i karakterne dragocjenosti“, zaključila je Ariana Kralj.

Tonko Maroević: Obogatila je naše živote

Akademik Tonko Maroević davno se na izložbama upoznao s djelom Vere Dajht Kralj, a osobno ju je upoznao dok su zajedno surađivali u savjetu Galerije „Milan i Ivo Steiner“. Uslijedila su druženja i odlasci u njezin atelje. Priredio je i jednu njezinu izložbu i napisao o njoj monografski tekst.

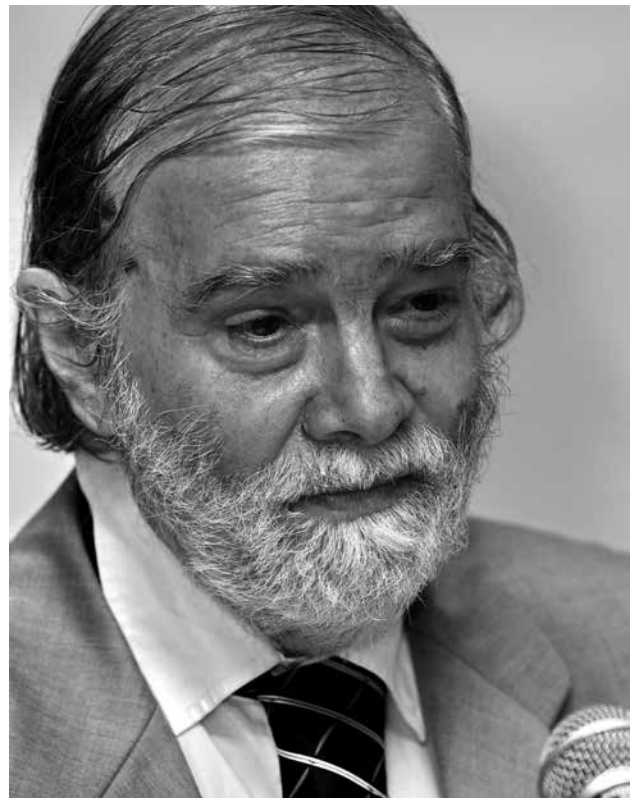
„Danas svi osjećamo njezino odsustvo, ali, s druge strane, imamo utjehu da ostaje djelo koje doista osobno, pa i kolektivno, upravo u ime generacije koja je stasala na zagrebačkoj Akademiji neposredno poslije Drugog svjetskog rata, znači jedan specifičan opus. Opus u kojem su sakupljena životna iskustva, teška, sublimirana, komprimirana, ali istodobno tom jednom slobodom, imaginacijom, zaigranošću oslobođena od onog tereta življenja. Bogato, živo, figurativno, ali lirsko, poetično, po metaforici, po sposobnosti povezivanja različitih elemenata, po otvaranju unutarnjeg prostora, po igri punine i praznine, u jednoj specifičnoj modelaciji, po boji, po živosti. Jednom riječju, jedan opus koji doista znači datum“, rekao je akademik Tonko Maroević.

Podsjetio je da je Vera Dajht Kralj stasala uz velike učitelje Augustinčića i Kršinića, ali i da je izgradila svoj vlastiti izričaj. „Kaže se da iza velikih stabala u sjeni ne raste. No, ona se odmaknula od njih u slobodi svoje imaginacije, primivši, naravno, ono što je trebala primiti – jednu zanatsku spremu, sposobnost modelacije, ljubav i volju za rad. Spremila se za rad koji će izaći iz ateljea, među ljude, podijeliti s njima iskustvo. Nekoliko spomeničkih plastika, naravno, pripada i duhu vremena, pripada i zadacima koje je sa zadovoljstvom izvršila. Bilo da je riječ o spomenicima žrtvama, bilo da je riječ o spomenicima književnicima poput Nazora ili Cesarca. Tim se djelima rado odužila, jer je bila osoba kulture, otvorenosti, interesa za ostale umjetničke manifestacije i literature u kojoj je često nalazila inspiraciju“, rekao je Tonko Maroević.

Kao značajan datum u umjetničkom sazrijevanju Vere Dajht Kralj, istaknuo je njezin boravak u Parizu početkom 50-ih godina. „Specijalizacija je rezultirala upoznavanjem novih, slobodnijih tokova, izlazak iz socrealističkih okvira, a i sposobnost afirmacije. Izlaganje u centru evropske kulture, također ravnopravno s drugim evropskim umjetnicima, sigurno je značilo jedno samopouzdanje i jačanje samosvijesti.

S tom pariškom prtljagom, reklo bi se popudbinom, vratila se u Zagreb i djelovala doista na svoj poseban način“, kazao je Tonko Maroević.

Djela Vere Dajht Kralj izdvajaju se po „svojoj slobodi, raznolikosti, lirskoj zasanjanosti, po erotizmu“. „Njezina djela nisu nikad bila puka formalna istraživanja, nego zapravo djelovanje među ljudima i za ljude. Tome, naravno, pripada i njezin nakit, njezina djela primjenjene umjetnosti. Kroz pola stoljeća djelovanja ostvarila je jedan opus, ali i različite cikluse, uvijek pokazujući želju za nekim snovitim svijetom, svijetom pomorstva, mornara, Vasca da Game. Jedna nostalgija, čežnja za putovanjem. Uostalom, i sama je rado putovala i vidjela veliki dio svijeta. S druge strane, ptice, čežnja za letom. S treće strane, naravno, njezine djevojke, figure“, rekao je Tonko Maroević.

Tonko Maroević: Izgradila je svoj vlastiti izričaj

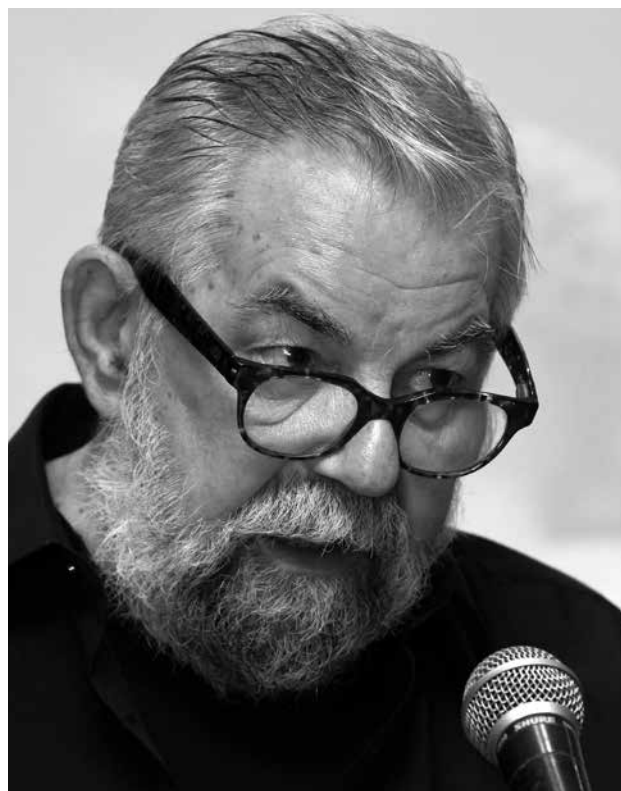
Sloboda, prividni nered, meke linije, male forme – samo su neki od elemenata djela Vere Dajht Kralj. Inspiraciju je nalazila u stvarnim likovima, ali i u imaginarnom. Njezina umjetnost bila je okrenuta ljudima i za ljude. „Ja sam smatrao da je Kuća predaka neslučajna, amblematska, ostvarenje u kojem postoji unutrašnji prostor, čak i doslovno, u kojem postoji kiparstvo oslobođeno statičnosti. U toj Kući predaka okupljaju se s jedne strane duhovi, a s druge strane, objekti, predmeti koje ona oživljava i koje čini pokretnima, mobilnima, kombinatorički zaigranima. Jednom riječju, kad pogledate slike iz njezinog ateljea, iza tog prividnog nereda postoje elementi koji se mogu rekombinirati, s kojima se može stvoriti uvijek nova situacija, a s osjećajem plastičke uvjerljivosti i sposobnosti upravo te jedne zaokružene, valovite, oble modelacije. Kod nje nema krutih oblika, kod nje nema oštih rubova. Kod nje postoji volja da oblikuje na jedan

zaokruženi način, na način zrelog ploda, da se tako, metaforički, izrazim. Ikonografija je vrlo raznolika i razrađena. Čini mi se da su biblijski motivi neslučajno došli u prvi plan. S jedne strane suvremenost, aktualni život, efemerije, kipovi koji mogu ući među ljude na ulicu kao što je njezina Žena na prozoru amblematski smještena u Tkalčićevoj. S druge strane, naravno, arhetipske situacije, biblijske, gdje njezina komponenta židovske kulture dolazi do izražaja. U njezinim portretima, posebno mi je bio drag, gotovo bih rekao s prijateljskom naklonošću raden Danilo Kiš s Davidovom zvijezdom. U Danilu Kišu ona je prepoznala amblematsku figuru epohe, čovjeka koji je znao svjedočiti, a s druge strane čovjeka koji je znao prihvatiti iskustva moderne umjetnosti, moderne kulture, kao kulture kombinatorike i igre što je Veru Dajht Kralj sasvim sigurno inspiriralo i na neki način vodilo“, naglasio je Tonko Maroević.

Kiparstvo je često masivno i statično, a to, prema Maroevićevim riječima, djelo Vere Dajht Kralj nikako nije bilo. Ona je imala odmak u slobodi biranja 'lakših' i 'mekših' materijala, igranja bojom koja je za nju bila veoma dragocjena. „Ta komponenta slobode čini mi se da je silno važna. Kiparstvo često plaća ceh težini, volumenu, masi. Kod nje je to bilo mnogo slobodnije, mnogo opuštenije, upravo zato što je mogla moderirati u terakoti, pečenoj zemlji, u različitim materijalima, kombinirati bojama, dodavati, oduzimati, i s time stvarati zapravo jedan svoj svijet određene maštovitosti i određene zaigranosti. Imala je lijepi atelje. U njemu je napravila jednu svoju mini retrospektivu svojih malih formata. Pored monumentalizma koji je progutao dio našeg kiparstva, njezina intimnija mjera dala je njezinom djelu jednu dimenziju prihvatljivosti, primjenjivosti, životnosti, okrenutosti običnim ljudima. Njezino je kiparstvo upravo namijenjeno uživanju, komunikaciji i kao takvo živi i živjet će. Čini mi se da smo dužni na neki način sačuvati uspomenu na nju ne samo kroz nas koji smo se s njom družili, nego bi i kulturna sredina također bila možda dužna da sačuva uspomenu na nju u obliku malog ateljea, muzeja, barem nekog prostora u kojem će njezina djela i dalje živjeti, uz eventualnu monografiju koja bi trebala zaokružiti jedan opus koji u hrvatskom kiparstvu sasvim sigurno zaslužuje svoje povijesno mjesto, a u univerzalnim tokovima ljepote i dragosti također je nemimoilazan. Sjećanje na Veru Dajht Kralj je sjećanje na osobu koja je obogatila naše živote i drago mi je bilo svjedočiti“, poručio je akademik Tonko Maroević.

Mario Beusan: Nakitom potvrdila svoje vrhunske domete

Arhitekt Mario Beusan osvrnuo se na specifični dio radova Vere Dajht Kralj. Govorio je o njezinoj nakitnoj umjetnosti. Prve njezine nakitne forme nastale su posve slučajno potkraj 60-ih godina. „Ti prvi radovi bili su inspirirani istarskim ambijentima. Oni zrače velikom količinom neke arhetipske snage. Tu je posebno upečatljiv nakit. On je nešto što naprosto pamtimo. Uvijek je figuralnog predznaka, a likovne teme se kreću od arhitektonskih detalja istarskih crkvice, pa sve do

Mario Beusan: Bila je fascinirana antičkom gemom

običnog lišća, istarskog trnja, žaba, ptica i ljudskih prikaza. Posebno mjesto zauzima glava autohtonog istarskog govda, boškarina. U umjetničkim zamislima nakitnih struktura autorica uvodi ritmičko ponavljanje istog motiva ili, pak, njegove varijacije. Osim tako nastalih dinamičkih svojstava, važno je istaknuti i promišljenu redukciju svega suvišnog u temeljnom motivu, ali to nikada nije išlo preko granica prepoznatljivosti. Daljnjim usavršavanjem, autorica počinje koristiti tehniku pozlaćivanja i posrebrivanja bakrene osnove. Potom sigurno da treba posebno izdvojiti jedan od najvažnijih razvojnih momenata, a to je uključivanje kolorističke obrade tehnikom emajla. Osim kiparskih vrijednosti, kao što je finoća geometrijskih provedbi ili, pak, suptilno doziranje arhaičnosti, to je za njezin rad karakteristično, ovaj nakit dobiva i vrijednost kolorističke impresivnosti. Obožavala je boju. Ona je znala što je boja“, rekao je Beusan.

Vera Dajht Kralj intenzivno je razvijala tehniku emajla dvadesetak godina, od 70-ih pa sve do kraja 90-ih godina. Beusan je naglasio i da je tijekom 90-ih prenosila motive sa svojih velikih reljefa i skulptura u malu formu, u nakitnu skulpturu. „Krajem 90-ih Vera je fascinirana antičkom gemom. Sjećam se da je dolazila u Arheološki muzej dan za danom. 'Mučila' je kustose, morali su tražiti dobro spremljene rimske gеме, koje je ona proučavala. Rezultat toga bio je njezin rad s koloriranim lijevanim staklom. U konačnici imamo fascinantnu kolekciju krupnih koloriranih staklenih broševa. I na kraju moram kazati da je nakit Vere Dajht Kralj potvrdio njezine vrhunske domete u znalačkom spajanju skulpturalne poetike i kolorističke impresivnosti. Njezin nakit nedvojbeno zauzima posebno mjesto unutar hrvatske nakitne umjetnosti“. zaključio je arhitekt Mario Beusan. ✨

OBILJEŽENA 69. GODIŠNJICA PROBOJA
ZATOČENIKA IZ USTAŠKOG LOGORA JASENOVAC

SPOMEN PODRUČJE JASENOVAC JE TRAJNO UPOZORENJE

NA KOMEMORATIVNOJ SVEČANOSTI, KOJOJ JE PRISUSTVOVAO I CIJELI HRVATSKI DRŽAVNI VRH, UZ JEDNOG PREŽIVJELOG LOGORAŠA GOVORILI SU PREDSDJEDNIK HRVATSKE IVO JOSIPOVIĆ, PREMIJER ZORAN MILANOVIĆ I PREDSDJEDNIK SABORA JOSIP LEKO

U spomen na žrtve ustaškog logora Jasenovac i ove je godine održana tradicionalna komemoracija ispod spomenika Kameni cvijet. Na komemorativnom skupu u povodu 69. godišnjice proboja 600 zatočenika logora Jasenovac, održanom u nedjelju 4. svibnja, bio je cijeli državni vrh. Poslana je jedinstvena poruka da se zlo iz NDH ne smije nikada više ponoviti i da takva zlodjela u modernoj i demokratskoj Hrvatskoj nisu moguća.

Govoreći na komemorativnom skupu premijer Zoran Milanović je, među ostalim, rekao da NDH nije bila „ni nezavisna ni hrvatska“, da je to bila država „protiv čovječnosti“ te da zločini i mržnja od prije sedam desetljeća moraju biti opomena budućim generacijama. „Oni koji danas pokušavaju širiti simpatiju prema tim ubojicama, prema onome što su radili, bude u čovjeku zlo. Hrvatska je danas članica Europske unije, moderna, tradicionalna, ali liberalna država, koja dopušta, potiče i razvija prava manjina. Takva Hrvatska je jamac da se ovakvo i nikakvo slično zlo više ne smije i ne može dogoditi“, rekao je predsjednik Vlade.

Predsjednik države Ivo Josipović upozorio je da i današnja ekonomska kriza može biti plodno tlo za rađanje radikalnih ideja i mržnje. „U vremenu društvenih kriza, u kakvom živimo i danas, opasnosti mržnje i netolerancije, zameci fa-

šizma i drugih totalitarnih ideologija, latentno su prisutni i u modernom društvu. Ne zaboravimo, teška gospodarska kriza majka je fašizma“, poručio je predsjednik hrvatske države. Založio se za odlučnu borbu protiv zla i mržnje. „Unatoč obećanju ‚Nikada više!‘, koje često dajemo, svijet iznova olako prelazi preko zla, politika i ideologija koje zazivaju rat, mržnju i nasilje. Često šutimo, ne borimo se protiv zla već u njegovom zametku, jer neki se boje, drugi ne prepoznaju zlo, treći misle da ionako ne mogu ništa promijeniti, ali to nije tako“, rekao je Josipović. Upozorio je da je Spomen-područje Jasenovac jedina kulturna institucija u Hrvatskoj koja, zbog prijetnji, stalno mora biti pod policijskom zaštitom. „To govori da zlo nije nestalo, da je tu, da vrebalo. Ne dajmo mu priliku!“, – pozvao je na kraju svojeg obraćanja prisutnima predsjednik Josipović.

Predsjednik Sabora Josip Leko istaknuo je značaj borbe protiv diskriminacije i zalaganja za trajne vrijednosti mira, slobode, solidarnosti, ravnopravnosti i ljudskih prava. Mračni je primjer, rekao je, ustaški logor Jasenovac, gdje je pogubljeno između 80.000 i 100.000 osoba, među kojima je bilo i mnogo djece. Zločin je učinio ustaški režim koji je, kako je rekao Leko, bio protivan ljudskim pravima, utemeljen na strahovladi i nasilju. „Spomen-područje Jasenovac je trajno upozorenje ne samo svima nama, već i budućim generaci-

jama, da svatko može biti proglašen manje vrijednim u slučaju da opet pobijedi neka totalitarna ideologija koja počiva na nasilju, diskriminaciji i segregaciji“, kazao je predsjednik Sabora. Upozorio je da ni danas u svijetu mir još uvijek nije trajno sačuvan, da nisu potpuno poražene ideje fašizma i da oni koji se za njih zalažu rade protiv mira.

U ime preživjelih logoraša govorio je Milinko Čekić. On je kao šestogodišnji dječak s dvije mlađe sestre i s majkom deportiran s Kozare u Jasenovac. „Mjesec i pol dana smo bili na otvorenom prostoru, izloženi ljetnoj vrućini, kiši, noćnim hladnoćama i gladi. Logor je ponekad bio pun, a ponekad gotovo prazan. Jedne su negdje odvodili, a druge dovodili“, pričao je Čekić. Njegove sestre i on iz Jasenovca su prebačeni u Grubišno Polje, a potom u dječji logor u Sisku, odakle bivaju spašeni zahvaljujući Dijani Budisavljević. „Zašto su ubijana djeca? Ona nisu bila ‘kolateralna šteta’. Bilo je to ciljano, planirano ubijanje nevinih ljudi, Srba, Židova, Roma, od najmlađih do najstarijih“, rekao je Čekić.

Nataša Mataušić, predsjednica Upravnog vijeća Javne ustanove Spomen-područja Jasenovac, posebno se zahvalila za-

grebačkom gradonačelniku Milanu Bandiću i Gradu Zagrebu na uređenju prilazne ceste, parkinga, odmorišta uz fontanu, ceste koja vodi do pasarele i hortikulturnog uređenja okoliša. Kao donacija Grada Zagreba zasađeno je 10.000 cvjetova, po jedan za svakog stradalog stanovnika Zagreba u logoru Jasenovac. Mataušić je najavila i buduće zadatke – obnovu i revitalizaciju kule u Staroj Gradiški i izradu muzejskog postava posvećenog žrtvama tog logora, a s tim u vezi i rad na izmjenama sadašnjeg postava Memorijalnog muzeja u Jasenovcu.

U umjetničkom dijelu komemorativne svečanosti nastupili su mješoviti zbor „Lira“ Židovske općine Zagreb pod ravnanjem Roberta Homena i glumica Alma Prica. Komemoracija je završila pravoslavnim, židovskim, katoličkim i islamskim vjerskim obredima. Među brojnim uglednicima iz političkog i javnog života komemoraciji je prisustvovao i u ime Židovske općine Zagreb položio vijenac jasenovačkim žrtvama Ognjen Kraus, predsjednik Židovske općine Zagreb i Koordinacije židovskih općina u Republici Hrvatskoj. ✨

Veronika Rešković

ĐAKOVO

KOMEMORACIJA UZ SPOMENIK ŽRTVAMA HOLOKAUSTA

U OVOGODIŠNJIM UVODNIM GOVORIMA NA OVOJ TRADICIONALNOJ KOMEMORACIJI NA ŽIDOVSKOM GROBLJU U ĐAKOVU, OSOBITO JE BILA ISTAKNUTA I DANDANAS ŽIVA I PRIJETEĆA OPASNOST OD ANTISEMITIZMA I SVAKE NETOLERANCIJE

Vjerojatno ne treba podsjećati čitatelje, da je prva nedjelja u mjesecu lipnju posvećena komemoraciji na Židovskom groblju u Đakovu. Ove godine, kao rijetko do sada, ta nedjelja pala je baš na prvi dan u mjesecu. Tako je komemoracija na đakovačkom groblju održana ove 2014. godine baš 1. lipnja. Na tom jedinstvenom spomeniku Holokaušta, grobovi logorskih žrtava su obilježeni imenom, godinom rođenja i gradom porijekla žrtve. Preživjeli rođaci tako mogu pronaći grobove svojih tragično stradalih predaka. Od prošle godine pokraj ulaska u groblje stoji i spomenik izraelske kiparice porijeklom iz Vinkovaca Dine Merhav. O tome smo pisali u Ha-Kolu prije godinu dana.

Kako je protokol komemoracije svake godine jednak, bilo bi dovoljno da uputim čitatelje na prošlogodišnji Ha-Kol i time bi moj posao izvjestitelja bio gotov, a od urednika bih mogao tražiti honorar za novi članak. Ipak me želja za pisanjem motivira da ovom prilikom istaknem ono što je svake godine nepromijenjeno, dok ću s druge strane istaknuti i ono što je ove godine bilo različito od prethodnih komemoracija.

Vijenac su položile i nekadašnje zatočnice logora

Evo što je bilo jednako (ili vrlo slično) kao svih dosadašnjih godina. Vrijeme je bilo je idealno, sunčano i ne previše vruće. Komemoracija, zakazana za 11 sati kasnila je jer je kasnio autobus s gostima iz Zagreba. Autobus iz Zagreba kasnio je zbog zahtjevnih putnika, kojima je potrebno zastavljanje da bi popušili po koju cigaretu i popili kavu.

nastavak na sljedećoj strani

Obični gosti, članovi općina, došli su grupnim prijevozom, autobusom ili kombijem. Oni izabrani došli su svojim vlastitim vozilima. Koliko je to korisno za uštedu energije i smanjenje emisije CO2 možemo pitati stručnjake za globalno zatopljenje. Financijsku stranu takvih rješenja ne mogu komentirati, ona mi je sasvim nepoznata.

Goste su dočekali stolovi puni ukusnih zalogaja i osvježavajućih pića. To je zasluga ženske sekcije Židovske općine Osijek.

Komemoracija je započela govorima predsjednika krovnih organizacija - saveza općina u dvije susjedne zemlje, Hrvatskoj i Srbiji. Obojica su naglasila opasnost od netolerancije prema različitim i naročito od antisemitizma. Položeni su vijenci uz spomenik žrtvama logora pokopanih na ovom groblju. Vijence su položile i preživjele zatočenice đakovačkog logora.

Uz grobove žrtava rabin je izmolio molitve. Broj prisutnih bio je malen. Većini se više svidio hlad i stolovi s jelom i pićem. Položen je vijenac i izmoljen kadiš uz spomen ploču

na mjestu nekadašnjeg logora, mjesta gdje je stajao mlin biskupa Akšamovića.

Ručak je bio raznolik i obilan. U skladu s tim bio je i apetit gostiju. Ipak je bilo gostiju, koji nisu mogli jesti ponuđeno, već su posebno tražili jelo po narudžbi.

A evo što nije bilo kao obično. Gosti iz Bosne i Hercegovine nisu došli zbog posljedica katastrofalnih poplava u Posavini. Komemoraciji nije prisustvovao gradonačelnik Đakova, već je poslao svoga zamjenika. Komemoraciji nije prisustvovao predsjednik Židovske općine Osijek. Nismo čuli govor predstavnika Đakovačke biskupije; nije mi poznato je li netko od njih bio prisutan.

Na komemoraciji je bila prisutna Lea Maestro, osoba koja je najzaslužnija za obnovu natpisa na grobovima, izradu ploče žrtava i kao autor izložbe o đakovačkom groblju.

U Muzeju grada Đakova bila je postavljena izložba „Đakovačko logorsko groblje“ autorice Lee Maestro iz Sarajeva. Učesnici komemoracije razgledali su izložbu. ☆

Darko Fischer

ČAKOVEC

70 GODINA OD ODVOĐENJA ŽIDOVA U LOGORE SMRTI

SEDAMDESETA GODIŠNJICA DEPORTACIJE ČAKOVEČKIH, MEĐIMURSKIH I PREKMURSKIH ŽIDOVA U LOGORE SMRTI, OBILJEŽENA JE U ČAKOVCU TRODNEVNIM PROGRAMOM

U Čakovcu je potkraj svibnja trodnevni programom obilježena 70. godišnjica deportacije Židova Čakovca, Međimurja i Prekmurja u logore smrti.

U četvrtak 22. svibnja u Centru za kulturu u Čakovcu održana je svečanost na kojoj se prisutnima u dvorani prvo obratio predsjednik Židovske općine Čakovec Andrej Pal, dr.med. U svom kratkom izlaganju Pal je podsjetio da je prije 70 godina, 28. travnja 1944., prvi veliki transport čakovečkih, međimurskih i prekmurskih Židova krenuo u Nagykanizsu, da bi 21. svibnja stigao u logor smrti Auschwitz. “Važnost je ovoga dana, ovoga skupa”, rekao je zatim Pal “da sjećanjem i spominjanjem osiguramo bolju budućnost sljedećim generacijama, budućnost bez zla, patnje ili dikriminacije bilo koje vrste”.

Nakon Andreja Pala, kratkim povijesnim osvrtom na događanja koja su

prethodila deportaciji skupu se obratio dr. sc. Branimir Bunjac, povjesničar, autor nedavno objavljene knjige “Iz pepela čakovečke sinagoge - životopis Eve Schwarz”.

Među više od tristo okupljenih u Centru za kulturu bili su i gradonačelnik Čakovca Stjepan Kovač, zamjenik gradonačelnika Romano Bogdan i predsjednik Gradskog vijeća Jurica Horvat. Svečanoj sjednici prisustvovali su i biskup varaždinski Josip Mrzljak, gvardijan župe Sv. Nikole Stanko Bjelobrajdić i pastor Baptističke crkve Bratoljub Horvat.

Na kraju svečanosti skupu se obratio gradonačelnik grada Čakovca, Stjepan Kovač, podsjećajući na povijesni doprinos židovske zajednice razvoju Čakovca. Završivši svoje izlaganje, gradonačelnik Kovač je Evi Nahir, rođ Kelemen, Čakovčanki po rođenju, do-

Eva Nahir, prva počasna građanka Čakovca

dijelio povelju počasne građanke Čakovca, prvu u povijesti grada Čakovca. Eva Nahir se radosno, ali i vrlo uzbuđeno, zahvalila na ukazanoj joj počasti.

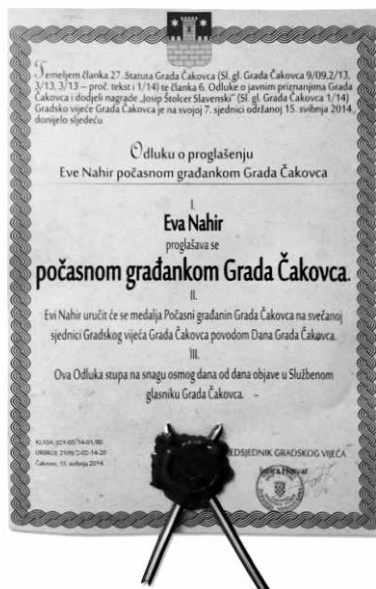
Usljedila je projekcija izuzetno dojmljivog filma “Sarin ključ”, koju je pomogao Festival tolerancije, 8. festival židovskog filma.

Sljedećeg dana, u petak 23. svibnja, u sklopu obilježavanja ove obljetnice, izuzetan umjetnički doživljaj omogućen je koncertom vrhunskog violiničkog virtuozu Evgenija Epshteina, uz korepeticiju dojmljive Marine Ivanovne.

Neposredno prije koncerta skupu su se obratili Andrej Pal i Luciano Moše Prelević, glavni rabin u Republici Hrvatskoj. U svojoj uvodnoj riječi Andrej Pal je, među ostalim, podsjetio da je u logorima smrti, uza sve strahote i stradanja, bilo i glazbe, i to u dvojakoj ulozi: ili kao sredstvo preživljavanja zatočenika ili kao još jedan instrument terora nacista.

Koncertu je kao posebna gošća prisustvovala prva tajnica i otpravnica poslova Veleposlanstva Države Izrael u Republici Hrvatskoj, Michal HersHKovitz.

Prije koncerta je prof. Jurica Cesar, ravnatelj Državnog arhiva za Međimurje, predstavio matične knjige Židovske općine Čakovec s kraja 18. stoljeća, koje su dijelom i restaurirane. Pri tom je naglasio kako je svaki istraživač povijesti čakovečke židovske zajednice

dobrodošao, te da su mu knjige dostupne za istraživački rad. Na kraju koncerta Andrej Pal se zahvalio svima na dolasku, a osobitu zahvalnost je uputio gradonačelniku zbog značajne podrške uspješnoj organizaciji koncerta.

U jutarnjim satima istoga dana, Uri Themal, prijatelj Čakovčana iz Kiryat Tivona, grada prijatelja Čakovca, na školskom je satu u Srednjoj školi Čakovec, učenicima 3. i 4. razreda govorio o ljudskim pravima, toleranciji i prihvaćanju različitosti.

Sutradan, u nedjelju 25. svibnja, na čakovečkom židovskom groblju održana je komemoracija u prisustvu izuzetno velikog broja gostiju. Uz članove židovske zajednice, prisutni su bili mnogi predstavnici vlasti, crkve, ali i prijatelji čakovečke židovske zajednice iz Srbije, Crne Gore, Izraela i Slovenije. Bila je tu i velika skupina prijatelja iz Zagreba.

Skupu su se obratili predsjednik Židovske općine Čakovec Andrej Pal, dr.med. i predsjednik Koordinacije židovskih općine Hrvatske prof.dr. Ognjen Kraus. Pal je u svom obraćanju podsjetio na povijesna zbivanja koja su povod ovoj komemoraciji i zahvalio se Gradu Čakovcu i Županiji međimurskoj na pomoći u organiziranju obilježavanja 70. godišnjice stradanja nekadašnje ovdašnje židovske zajednice.

Vjerski obred vodili su rabin Luciano Moše Prelević i Uru Themal, rabin iz Kiryat Tivona.

Prigodnim poetskim sadržajem prisutnima se na kraju obratio Čakovčanin prof. Petar Despičić. ☆

Andrej Pal, dr.med.

PRAG: MEĐUNARODNI SUSRET ŽIDOVSKIH ŽENA

BOGAT, RAZNOVRSTAN I ZANIMLJIV PROGRAM

TRODNEVNIM RAZGOVORIMA PREDSTAVNICA ORGANIZACIJA ŽIDOVSKIH ŽENA IZ ČETRDESETAK ZEMALJA, SA PET KONTINENATA, KOJI SU VOĐENI POČETKOM SVIBNJA U PRAGU, OBUHVAĆEN JE ŠIROK SPEKTAR TEMA I PROBLEMA IZ PROŠLOSTI, SADAŠNJOSTI I BUDUĆNOSTI

Piše Melita Švob

U srcu Europe, u Pragu, održana je velika internacionalna konvencija židovskih žena, predstavnica organizacija sa pet kontinenata iz četrdesetak zemalja.

Održana od 4.do 7. svibnja, 22. ICJW konvencija nije bez razloga imala moto „From roots to fruits- Jewish women Yesterday, Today and Tomorrow“ (Od korijena do plodova – židovske žene jučer, danas i sutra), jer je njezin program obuhvatio široki spektar tema i problema iz prošlosti, sadašnjosti i budućnosti.

Veoma je interesantno, pa i simptomatično, da neki od problema kojima se danas bavi ICJW perzistiraju kroz cijelo postojanje organizacije (trgovina ljudima, unapređenje položaja žena i njihova edukacija).

Svoj međunarodni „život“ Organizacija židovskih žena započela je već u 19. stoljeću osnivanjem organizacija u Americi, Britaniji i Njemačkoj te njihovim ujedinjenjem u Rimu 1912. godine, da bi na Svjetskom kongresu židovskih žena u Hamburgu 1929., već imala 200 predstavnica iz 14 zemalja.

nastavak na sljedećoj strani

malja. Nakon II. svjetskog rata i Holokausta, organizacija je obnovljena u Parizu 1949. godine.

Kada je na godišnjoj Konferenciji ICJW u Jeruzalemu (2013.) izglasano da će Konvenciju ICJW (koja se održava svake četvrte godine) organizirati relativno mala organizacija židovskih žena iz Praga, bili smo pomalo skeptični, ali danas možemo kazati da je to bila jedna od najbolje organiziranih konferencija, osobito zahvaljujući Alici Veseloj i Veroni Miletovoj, ali i njihovom cijelom timu.

Konvencija je svečano otvorena uz primanje u Gradskoj skupštini (Old town Hall), dobrodošlicom gradonačelnika Praga, glavnog rabina Češke Republike, ambasadora SAD-a, Izraela i Australije, te potpredsjednice Židovske ženske organizacije u Češkoj Verone Miletove. Nastavljena je u hotelu International uz svečanu večeru, paradom zastava zemalja učesnica te uvodnim predavanjem Dane Berove (ministrice u vladi Češke republike) i koncertom.

Otvaranju Konvencije prethodilo je nekoliko dana intenzivnih sjednica Izvršnog odbora, slušanja izvještaja (koji su ranije poslani e-poštom) diskusija, budžeta i zaključaka.

Da li zbog turističkih ili nekih drugih razloga, sastanci Odbora su započeli već u petak, s pauzom u subotu, da bi se nastavili u nedjelju, sve do večernjeg svečanog otvaranja. Vrijeme je stalno bilo kišno i vjetrovito, što nam je olakšalo stalno i obavezno praćenje programa.

Cijelu je Konvenciju uspješno vodila Sharon Gustafson iz SAD-a, predsjednica ICJW-a kroz dva četverogodišnja mandata, koja je tek na završnoj sjednici predala vodstvo novoizabranoj predsjednici Robyn Lenn iz Australije. Sve se odigravalo u velikom hotelu u centru Praga (Hotel International) i da nije bilo potpore za sudjelovanje (granta), većina organizacija iz Istočne Europe, ali i nekih zemalja južne Amerike i Afrike ne bi moglo doći. Službeni jezik bio je engleski, ali je organizirano simultano prevođenje na španjolski i ruski. Hrana je bila vegetarijanska, uz moguću izbor strogo košera, a uz sastanke odbora bili su lagani ručkovi - sendviči i salate, kava i kolači - što se posebno plaćalo.

Već prvog dana Konvencije bilo je nekoliko izvanrednih predavanja koja su održali poznati sociolozi Peter Brod i Ivo Mozky o promjenama u židovskoj obitelji (What happened to the Mishpacha?). O „Židovskoj edukaciji danas“ govorio je rabin Joshua Spinner, predsjednik Ronald S. Lauder Fondacije, uz sudjelovanje direktora Lauder škole u Pragu.

Večernji koncert je održao „Mishpacha choir“- ilegalni židovski dječji zbor iz ere komunizma - a uz večeru je bio i

Sharon Gustafson,
dosadašnja predsjednica ICJW-a

Robyn Lenn, novoizabrana
predsjednica ICJW-a

film „Nicky's family“, o Nicholasu Wintonu, koji je organizirao spasavanje 669 češke i slovačke djece, te razgovor s autorom filma Matejom Mincom.

Ne manje interesantan bio je drugi dan Konvencije, s panel diskusijom „Žene, djevojke i svijet danas“ (Women, Girls and the World Today). Predavanja su održale Karmela Belinki, književnica i novinarka iz Helsinkija te učesnice iz Poljske, Njemačke, Slovačke i Češke republike.

Organizirane su radionice (diskusijske grupe): „Internet i promjena uloge žena“; „Trgovina (ljudima) - horor se nastavlja“; „Židovski brak- religijska ravnopravnost spolova“; „Međureligijske i interkulturalne inicijative“ i „ICJW i njezin rad u svijetu“, uz ponekad burne diskusije i zaključke.

Postojala je mogućnost poslijepodnevnog posjeta nekadašnjem logoru Terezin i njegovom muzeju (što sam ja izabrala) ili posjeta Domu za starije u Hagiboru ili poznatoj Galeriji Mozer kristala.

Predstavnica Izraela (nekadašnja predsjednica ICJW) Leah Aharonov je u povodu Yom Hatzma'ut priredila primanje i večeru, na kojoj smo čuli nesvakidašnje predavanje „Biblija kao vodič za žene“ (The Bible as a guide for women), koje je održala ortodoksna feministica dr. Bonna Devora Haberman iz Izraela, a večer je završena koncertom Klezmer muzike.

Odličan program se nastavio i trećeg dana, u srijedu 7. svibnja, iz kojeg bih izdvojila panel: „Am I my sibling Keeper“, o biblijskom značenju Kaina i Abela, asocijacijom na Holokaust i na židovsku solidarnost. Film o sinagogama u Pragu i Židovskom muzeju, uz sudjelovanje njegovog direktora dr. Frankla, prethodio je posjeti Židovskom području (nekadašnjem getu) i Staroj-Novoj sinagogi.

Svečanom večerom, opraštanjem od stare predsjednice i službenim predstavljenjem nove predsjednice ICJW-a, službeno je završena Konvencija.

Sljedećeg dana ponovno smo imali sjednicu Izvršnog odbora na kojoj su predstavljeni programi nove predsjednice, potpredsjednice, blagajnice, delegata, urednika časopisa Mishpaha i News, WEB stranice, planovi za sljedeću konferenciju itd. – zapravo, nikad kraja! Ali smo nagrađeni odličnim ručkom koji nam je priredila nova ekipa.

Naša „Unija židovskih žena Hrvatske“ član je ICJW-a od vremena kada su se osamostalile (od Koordinacije u Beogradu) ženske židovske organizacije u novim ex-jugoslavenskim državama. Trebalo je vremena da se nađe zajednički jezik židovskih žena Istočne i Zapadne Europe, tako dugo razdvojenih, čemu je mnogo doprinijela i tadašnja predsjednica June Jacobs, koja nas je pomagala i bodrila i u ratnim 90-tim godinama.

Struktura ICJW-a, koji je krovna organizacija i koji dopušta samostalnost i aktivnosti pojedinih članica, omogućava okupljanje oko glavnih i najvažnijih tema, ali i djelovanje na terenu. Važno je njeno djelovanje u svim važnim međunarodnim organizacijama (UN, UNESCO itd.), organiziranje Herzeg seminara u Jeruzalemu (gdje je angažirana i Ana Lebl iz Splita), „Bea Zucker biblijskih kurseva“, Instituta za borbu za prava Agunah, podupiranje religijske ravnopravnosti, edukacije žena, održavanja regionalnih konferencija i treninga, istraživačkih projekata, publikacija itd...

Naše sudjelovanje i članstvo u ICJW-u i u drugim međunarodnim židovskim organizacijama je važno i neophodno, osobito danas u, za Židove Europe, nepovoljnijim vremenima. ✨

OBITELJSKI SEMINAR U KLADOVU

PREDAVANJA, KULTURNE PRIREDBE, IZLETI, ZABAVA

NA OBITELJSKOM SEMINARU POD NAZIVOM „ŽIVOT JE LIJEP“, KOJI JE ŠESTU GODINU ZAREDOM NA OBALI DUNAVA, U GRADIĆU KLADOVU, ORGANIZIRAO SAVEZ JEVREJSKIH OPŠTINA SRBIJE, OKUPILO SE 460 ČLANOVA ŽIDOVSKIH OPĆINA IZ BOSNE I HERCEGOVINE, HRVATSKE, MAKEDONIJE I SRBIJE

U dane produženog prvomajskog vikenda hotel „Đerdap“ u Kladovu ugostio je 460 članova židovskih općina iz Srbije, Makedonije, Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Obiteljski seminar u Kladovu, gradiću na obali Dunava, pod nazivom „Život je lijep“ organizira Savez Jevrejskih opština Srbije i to vrlo uspješno, sada već šestu godinu. Prilika je to da se na jednom mjestu okupe obitelji s raznih strana jedne zemlje koja već dugo ne postoji i da pokažu da granice ne razdvajaju ono što njih spaja – pripadnost istom narodu, ista vjera i tradicija.

Robert Djerassi, dugodišnji programski direktor JDC-a za područje bivše Jugoslavije i Drago Kohn, tajnik Židovske općine Osijek, koji je Djerassiju, u povodu njegova odlaska u mirovinu, upravo predao poklon

Četverodnevni seminar bio je ispunjen raznovrsnim predavanjima, kulturnim događanjima, izletima, zabavom, šetnjama... Sve je počelo svečanim otvaranjem koje je upotunio Uri Zer, pjevač iz Izraela koji je već drugu godinu zadužen za dobro raspoloženje na ovom seminaru. Nastavilo se velikim koncertom zbora „Hašira“ iz Novog Sada, koji je pokazao svu svoju kvalitetu izvedeci židovske kompozicije koje potječu iz raznih razdoblja i s raznih strana svijeta. Veliki i dugotrajni aplauz pokazao je koliko su oduševili mnogobrojnu publiku.

Sutradan je program od jutra krenuo punom parom – polaganje vijenaca pred spomenikom žrtvama i odavanje počasti stradalima u Kladovskom transportu, te nakon toga predavanja, jedno za drugim: umjetničke radionice s Tatjanom Mičić i Žaklinom Mučevom, glazbene radionice s Uri Zerom, ples s Nives Beissmann, kuhanje s Hanikom Gašić, poseban program i igraonice za djecu svih uzrasta, kao i za Hadraba grupu, omladince koji se pripremaju da postanu madrihimi. Užurbano sve do predvečer, kada se sve usporava jer stiže Šabat. Prekrasno je vidjeti terasu hotela prepunu ljudi dotjeranih za Šabat - djevojke i žene pale svijeće i svi zajedno pjevaju šabatne pjesme.

Ove je godine sve bilo osobito svečano, jer se nakon mnogo godina zajedničke suradnje sa svog položaja programskog direktora JDC-a za bivšu Jugoslaviju povukao Robert Djerassi (JDC je najveća židovska humanitarna organizacija, osnovana 1914., sa sjedištem u New Yorku, koja djeluje

nastavak na sljedećoj strani

Spomenik žrtvama Kladovskog transporta, podignut 2002. godine, 63 godine nakon što je 1.200 Židova iz Njemačke, Austrije i Čehoslovačke pokušalo Dunavom, pa preko Crnoga mora i Soluna doći do Palestine, ali se plovidba Dunavom izjalovila i većina njih je završila u Šapcu, odakle su ih 1942. godine nacistički okupatori odveli u logore smrti

u 70 zemalja svijeta). Ova je večer bila Robertov oproštaj pred odlazak u mirovinu i za tu je priliku pripremio iznenađenje – koncert tri tenora iz Bugarske koji su pokazali svoje izuzetne glasovne mogućnosti pjevajući sve, od klasičke do roka. Roberta su obasuli poklonima, zahvalili su mu se predstavnici svih općina, a posebno djeca sa svojim madrimima i omladinci s kojima je imao poseban odnos, uvijek im izlazeći u susret i podržavajući sve njihove ideje i

projekte. Šalili smo se da će nakon ove večeri otvoriti galeriju vlastitih slika.

Za subotu je bio predviđen piknik koji se redovito održava kod tvrđave Fetislam. Međutim, zbog straha od lošeg vremena sve je preseljeno na prostor pred i oko hotela, što je samo malo umanjilo doživljaj, jer se i dalje sve odvijalo na otvorenom – pjevanje, ples, umjetnost, druženje... Za zainteresirane je organiziran izlet na hidroelektranu „Đerdap“, vožnja brodom po Dunavu, ali i različita predavanja tijekom cijeloga dana. Osobito želim istaknuti predavanje ambasadora Izraela u Srbiji Yossefa Levija o trenutnoj sigurnosnoj i političkoj situaciji u Izraelu i na Bliskom istoku, koje je pobudilo veliko zanimanje. Također je tijekom dana izvedena predstava „Veliki brat“, komedija Mirjam Salom, pripremljena u roku od 24 sata velikim trudom glumaca, koji nas svake godine uveseljavaju i iznenađuju svojim izvedbama. Večer se nastavila zatvaranjem seminara i prekrasnim koncertom učenika škole iz Negotina, te velikim koncertom Urija Zera.

Nedjelja je uvijek najtužnija, teško je otići nakon tako prekrasno provedena četiri dana. Još je održana predstava „Miris kiše na Balkanu“ pozorišta „Kralj David“ Jevrejske opštine Beograd i nakon ručka je došlo vrijeme za polazak. Nakon ovako uspješnog seminara, želim posebno pohvaliti Lizu Rojnik i Ivu Rajević, mlade djevojke koje su same iznijele organizaciju ovako velikog skupa, na kojem je sve funkcioniralo i koje su, bez obzira na složenost i količinu posla koji su morale obaviti, cijelo vrijeme imale osmijeh na licu i bile na usluzi svima u svakom trenutku. Svaka čast! ✨

Nives Beissmann

ŽIDOVSKA OPĆINA ZAGREB

OSNOVAN ČITATELJSKI KLUB

NA PRVOM SASTANKU ČITATELJSKOG KLUBA, NAKON ONOG OSNIVAČKOG, DVADESETAK OKUPLJENIH ČLANICA, PREDVOĐENIH VODITELJICOM KLUBA MR.SC. NARCISOM POTEŽICOM, RAZGOVARALE SU O KNJIZI AMOSA OZA „MEĐU SVOJIMA“

Na osnivanju Čitateljskog kluba Ženske sekcije u Židovskoj općini Zagreb u srijedu 7.svibnja okupilo se dvadesetak zainteresiranih članica Ženske sekcije Židovske općine Zagreb i pozvanih gostiju. Nakon pozdravnog govora mr.sc. Narcise Potežice, voditeljice kluba, u kojem je istaknula važnost knjige i čitanja - kako u širem društvenom kontekstu, tako i važnost knjige za židovski narod koji i jest, kao što znamo, upravo narod knjige - kraće predavanje o načinu rada čitateljskih klubova održala je Mirta Šimić, prof., koordinatorica Knjižnice Ivane Brlić Mažuranić i voditeljica tri čitateljska kluba.

Na tom prvom susretu svi su se međusobno upoznali i razmijenili dosadašnja iskustva vezana uz čitateljske navike. Naime, svi budući članovi novoosnovanog kluba ukratko su se predstavili, uz to su govorili o svojim čitateljskim ukusima i navikama i očekivanjima od kluba. Voditeljica mr.sc. Narcisa Potežica predstavila je koncepciju kluba, izražavajući težnju da način rada kluba prilagodi željama članova.

Dogovoreno je da će se sastanci održavati jedanput mjesečno, a na svakom susretu zajednički će se odlučiti o kojoj će knjizi biti riječ idućega mjeseca. Treba ista-

S osnivačkog sastanka Čitateljskog kluba

knuti činjenicu da je raspon životne dobi članica od 43 do 91 godine. Oni su se okupili bez obzira na to što je čitanje individualni čin i odlučili se na sudjelovanje u čitateljskoj grupi, dakle, da na konstruktivan način provode slobodno vrijeme, da čitaju knjige značajnih i aktualnih novih pisaca i da poslije o pročitanome iznose svoje mišljenje.

Za sljedeći sastanak voditeljica Čitateljskog kluba odabrala je zbirku pripovjedaka “Među svojima” poznatog pisca Amosa Oza, koja govori o životu u kibucu. Cijelo događanje zaokružilo je nastup Plesne skupine Or He-Šemeš (Seniori); izvedena su tri plesa koja su se nekad plesala u kibucima, pa je tako taj plesno-glazbeni program bio tematski vezan uz radnju knjige u kojoj se govori o životu u kibucu.

Prvom sastanku Kluba prisustvovala je i predsjednica Ženske sekcije Sida Ozmo-Steiner, a događanje je uvećao glavni rabin u Republici Hrvatskoj Luciano Moše Prelević, pohvalivši takvu aktivnost oduševljen atmosferom ove večeri.

Cilj je djelovanja Čitateljskog kluba da se u Ženskoj sekciji Židovske općine Zagreb doprinese stvaranju nove aktivnosti koja će biti zanimljiva, popularna i zabavna, ali u isto vrijeme da to bude susret generacija bez barijera. Naravno, nastojat će se uključiti mlađe, bar srednju generaciju, no bez obzira na to što je razli-

ka u godinama među članicama kluba skoro pola vijeka, to nije nikakva smetnja, svi su dobrodošli, svačije se mišljenje mora saslušati i svaka kritika ili pohvala pisca ili knjige se sa zanimanjem prati. Poticati mogućnost rasprave, iznošenje vlastitog mišljenja i stava moguće je samo u diskusijama uz obostrano uvažavanje. Važno je da, iako je pred nama isti tekst, o njemu mogu biti različita mišljenja. Kako bi ohrabrio članice Čitateljskog kluba da diskusije budu zanimljive, rabin Luciano Prelević je potaknuo demokratsko sučeljavanje riječima “razlika u mišljenju ne ubija”, što su svi prihvatili kao zdravi humor, ali i putokaz za daljnje susrete.

Na drugi sastanak Čitateljskog kluba došle su 22 osobe, pa su svi koji su pročitali knjigu Amosa Oza, svih osam pripovjedaka ili bar onu koja nosi naslov “Među svojima”, najviše raspravljali o kibucima, o životu u njima nekad i danas, o negativnim i pozitivnim stranama života u takvom zajedništvu, a neki su pričali o svojim iskustvima boravka u kibucu u Izraelu prije trideset i više godina. Svi su se složili da je Amos Oz veliki pisac, majstor sjajnog stila.

Na kraju je dogovoreno da do sljedećeg sastanka, u rujnu, svatko pročita knjigu po svojoj želji, dajući prioritet židovskim, osobito izraelskim, piscima, pogotovu onima koji se danas najviše čitaju i prevode na mnoge jezike te su postali dio svjetske književnosti. ✨

Mr.sc. Narcisa Potežica

KOŠER JUČER I DANAS U SVIJETU

TRADICIJA ILI UNOSAN POSAO, STVAR VJERE ILI POMODARSTVO?

RABIN LUCIANO MOŠE PRELEVIĆ: POGREŠNO JE PRISTUPATI KOŠERU KAO NEKOJ PRESTIŽNOJ HRANI KOJOM SE ISTIČE STATUS I KOJA JE SAMA SEBI SVRHA

Je li košer hrana samo tradicija ili se pretvorila i u unosan posao? Je li košer stvar vjere ili pomodarstva? Koji su košer običaji u Izraelu, a koji u Europi i Americi? Na ta i mnoga druga pitanja povezana s pravilima, standardima i običajima košera odgovarao je 13. svibnja u Židovskoj općini Zagreb, na tribini Kulturnog društva „Miroslav Šalom Freiburger“, glavni rabin u Republici Hrvatskoj Luciano Moše Prelević.

Luciano Moše Prelević

„Temu košera članovi naše zajednice uglavnom izbjegavaju. Više zanima nečlanove, nego članove“, rekao je na početku svog predavanja rabin Prelević i objasnio da je ustaljeni evropski ili jidiš izraz ‘košer’, a hebrejski ‘kašer’, dok ‘kašrut’ obuhvaća sve propise vezane uz košer/kašer ishranu. Rabin Prelević je zatim podsjetio da mnogi narodi imaju zabrane uzimanja određene hrane, dok Židovi ‘vjeruju da im je to Bog dao’. „Drugi narodi ne smatraju da su to dobili od svojih bogova, nego da to čine iz kulturoloških razloga“, rekao je rabin. Naglasio je da u Tori ne piše koji je razlog za košer, nego da Bog samo kaže „želim da budete sveti kao što sam ja svet“. U Tori nema riječi ‘košer’ ni ‘kašer’, nego ‘ritualno čist’, odnosno ‘ritualno nečist’.

Prema riječima rabina Prelevića, zakoni košera se ne mogu logički objasniti. Neke stvari su samo virtualne,

neke uopće ne možemo logički razumjeti, ali to radimo zato što nam je Bog naredio. Prema nekim rabinskim teorijama, razlozi za košer su medicinske prirode, dok drugi nalaze razlog u duhovnom zdravlju ili pak treba jesti košer da bi se spriječila ‘blokada srca’, odnosno, nesjetljivost na druge, na tuđu patnju i bol. U slučaju kada je u pitanju spašavanje vlastitog života ne treba se pridržavati košera. Također, ni djeca do 12-13 godina ne moraju jesti košer.

Židovi jedu meso kopnenih životinja koje imaju ‘dva znaka’ - koje imaju racijepljena kopita i koje preživaju - poput krava, koza, ovaca, bizona, antilopa. Životinje koje imaju ‘jedan znak’ – kao svinja, deva, zec ili kunić – nisu košer, objasnio je rabin. „Svinja, ni kriva ni dužna, ima negativnu konotaciju. Zbog povijesnih razloga postala je pojam nečeg lošeg“, rekao je Prelević i nastavio: „Od peradi mogu se jesti guske, patke i kokoši. Samo su njihova jaja košer. U jajetu ne smije biti ni kapljica krvi. Uglavnom se konzumiraju bijela jaja, jer je veća vjerojatnost da je u smeđim jajima malo krvi. Od morske hrane jede se samo riba koja ima krljušti i peraje.“

Košer princip nalaže, rekao je zatim rabin Prelević, da način klanja životinja mora biti takav da im nanese što manje boli. Ne smije se jesti krv, jer je „krv duša životinje“. Postoji tzv. košer sol, ni presitna ni prekrupna, koja se koristi za košerizaciju mesa. Uglavnom je to morska sol. Bitna odrednica košer ishrane je zabrana miješanja mesa i mlijeka, kako prilikom kuhanja, tako i u konzumiranju.

„Moraju postojati odvojeni setovi posuđa za mesna i mliječna jela. Određeno je šest sati razmaka između jedenja mesa i mlijeka. Za blagdan Pesah, na primjer, ne jede se hrana koja u sebi ima žitarice. I u poljoprivredi postoje mnoga pravila. Među važnijima je ono da je prve tri godine nakon sadnje zabranjeno branje plodova. Kod prodavanja poljoprivrednih proizvoda na tržišci običaj je da se mali dio plodova baci, što je dio tradicije u spomen na običaj da je desetina uroda nekada išla u hram“, rekao je u nastavku izlaganja Prelević.

Tijekom vremena i sami rabini donosili su dodatna pravila o hrani, da bi Židove odvojili od nežidova. Što se tiče kruha, nije zaživjela obaveza košer kruha, tako da Židovi koji drže do košer hrane mogu kupiti kruh gdje

god žele. Za razliku od kruha, vino i sve što potječe od vina mora biti košer. „Prava košer hrana i piće moraju imati košer certifikat koji se dobiva samo ako Židov sudjeluje u proizvodnji tog proizvoda. Postoji košer policija koja provjerava ispravnost certifikata. Zarade su enormne ako se ne-košer proizvod prodaje pod košer, za proizvodnju kojeg je potrebno znatno više sredstava i koji je znatno skuplji“, rekao je rabin koji smatra da bi davanje certifikata trebalo biti besplatno jer se „kroz košer čini dobro ljudima“.

„Košer je danas postao ogroman biznis, posebno u SAD-u i dijelom u Izraelu. U Evropi su rijetke košer trgovine. Dok u Sjedinjenim Državama i Izraelu postoji čitav niz certifikata za košer, od onih najosnovnijih do 'super certifikata', u Europi hrana nije certificirana. Proizvođači iz raznih razloga ne žele staviti košer pečat i hebrejska slova na proizvod, nego kod rabina dobijete spisak hrane koju je on kašerizirao“, objasnio je Prelević. S druge strane, u Izraelu se ide u krajnosti. Ortodoksi

žestoko pritišću neortodoksni svijet i inzistiraju na košeru, dok neortodoksni kroz svjetonazorsku borbu idu u totalni ne-košer. Prema rabinovim riječima, „Izrael je negdje između, miješaju se svjetonazor i biznis“. Amerika je najbrže rastuće tržište košera. „U SAD-u se jako dobro prodaje košer hrana. Jedni je kupuju zato što misle da je zdrava, jer se pažljivo pregledava. Muslimani je često kupuju jer u Americi, nakon napada 11. rujna, nema halal hrane. Dio Židova uzima košer hranu kao brend“, rekao je Prelević. Po njemu, pogrešno je pristupati košeru kao nekoj prestižnoj hrani, kojom se ističe status i koja je sama sebi svrha.

„Problem je što dijelu Židova, bili oni religiozni ili ne, poštovati i primjenjivati košer znači biti dio nekog elitnog kluba. To je pogrešno. Košer treba biti samo sredstvo da se postigne cilj, da se potakne stvaranje moralnih osoba i pravednog društva, a ne da košer bude samom sebi cilj“, zaključio je rabin Prelević. ☆

Veronika Rešković

GLAZBENI MEMORIJAL “EMIL COSSETTO 2014.”

COSSETTO JE 44 GODINE VODIO ZBOR ŽIDOVSKJE OPĆINE ZAGREB

VELIKA ZASLUGA EMILA COSSETTA (1918.-2006.) SVAKAKO JE BILA U TOME ŠTO JE SKLADAO MNOGE HEBREJSKE, JIDIŠ I SEFARDSKE PJESME

Na petom međunarodnom glazbenom memorijalu “Emil Cossetto 2014.”, održanom 7. lipnja u Hrvatskom glazbenom zavodu u Zagrebu, među pet zborova nastupio je i Mješoviti pjevački zbor Židovske općine Zagreb “Lira”. U programu su, uz „Liru“, nastupili Mješoviti zbor Hrvatskog pjevačkog društva “Slavulj” Petrinja i Muški vokalni ansambl “Petrinjski slavulji”, Mješoviti pjevački zbor “Korona” iz Umaga, gosti iz Francuske Choeur de la Cite iz Pariza i Mješoviti pjevački zbor “Emil Cossetto” iz Zagreba.

Sve pjesme koje su se izvodile su kompozicije ili pjesme u obradi Emila Cossetta, pa je i Mješoviti pjevački zbor “Lira” Židovske općine Zagreb imao na programu u njegovoj obradi židovske pjesme “Kol ni drei”, “Erev šel šošanim”, “Muje rendera”, “Hora ali” i poznatu pjesmu “Hava nagila”. Voditelj programa bio je Dubravko Sidor, a umjetnički ravnatelj maestro Josip degl’Ivelli (sadašnji dirigent Zbora “Emil Cossetto”), koji je i utemeljitelj i pokretač glazbene manifestacije “Glazbeni memorijal Emil Cossetto”, dok je organizator priredbe, u sjećanje na svog dugogodišnjeg dirigenta, bio baš Zbor “Lira”.

Zbor „Lira“, s prvotnim nazivom “Moše Pijade”, osnovala je 1954. godine Židovska općina Zagreb s ciljem da se na-

kon Holokausta, najveće tragedije Židova, sačuva od zaborava židovski lokalni melos: židovske sinagogalne i svjetovne pjesme, pjesme na jidišu, španjolsko-sefardske romanse i suvremeni izraelski napjevi. Dužna pažnja uvijek se posvećivala i glazbenim djelima klasičnog i folklornog hrvatskog i međunarodnog repertoara, a Emil Cossetto (Trst, 1918.-Zagreb, 2006.), istaknuti dirigent i skladatelj, dobitnik nagrada za životno djelo „Vladimir Nazor“, „Milka Trnina“ i „Porin“, vrlo je uspješno, od osnutka, pune 44 godine, umjetnički vodio Zbor Židovske općine Zagreb. Njegova je velika zasluga skladanje brojnih hebrejskih, jidiš i sefardsko-španjolskih pjesama koje publika pozdravlja razdraganošću i ovacijama.

Cossettov organizacijski doprinos razvoju zbornog amaterizma za nas je vrlo značajan, a njegov dirigentski talent bio je vrlo cijenjen, ne samo u zemlji, nego i u inozemstvu. Posebno treba istaći njegov zborni opus, koji traje već više od pola stoljeća i koji je u mnogome izmijenio programe brojnih pjevačkih zborova, pa je i ovaj glazbeni memorijal u čast velikog maestra i održavanje ove manifestacije, nastupom raznih zborova koji izvode njegovu glazbu, sjajan podsjetnik na njegovo djelo.

nastavak na sljedećoj strani

S nastupa pjevačkog zbora „Lira“ na Petom memorijalu „Emil Cossetto“

Čitav projekt je realiziran uz financijsku potporu Ministarstva kulture Republike Hrvatske i Gradskog ureda za kulturu, obrazovanje i sport grada Zagreba. Na kraju su svim dirigentima čiji su zborovi sudjelovali podijeljene kristalne plakete Memorijala “Emil Cossetto”, a zanimljivo je bilo da su pjevači svih pet zborova zajedno s oduševljenjem

otpjevali četiri pjesme (Zdravi bili ded i baka, Slavonska poskočica, Moja diridika i Letovanić), izbor iz Folklornog koncerta Emila Cossetta, a moto ove izvanredno uspjele glazbene priredbe u spomen na velikog glazbenika, skladatelja i dirigenta bio je “VIVA LA MUSICA - Neka živi glazba”. ✨

Mr.sc. Narcisa Potežica

TRIBINA SJEĆANJA NA DAVNE DANE

KAKO STE DOŽIVJELI KRAJ DRUGOG SVJETSKOG RATA?

OKUPLJENI U AUDITORIJU ŽIDOVSKJE OPĆINE ZAGREB ČULI SU SEDAM ŽIVOTNIH PRIČA O KRAJU RATNIH STRADANJA - IZ BUDIMPEŠTE, OSIJEKA, EL SHATTA, BUCHENWALDA, ŠIBENIKA, ZAGREBA I ZADRA

Nakon nedavne uspješne tribine sjećanja na partizanske dane i partizansku gimnaziju, Kulturno društvo „Miroslov Šalom Freiberg“ organiziralo je 10. lipnja novi susret – ovoga puta na temu sjećanja na kraj Drugog svjetskog rata. Razgovor o uspomenu na davne dane ponovno je vodio Darko Fischer, a o svom doživljaju oslobođenja govorili su, uz samoga Fischera, Vlasta Kovač, Mira Altarac Hadžiristić, Boris Braun, Lea Kriesbacher, Isak Druetter i Jelica Polak-Babić.

Čuli smo sedam životnih priča, sedam doživljaja trenutka kada je nastupio kraj stradanja. Osobna sreća zbog kraja progona nije se nužno podudarala sa službenim okončanjem Drugog svjetskog rata, 9. svibnja 1945. godine. Netko je olakšanje osjetio već krajem 1944. go-

dine, netko kroz simpatičnu anegdodu u oslobođenom Zagrebu, a netko u dalekom El Shattu. No, zajedničko je da su se te slike i emocije svima duboko urezale i ostale vrlo žive i danas, nakon punih sedam desetljeća.

Niz sjećanja započeo je Darko Fischer za kojeg je kraj rata bio kad su ruske trupe ušle u Budimpeštu, gdje je Fischer, sa sestrom Leom Kriesbacher, bio u izbjeglištvu. „Crvena armija je ušla u Peštu 18. siječnja 1945. godine. Početkom godine već je počelo žestoko bombardiranje od strane Rusa, koji su opkolili grad. Svi smo odlazili u skloništa. Mi smo bili dvostruko ugroženi: kao Židovi, jer su nas mogle patrole, bilo legalne ili ilegalne, izvući i strijeljati, a bili smo ugroženi i od bombi koje su padale oko nas. Jednoga dana - bilo je razmjer-

Vlasta Kovač, Boris Braun, Darko Fischer i Mira Altarac Hadžiristić

no mirno snježno jutro - kroz kapiju smo vidjeli neku kolonu vojnika. Čudili smo se što to znači, sve dok jedna stara gospođa nije uzviknula: 'Joj, pa to su Rusi!'. Time su prestala naša strahovanja da ćemo biti ubijeni ili odvedeni u logor', opisao je Fischer trenutak u kojem je osjetio sreću zbog kraja progona.

Lea Kriesbacher

Njegova starija sestra, Lea Kriesbacher, imala je tada 17 godina i njezino viđenje ruskih osloboditelja bitno se razlikuje od bratovog. „Na dan dolaska Rusa mi smo bili u jednom tzv. zaštićenom dječjem domu, u skloništu koje je zapravo bila prostorija za centralno grijanje. Bila je noć kad su Rusi ušli s nekim čudnim 'brundajućim' baterijama. Osvjetlili su nam lica. Mađari se s njima nisu mogli sporazumjeti, ali je to uspjelo meni i još jednoj djevojčici. Pitala sam ih za kruh, ali mi je jedan, umjesto hrane, ponudio da s njim popušim cigaretu. Kasnije, noću, vratila se horda Rusa. Raspitivali su se za mene. Znao što su radili, od 16 do 80 godina. Nitko nije ostao pošteđen, ako su nekog uhvatili. Zato se nas nekoliko curica sakrilo u jedan ormar, gdje smo proveli četiri ili pet dana. Tako sam ja doživjela oslobođenje. Sloboda je bila prekrasna, nisi smio nos promoliti“, ispričala je Lea Kriesbacher.

Vlasta Kovač, koja je kraj rata dočekala u Osijeku kao šestogodišnja djevojčica, za svoje uspomene kaže da su „većinom emotivne“. „Osijek je oslobođen 14. travnja 1945. godine. Dan-dva ranije, sjedila sam u podrumu s mojim djedom, bakom i mamom. Bili su željezni kreveti i željezna peć. Čučala sam uz prozor. Čulo se stupa-

nje Nijemaca po Evropskoj aveniji. To hodanje je trajalo valjda 24 sata. Bilo je olakšanje, oni odlaze“, rekla je Vlasta Kovač. Prisjetila se također kako je bombardirano obližnje skladište municije i puškaranja partizana s druge strane Drave. Iz skloništa joj je ostalo i sjećanje na krumpir u ljusci koji su tamo pekli, a koji „i danas voli“.

Mira Altarac Hadžiristić oslobođenje je dočekala u izbjegličkom logoru El Shatt u Egiptu. Tamo je stigla s majkom, nakon izbjeglištva, iz Tuzle, preko Sarajeva, Splita, Korčule i Visa. „Nas, Židova, tamo je bilo vrlo malo, možda stotinjak. Bilo nas je po 20-ak u šatoru, klima je bila teška. Ali ja se tih stvari ne sjećam s grozom. Valjda zato što sam bila mala djevojčica od 5-6 godina. Hranili smo se iz kazana, s vojničkim posudama. Bilo je puno sekcija. Bila je i škola. Tamo sam završila prvi razred. U proljeće se pronio glas da se rat bliži kraju, da je umro američki predsjednik Roosevelt. Ljudi su se počeli spremati. Otišli smo brodovima natrag. U Splitu je bila apsolutna euforija, ljudi su mahali sa zastavama, pjevali su. Tamo smo se našli s tatom, koji je bio u partizanskoj uniformi. Sjećam se također da me mama vodila za ruku i da je plakala. Pitala sam je zašto plače kad je rat završio, a ona je rekla 'Eh, završio...', a još nije ni znala koliko je članova porodice izgubila“, prisjetila se Mira Altarac Hadžiristić.

Boris Braun je kraj rata dočekao u logoru Buchenwald, nakon što je uspio preživjeti nekoliko koncentracijskih logora, među kojima je bio i Auschwitz. „Mi, koji smo evakuirani iz drugih logora, bili smo teret Buchenwaldu. Bili smo u svojevršnom 'predvorju' logora. Bio sam među Rusima. Prekrižili smo se već s našim životima, jer nisi mogao konkurirati Rusima i računati da ćeš tu nekako proći. Ipak, poznanik, doktor Bela Kon me izvukao u glavni logor, dobio sam upalu pluća i završio u njegovoj ambulanti. Tako sam se nekako provukao. Čini mi se da je bio 13. ili 14. travnja kada je u logoru nastupilo neko čudno stanje. S tornjeva su nestali stra-

nastavak na sljedećoj strani

žari. Gledali smo kako bježe SS-ovci u šumu, a hrvatski partizani, kojih je bilo u logoru, dobili su oružje i počeli su ih hvatati. Ubacivali su ih u zatvor u kojem su prije bili kažnjenici, logoraši. Idući dan, kad su došli Amerikanci, predali su im te ljude“, ispričao je Boris Braun.

Za Isaka Druttera, Židova iz Šibenika, nije bio samo jedan prijelomni trenutak, samo jedan događaj po kojem će pamtiti slobodu. „Završetak rata vezujem za dva pojma: sreću i nadu. Moji roditelji, sestra i ja preživjeli smo rat zahvaljujući neviđenoj sreći. Imali smo sreću u trenucima koji su izgledali potpuno beznadni.

Isak Drutter

Završetak rata pamtim po ponovnom okupljanju porodice u Šibeniku nakon oslobođenja grada, koji je bio oslobođen 10-12 mjeseci prije službenog kraja rata. Kraj rata pamtim i po našoj kućnoj pomoćnici Mariji, koja je iz našeg stana uspjela spasiti sve dokumente i puno vrijednih stvari. A što se tiče nade, to vezujem za put na rad u tek oslobođeni Zagreb. U Slunju sam sreo svog ujaka, doktora Josefa Konfortija, brata moje majke, koji je jedini od obitelji preživio Jasenovac. Velika je bila sreća kad smo se sreli, ta noć je bila neprespavana, ali ispunjena velikom srećom i velikom tugom. Drugi dan smo obojica otputo-

vali u Zagreb, gdje nas je na cesti pokupio jedan čovjek s malim teretnim kolima i jednim kljusetom. Nas dvojica smo stajali na tim kolima, zajedno zagrljeni, i tako smo se slavodobitno vozili Savskom, Frankopanskom do Jelačić placu. To mora da je bilo jako smiješno, pravi cirkus, jedan dvadesetogodišnjak i jedan četrdesetogodišnjak, koji prave razne grimase, a ljudi nam se okolo smješkuju“, ispričao je svoja sjećanja Isak Drutter.

Jelica Polak-Babić pamti kraj rata po oslobođenju Zadra u studenom 1944. godine. „Pamtim tadašnji Zadar kao veliku ruševinu. Ulice nisu postojale, samo fasade kuća bez kuća. U Zadru, osim vojske, nije bilo stanovništva. Ja sam valjda bila jedino dijete. Prehrana je bila samo u jednoj menzi. U luci su bili usidreni veliki saveznički brodovi. Vojnici, kad su vidjeli malo dijete, bacali su mi čokoladu. Tada sam je prvi puta jela. Moja mama je saznala da su njezina mama i sestra, koje su preživjele čitav rat kao Židovke, poginule u borbama za Karlovac 8. svibnja 1945. godine. Tako da ja pamtim oslobođenje po velikoj žalosti moje mame, a tek četiri mjeseca kasnije se moj tata pojavio, vrativši se iz zarobljeništva iz Njemačke“, završila je večer sjećanja svojom pričom Jelica Polak-Babić. ✨

Jelica Polak-Babić

Veronika Rešković

PREMIJERNA PROJEKCIJA DOKUMENTARNOG FILMA

ESTERA – IME ZA HRABROST

TRI GODINE NAKON ŠTO GA JE SCENARISTICA I REDATELJICA MIRA WOLF SNIMILA, FILM „ESTERA – IME ZA HRABROST“, DOKUMENTARAC KOJIM SE OPISUJE I KOMENTIRA ŽIVOTNI PUT ESTERE BEM - ROĐENE 1930. U ZAGREBU, UMRLE 2010. U KANADI – PREMIJERNO JE PRIKAZAN U AUDITORIJU ŽIDOVSKJE OPĆINE ZAGREB, ISPUNJENOM PUBLIKOM, U KOJOJ SU BILE I ESTERINA SESTRA I NEĆAKINJA

Film „Estera – ime za hrabrost“ životna je priča Estere Bem, rođene Schwabenic, Židovke iz Zagreba koja je preživjela Holokaust, nakon rata iselila u Izrael, a potom u Kanadu. Autorica filma je Mira Wolf. U realizaciji 45-minutnog dokumentarca sudjelovali su i snimatelj Miljenko Bolanča te montažer Bogdan Tankosić.

Prigodnim riječima uoči projekcije u auditoriju Židovske općine Zagreb 20. svibnja publici se obratio prof. dr. Ognjen Kraus, predsjednik Židovske općine Zagreb.

U gotovo potpuno ispunjenoj dvorani publiku je pozdravila i Sanja Zoričić Tabaković, predstavnica židovske nacionalne manjine Grada Zagreba, inače nećakinja Estere Bem.

„Možda se pitate zašto je trebalo tri godine otkad je film snimljen da ga se konačno prikaže. Mislili smo da će nam biti mnogo lakše kad protekne više vremena otkad je Estera otišla. Međutim, to se nije dogodilo. Postoje ljudi čiji nestanak ne mogu nadoknaditi ni novi događa-

Sanja Zoričić Tabaković, nećakinja Estere Bem: Estera mi je objasnila koliko je važna edukacija o Holokaustu

ji ni novi ljudi. Esta je bila jedna od njih“, rekla je Sanja Zoričić Tabaković. „U mojem životu imala je posebnu ulogu. Bila mi je jedna od najvažnijih ljudi. Objasnila mi je kako je važna edukacija o Holokaustu i kako je u tome važno naglašavanje pozitivnih događaja i ljudi koji su pomagali progonjenima“, istakla je Sanja Zoričić Tabaković. Zahvalila se na „profesionalnosti i strpljivosti“ snimatelju Miljenku Bolanči i montažeru Bogdanu Tankosiću, a posebno autorici Miri Wolf, koja je, kako je naglasila, „u film ugradila veliku ljubav“.

Estera Bem rođena je u Zagrebu 1930., umrla je u Kanadi 2010. Gledatelji filma upoznaju Esteru Bem kroz sjećanja njezine obitelji i prijatelja, u Hrvatskoj i Kanadi. Tijekom Drugog svjetskog rata Estera se uspijeva s roditeljima skrivati u Italiji. Preživjeli su zahvaljujući pomoći tamošnjih ljudi, ali i hrabrosti i domišljatosti tada 13-godišnje Estere. Nakon oslobođenja, po povratku u Zagreb, roditelji ubrzo odlučuju iseliti u Izrael. Nakon nekog vremena Estera odlazi za njima, kako bi im bila od pomoći. S vremenom seli u Kanadu s prvim suprugom i djecom. U novoj domovini bila je aktivna u tamošnjoj židovskoj zajednici, osobito na razvijanju edukativnog programa o Holokaustu.

Obitelj i prijatelji pamte je kao vrlo požrtvovnu, odanu i komunikativnu osobu, koja je do posljednjeg daha bila vrlo zainteresirana za svijet oko sebe.

„Ona je u društvu bila šarmatna. Uvijek smo se okupljali k'o leptiri oko nje. Uvijek nam je pričala novosti iz bijeloga svijeta“, prisjeća se u filmu Melita Švob, Esterina kolegica iz zagrebačke Partizanske gimnazije.

Unatoč daljini koja ih je dijelila, Estera Bem je i nakon odlaska u Kanadu održavala prijateljske odnose s novinarkom i književnicom, scenaristicom „Devetog kruga“, Zorom Dirnbach. O prvim susretima s Esterom Bem sredinom 90-ih godina u Torontu u filmu govori i prof. dr. Ognjen Kraus, predsjednik Židovske općine Zagreb i Koordinacije židovskih općina u Hrvatskoj. Njega se posebno dojmio Esterin angažman na programu podučavanja o Holokaustu. „To je bila njezina životna misija“, kaže u filmu Esterina nećakinja Sanja Zoričić Tabaković. Tijekom posjeta obitelji u Zagrebu, Estera Bem je dolazila i u Židovsku općinu, gdje je održala nekoliko predavanja o Holokaustu.

Film bilježi i mračno doba Drugog svjetskog rata, kada se Estera s roditeljima krije u Italiji. Slikovito to pripričava njezina sestra Vera Zoričić, prema onome što je čula od Estere kada su se ponovno srele nakon četiri ratne godine. Iako djevojčica od 12-13 godina, ona je praktički preuzela odgovornost i za svoje roditelje. Uz njezinu spretnost i srčanost, preživjeli su rat.

No, miran život nije dugo potrajao. Roditelji su odlučili iseliti u Izrael, unatoč protivljenju svojih kćeri. Estera, nakon njihovog nagovaranja, odlazi za njima. U Izraelu upoznaje budućeg supruga. Ubrzo Izrael zamjenjuje trećom svojom domovinom – Kanadom, gdje sa suprugom, sinom i kćeri započinje novi život. Kao još relativno mlada, sa 45 godina, ostaje udovica. „Njezin život je ponovno postao težak“, prisjeća se njezina sestra Vera. S vremenom, stupila je u drugi brak, u kojem je bila 18 godina.

Prema riječima njezine kćeri i sina, kroz sve te godine Esteri Bem su najvažniji bili međuljudski odnosi i prijateljstva, „voljela je učiti od ljudi“ ne praveći među njima razlike ovisno o njihovu podrijetlu ili društvenom statusu. I to su joj ljudi uzvraćali, mnogo su je cijenili, od prijatelja iz Jugoslavije, Izraela, do Kanade i mnogih drugih dijelova svijeta.

Iako iz tradicionalne židovske obitelji, Estera Bem, nakon teškog iskustva Holokausta, više nije željela čuti za Boga, prisjeća se njezin sin. „Tijekom mojeg djetinjstva nismo njegovali židovske vjerske običaje, ali je majka uvijek inzistirala da se razvijam na svoj način, da fizički, ali i duhovno istražujem svijet“, sjeća se u filmu njezin sin. Njegovo preseljenje natrag u Izrael Estera je teško primila, ali je i to na kraju prihvatila kao sinov izbor.

Nakon projekcije filma, dio sjećanja na Esteru Bem s publikom je podijelila i Nada Yuill, koja je pamti iz mlađalačkih, gimnazijskih dana. Usporedila ju je s biblijskom imenjakinom Esterom – po hrabrosti i upornosti. „Estere više nema. Ali njezina hrabrost, njezin šarm i inteligencija žive u meni“, poručila je Nada Yuill. ☆

Veronika Rešković

NOVE KNJIGE

IZ PEPELA ČAKOVEČKE SINAGOGA – ŽIVOTOPIS EVE SCHWARZ

KNJIGU BRANIMIRA BUNJCA O ČAKOVČANKI EVI SCHWARZ, KOJA JE KAO 16-GODIŠNJA DJEVOJKJA PREŽIVJELA AUSCHWITZ, U ŽIDOVSKOJ OPĆINI ZAGREB PREDSTAVILI SU, UZ AUTORA, PREDSJEDNIK ŽIDOVSKA OPĆINE ČAKOVEC ANDREJ PAL I UREDNIK KNJIGE IVAN PRANJIĆ

„Preživjela sam logor upornošću. Još i danas znam govoriti kao i onda: ‘Ne ide mi u glavu, to ne može biti istina’“, riječi su to Eve Schwarz na koricama knjige o njezinu životu, knjige predstavljene 6. svibnja na tribini Kulturnog društva „Miroslav Šalom Freiburger“ u Židovskoj općini Zagreb. Rođena Čakovčanka, iz ugledne židovske obitelji, Eva Schwarz imala je samo 14 godina kada je počeo Drugi svjetski rat. Preživjela je nekoliko nacističkih logora, susrela se oči u oči sa zloglasnim Mengeleom, kroz sve te grozote prošla je sama. Poslijeratne godine života provela je u Budimpešti.

„Iz perspektive čakovečke sinagoge – Životopis Eve Schwarz“ autora Branimira Bunjca, atipična je knjiga sjećanja na Holokaust. Pisana je u formi intervjua koje je autor vodio s Evom Schwarz u Budimpešti u više navrata u razdoblju od 2007. do 2012. godine. Autor sugovornicu logički vodi kroz njezin život, od idiličnog djetinjstva u Čakovcu, uz detaljne opise svakodnevice ugledne i imućne obitelji Schwarz, preko početaka antisemitskih ispada u školi koje je mala Eva doživljavala od školske kolegice i učiteljice, pa do

mađarske okupacije Međimurja, odvođenja u logor i preživljavanja u neljudskim logorskim uvjetima... Istodobno, knjiga je i priča o nekadašnjoj čakovečkoj židovskoj zajednici, o običajima i načinu života te zajednice. Nakladnici knjige su Matica hrvatska, ogranak u Čakovcu i Židovska općina Čakovec.

Evin djed Jakob Schwarz bio je čakovečki rabin više od 50 godina, a otac Ljudevit ugledni odvjetnik i dugogodišnji predsjednik tamošnje Židovske općine. Bila je kći jedinica. Rano je ostala bez majke i bila jako vezana za oca koga Nijemci odvođe u logor među prvima, u travnju 1944. godine. Odjednom 16-godišnja Eva ostaje sama. Ali, ne zadugo, ubrzo i nju odvođe. Prvo u Auschwitz, pa u druge logore. Oslobođenje je dočekala sa svega 31 kilogramom tjelesne težine. Umrula je u Budimpešti u prosincu 2012. godine.

„Eva Schwarz bila je izuzetna osoba, topla i draga. Unatoč svim nedaćama koje je prošla, svojim je optimizmom sve fascinirala. Iako rodom i duhom Čakovčanka, u Čakovec se nikad nije vratila. Živjela je u Budimpešti, a dolazila je u Čakovec najmanje jednom godišnje, na komemoracije, sve dok su joj to snage dopuštale. Vjerujem da će knjiga na svakog tko je pročitao ostaviti neizbrisiv dojam“, rekao je u uvodnoj riječi na predstavljanju knjige dr. Andrej Pal, predsjednik Židovske općine Čakovec.

Urednik knjige prof. Ivan Pranjić osvrnuo se na Evin jezik u knjizi koji je, kako je rekao, „osoban, škrt, ali dokumentaran“. Posebno je naglasio tragičnu sudbinu obitelji Schwarz, kao paradigme stradanja cijele židovske zajednice u Međimurju. „Eva Schwarz je prošla sve ono najbolje i najgore što su doživjeli Židovi u Čakovcu. Iz jedne bogate, iznimno sretne obitelji, obožavana kćerka jedinica, Eva u godinama Drugog svjetskog rata prolazi strahote Holokausta, užas Auschwitza, a nakon toga poslijeratno siromaštvo, otimačinu i pljačku. Naime, nakon poraza nacizma u Drugom svjetskom ratu, mnogi Židovi, osobito oni malobrojni preživjeli u istočnoj Europi, ponovno su bili opljačkani“, rekao je Pranjić.

Autor knjige Branimir Bunjac objasnio je zašto je na knjizi od svega sedamdesetak stranica radio punih pet godina. „Knjiga je opsegom mala, ali je nastajala dugo. Bila je to jedna nevjerojatna priča“, rekao je Bunjac. „Posebnost u knjizi je dio o Holokaustu o kojem Eva Schwarz desetljećima nije željela pričati. Nije željela govoriti o Holokaustu 30-40

Andrej Pal, Branimir Bunjac i Ivan Pranjić

godina. Na kraju je odlučila, kako ona sama kaže, 'jer sam morala'. To je bila na neki način njezina obaveza', objasnio je autor koji se kroz te razgovore i sprijateljio s Evom Swarz. Ona je po završetku rukopisa knjigu pažljivo pročitala, unijela neke ispravke i dala neke primjedbe, ali, nažalost, nije dočekala njezino tiskanje. Prema riječima Branimira Bunjca, Eva Schwarz se nakon Drugog svjetskog rata i Holokaušta, u kojem je izgubila gotovo cijelu obitelj, nije željela vratiti u Čakovec. Pogodilo ju je i rušenje tamošnje sinagoge. Naknadu za oduzetu imovinu nikada nije dobila.

„Prije nekoliko godina pozvali su je u Njemačku i tamo su joj se ispričali 'u ime njemačkog naroda'. Dodijelili su joj mirovinu od 180 eura. To je primala zadnjih nekoliko godina života“, rekao je Bunjac. Pomalo ironično dodao je da su joj mogli vratiti barem jednu otetu sliku, poput Jana van Eycka

kojeg je njezina obitelj imala na zidu u blagovaoni. „Nadam se da će knjiga odigrati svoju ulogu, a to je da prenese istinu o Holokaustu novim generacijama. Da poduzimaju preventivne mjere kako se takovo nešto više nikada ne bi dogodilo“, zaključio je Branimir Bunjac.

Kako je promocija bila na Dan nezavisnosti države Izrael, prigodnim se riječima na početku tribine prisutnima obratio Luciano Moše Prelević, glavni rabin u Republici Hrvatskoj. Opisao je običaje i ikonografiju proslave tog praznika u Izraelu, osvrnuo se na neke kontroverze oko nastanka izraelske države te pročitao poruku izraelskog predsjednika Šimona Peresa kojom je pozvao „Izraelce da rade teško i postignu mir sa svojim susjedima“ te posebno naglasio „bratstvo koje Izrael dijeli sa svojom dijasporom“. ✨

Veronika Rešković

NOVE KNJIGE

JA SAM POSLJEDNJI ŽIDOV

U PREDSTAVLJANJU HRVATSKOG PRIJEVODA KNJIGE „JA SAM POSLJEDNJI ŽIDOV“, POTRESNOG SVJEDOČANSTVA CHILA RAJCMANA, POLJSKOG ŽIDOVA KOJI JE USPIO PREŽIVJETI LOGOR SMRTI TREBLINKU, SUDJELOVAO JE I PREVODITELJ RAJCMANOVE KNJIGE S ORIGINALNOG JIDIŠA NA FRANCUSKI GILLES ROZIER, KOJI JE, MEĐU OSTALIM REKAO, DA JE RAJCMANOVA KNJIGA BILA VRLO TEŠKA ZA PREVOĐENJE, NE ZBOG JEZIKA NEGO „ZBOG UŽASA KOJI VRIŠTI IZ SVAKE REČENICE“

„Čak i kada je ona grozna, pisac mora reći istinu, a čitatelj je mora znati. Okrenuti se, zatvoriti oči, samo proći, značilo bi uvrijediti sjećanje na one koji su nestali“, citat je to ruskog književnika Vasilija Grossmana koji se nalazi u uvodu sjećanja preživjelog logoraša Chila Rajcmana skupljenih pod nazivom „Ja sam posljednji Židov“. Potresno svjedočanstvo poljskog Židova koji je

uspio preživjeti zloglasni logor Treblinku, predstavljeno je 22. svibnja u Medijateci Francuskog instituta u Zagrebu.

Chil Rajcman jedan je od rijetkih koji je uspio preživjeti strahote logora Treblinka. Zajedno s mlađom sestrom, deportiran je ubrzo po osnivanju logora 1942. godine.

nastavak na sljedećoj strani

Sestra mu je ubijena u plinskoj komori, a 29-godišnji Rajcman je, kao skupljač leševa pogubljenih Židova, uspio preživjeti deset mjeseci stravičnog logora. Iz Treblinka uspijeva pobjeći tijekom pobune logoraša 2. kolovoza 1943. godine.

Zloglasni logor smrti u Treblinki, stotinjak kilometara od Varšave, osnovan je u lipnju 1942. godine. Služio je isključivo za istrebljenje Židova. Ne zna se točan broj stradalih, jer je veći dio arhive uništen. Procjena je da je u Treblinku odvedeno između 700.000 i 900.000 Židova. Neki izvori navode i podatak o 1,2 milijuna žrtava. Dovoženi su Židovi iz Varšavskog geta, a potom i iz drugih krajeva i zemalja, čak i iz Bugarske. S područja bivše Jugoslavije, u Treblinku su deportirani Židovi iz Makedonije. Većina ih je likvidirana po kratkom postupku, samo su rijetki uspjeli preživjeti.

Rajcman je rođen u Lodžu 1914. godine, a umro je 2004. godine u emigraciji u Urugvaju. Zastrašujuće svjedočanstvo iz Treblinka napisao je na jidišu već 1944. i 1945. godine, ali ga za života nije želio objaviti. To su učinili njegovi sinovi. Prvo izdanje objavljeno je u Francuskoj 2009. godine. Izdavač u Hrvatskoj je nakladnička kuća „Fraktura“, u prijevodu s francuskog jezika.

Na zagrebačkom predstavljaju knjige „Ja sam posljednji Židov“ bio je francuski prevoditelj i književnik Gilles Rozier, koji je Rajcmanovu knjigu preveo s originalnog jidiša na francuski jezik.

„Rajcmanovo bilježenje strašnih sjećanja bio je način da ih se oslobodi, kao neka vrsta osobne terapije“, rekao je Rozier. Tekst je pun sirovih opisa bezumnih zločina, bez odmaka se opisuje nacistička metodologija uništavanja Židova. Okrutno svjedočenje zastrašujućih likvidacija, vrlo je teško čitati. Teško je bilo i prevoditeljima. Ne zbog jezika, nego zbog užasa koji vrišti iz svake rečenice Rajcmanovog sjećanja.

„Mislio sam da ću brzo prevesti tu neveliku knjigu, a onda, kad sam počeo, nisam uspijevaao dnevno prevesti više od stranice i pol“, ispričao je Rozier. Slično mučno iskustvo imala je i naša prevoditeljica Mirna Herman Baletić. „To je iznimno teško štivo. Relativno dugo proučavam Holokaust, ali ovo je bilo najteže s čime sam se ikad suočila. U početku mi se činilo da ću morati odustat. Ali malo po malo, stranicu po stranicu, nekako sam uspjela“, rekla je na predstavljanju Mirna Herman Baletić.

Na promociji je govorio i Branko Lustig, počasni predsjednik „Jewish Film Festivala“ i sam nekadašnji zatočenik logora, ali onog u Auschwitzu. Rekao je da je Treblinka bila jedan od najstrašnijih logora u kojem su ljude vodili ravno u plinske komore, bez čekanja ili selekcije. „Na ulasku u plinsku komoru bio je komedijajša zadužen da razveseli djecu. Jedno vrijeme je to radio, a onda je zajedno s njima otišao unutra“, ispričao je Lustig. Poručio je da je važno pročitati Rajcmanovu knjigu jer „koliko god znamo o strahotama koje čovjek čovjeku može napraviti, ovo je samo upozorenje da se čuvamo da se to nikada ne dogodi“. Na tragu te ideje i Rajcmanova knjiga nosi podnaslov „Zapisi za buduće generacije“. ✨

Veronika Rešković

NOVE KNJIGE

MOJA OBEĆANA ZEMLJA

KNJIGA „MOJA OBEĆANA ZEMLJA“, UGLEDNOG IZRAELSKOG NOVINARA ARIJA SHAVITA, OBJAVLJENA 2013. U SJEDINJENIM DRŽAVAMA, A NEDAVNO I U VELIKOJ BRITANIJ – DOK HEBREJSKO IZDANJE JOŠ NE POSTOJI – UZBUDILA JE DUHOVE I IZAZVALA KONTROVERZNE REAKCIJE I KOMENTARE POSVUDA U ŽIDOVSKOM SVIJETU, A NJEZINA JE TEZA, PREMA OCJENI RABINA MICHAELA BEERENBAUMA, OSNIVAČA MUZEJA HOLOKAUSTA U WASHINGTONU, VRLO JEDNOSTAVNA: CIONIZAM JE USPIO, PROIZVEO JE DRUŠTVO KOJE PRŠTI OD ŽIVOTA, PA IPAK BUDUĆNOST CIONIZMA JE, ČAK I NAKON 65 GODINA IZRAELSKO NEZAVISNOSTI, NEIZVJESNA – IZRAELSKO OKRUŽENJE PREPUNO JE NOVIH I ZBUNJUJUĆIH OPASNOSTI...

Piše Vlasta Kovač

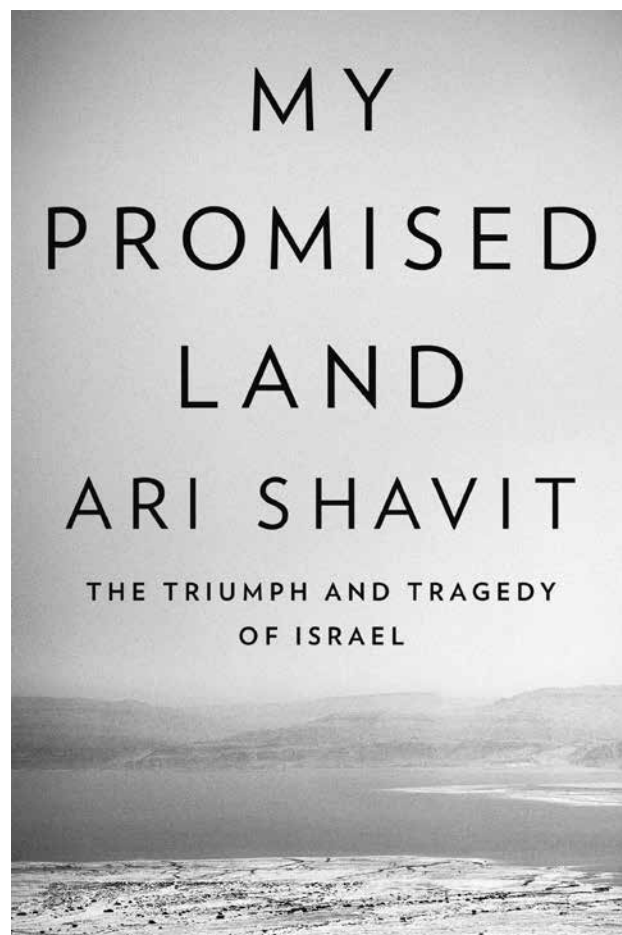
Ari Shavit, ugledni izraelski novinar, dugogodišnji komentator i urednik Haaretza, lijevoliberalnog izraelskog dnevnog lista, svojom knjigom „Moja obećana zemlja“ (The Promised Land, Spiegel&Gray) – podnaslov knjige je „Trijumf i tragedija Izraela“ - uzburkao je duhove u židovskom svijetu. Gotovo da i nema važnijeg židovskog javnog glasila, ponajprije u Americi, novina, časopisa i internetskih portala, koji posljednjih mjeseci u svojim ne samo književnim rubrikama nisu objavili poduži kritički i polemički osvrt na tu knjigu iz pera najuglednijih publicista, pisaca, političara, sveučilišnih profesora. Uostalom, „Moja obećana zemlja“ napisana je na engleskom i objavljena je 2013. najprije u Americi, a nedavno i u Velikoj Britaniji, no još ne postoji hebrejsko izdanje, pa se čini kao da je i namijenjena ponajprije američkoj židovskoj publici. Tjednima je bila na popisu bestsellera The New York Timesa.

Časopis The New Yorker u listopadu 2013. u cijelosti je objavio poglavlje iz knjige „Moja obećana zemlja“ naslovljeno „Lydda 1948“ (nažalost, moguće ga je pročitati jedino ako se pretplatite na časopis), koje je ujedno i najosporavanije u cijeloj knjizi jer govori o etničkom čišćenju arapskog naselja na mjestu čije se današnje ime Lod povezuje s najvećom izraelskom zračnom lukom. To se dogodilo za vrijeme prvog arapsko izraelskog rata godine 1948. nakon objave rezolucije UN o podjeli Palestine, kada je 35.000 palestinskih Arapa istjerano iz svojih domova i deportirano u pravcu istoka prema liniji koju su držale jordanske legije, a nekoliko stotina civila je tom prilikom bilo ubijeno. Činjenice koje o tome iznosi Shavit su od ranije poznate i poklapaju se manje više s onim što o tome piše u povijesnim knjigama – najčešće se spominje izraelski povjesničar Benny Morris i njegova knjiga eseja „1948 and After“, objavljena 1994. u kojoj dokazuje da je Izrael u većoj mjeri odgovoran za problem palestinskih izbjeglica nego što službene vlasti hoće priznati. No, neki smatraju problematičnom Shavitovu interpretaciju tih događaja.

Ari Shavit je izraelski domoljub, patriot, u punom smislu te riječi „insajder“, potomak cionističkih praotaca, zagovornik Izraela kao židovske države, no, unatoč sve-

mu tome, on piše: „Lydda je naša crna kutija. U njoj je mračna tajna cionizma. Istina je da cionizam ne može podnijeti Lyddu. Od samog početka postojala je temeljna kontradikcija između cionizma i Lydde. Biti ili ne biti. Ako će biti cionizma, onda ne može biti Lydde. Ako će biti Lydda, onda neće biti cionizma. U retrospekciji sve je više nego jasno. Kad je Herbert Bentwich (britanski cionistički vođa u 19.stoljeću koji je bio Shavitov prapradjed) ugledao Lyddu iz bijelog tornja u Ramli (Ramleh) u travnju 1897., morao je shvatiti da, ako će u Palestini postojati židovska država, onda arapska Lydda ne može postojati u njezinu središtu.“

Ari Shavit svoju priču temelji na intervjuima, povijesnim dokumentima, privatnim dnevnicima i pismima, kao i

nastavak na sljedećoj strani

na vlastitoj obiteljskoj povijesti, fokusirajući se na ključne trenutke cionističke povijesti. Čitatelj se susreće sa Shavitovim prapradjedom, britanskim cionistom koji je 1897. posjetio Svetu zemlju na putovanju s turističkom agencijom Thomas Cook te, vjerujući da je to put u budućnost njegova naroda, 1911. u Gezeru, blizu Ramle, od svojih arapskih susjeda kupio zemlju za židovske naseljenike. Imao je jedanaestero djece od kojih je osmoro ostalo stalno živjeti u Palestini. U svakom poglavlju Shavit razgovara s nekom od ključnih povijesnih figura. Neidentificirani inženjer objašnjava svoju ulogu u stvaranju izraelskog nuklearnog kišobrana; Aryeh Deri pripovijeda

Ari Shavit

svoju priču o nastanku i usponu ultraortodoksne političke stranke Shas, a političari Yossi Sarid i Yossi Beilin i pisac Amos Oz govore o mirovnom procesu.

Upoznajemo i vizionarskog omladinskog vođu iz 1940-tih, koji je sudjelovao u preobrazbi Masade iz gomile ruševina u snažan cionistički simbol, ali i Palestinca koji je kao mlad čovjek s obitelji prognan iz svog doma u Lyddi. Tu su i preživjeli nakon europskog Holokausta koji su, stigavši u Izrael, kao novi imigranti radili teške fizičke poslove podižući svoju djecu u cionističkom duhu, ali i fanatični religiozni cionisti koji su dva desetljeća kasnije započeli s koloniziranjem Zapadne obale. Progovaraju mladi informatički mozgovi, kao i arhitekti izraelske vanjske politike u odnosu ponajprije prema Iranu i nuklearnoj prijetnji iz te zemlje. Shavit odlazi u izraelske plesnjake i diskoteke i tamo se susreće s njihovom publikom proučavajući njihovu hedonističku, individualističku kulturu; razgovara s izraelskim poduzetnicima i bankarima, poljoprivrednicima i industrijalcima, generalima i istaknutim intelektualcima, te na kraju s prosvjednicima koji se bore za socijalnu pravdu i protiv nezauzdanih sila slobodnog tržišta koje su proizvele goleme klasne razlike i izbrisale socijalnu pravednost.

Kroz razgovore sa svim tim ljudima autor pokazuje složenost i kontradikcije izraelske situacije i pritom postavlja egzistencijalna pitanja o tome zašto je Izrael nastao,

kako je nastao, te može li preživjeti. Piše o događajima iz prošlosti ne bi li, uz njihovu pomoć, na novi način osvijetlio sadašnjost.

Za Avrahama Burga*) (osvrst objavljen u Haaretzu 24. siječnja 2014.) Shavitova „Moja obećana zemlja“ je „najbolja knjiga napisana posljednjih godina o nestajućem cionističkom imperiju“. To je, kaže Burg, priča i knjiga koja počinje s velikim nadama, a završava s golemim upitnikom. Shavit, talentirani pisac koji umije slušati, vodi čitatelja na osobno putovanje uzduž i poprijeko kroz cionističku povijest. Povremeno se obrušava na događaje, ljude i mjesta, ali se zna zaustaviti da bi propitivao dublji smisao. Na tom dugom i zavojitom putovanju od snova do sumnji, Shavit čitatelja vodi u prvom licu jednine i onda kad piše o svom prapradjedu ili kad u prvom licu izvještava o događajima kojima je sam svjedočio, bilo kao građanin, kao dijete, vojnik, mirovni aktivist, zabrinuti otac ili – kao jedan od izraelskih vodećih novinara. U jednom od razgovora čak će svom sugovorniku reći: „Ti si iskustvo, a ja sam savjest“. Shavit u ovoj knjizi sebe doživljava kao svijest o Izraelu koji je bio i koji se neprepoznatljivo promijenio, o Izraelu koji je mogao biti i kakvog bi on želio da jest. U njegovoj interpretaciji cionistička priča je lanac unutar kojega se događa proces ispreplitanja različitih karika, ali ništa nije prepušteno slučaju.

Priča počinje s prispijećem obiteljskog praoca Herberta Bentwicha, jednog od najistaknutijih britanskih odvjetnika svog vremena, u luku Jaffa. Zajedno s njim autor polazi na virtualno putovanje koje počinje obilaskom židovskih kolonija koje je osnovao barun Edmond de Rothschild, Doline Jezreel i njezinih kibuca, gajeva naranača u Rehovotu, da bi završilo socijalnim prosvjedima na Bulevardu Rothschild u Tel Avivu 2011. U tom razdoblju, nešto dužem od stoljeća, događa se i osnivanje države Izrael kao i Nakba (ili „katastrofa“, kako Palestinci opisuju osnivanje Izraela 1948.). Shavit prepričava povijesne epizode i kronološkim i logičnim slijedom, ne bježeći od opasnih i problematičnih tema. Opširno se bavi problemima apsorpcije velikog vala useljenika, Šestodnevnom ratom, ne prešućuje ni nuklearni reaktor u Dimoni, piše o nastanku stranke Shas, o naseljima na Zapadnoj obali, propalim mirovnim pokušajima... U tom kontekstu je i poglavlje o Lyddi 1948., u kojemu je i sva bit ove knjige. U njemu se prepričava masakr, zločini koje su počinili novi Izraelci protiv lokalnog palestinskog stanovništva. Te dugo prikrivane istine ono su što Shavit zove Izraelovom „crnom kutijom“. Avraham Burg spočitava, međutim, Shavitu što, nakon dijagnoze koju je dao, nije učinio još jedan, dodatni nužni korak. Poput mnogih na cionističkoj ljevici, čiji je i Shavit sam nekad bio ugledni član – iako sam sebe danas smatra više realnim a manje dogmatskim – on u biti kaže sljedeće: „Dovoljno je da sam ja svjestan onoga što je krivo, zločina i pogrešaka; no ja nisam dužan preuzeti odgovornost za njih“. Složivši jed-

nadžbu po svojoj mjeri, on je rješava bez problema: "Ako želim biti pošten, izbor koji mi se ukazuje je neugodno jasan: ili odbaciti cionizam zbog Lydde, ili prihvatiti cionizam „zajedno s Lyddom.“

„No, što je s maloviše hrabrosti?“, pita Burg. „Da, on prihvaća odgovornost Izraela za problem izbjeglica i otvara prozor prema izraelskoj svijesti o palestinskom narativu. No usred tog procesa propovjednik u njemu odjedanput zašuti...“. I još ovo: "U uvodu Shavit piše: „Vitalnost našeg svakodnevnog života je začuđujuća. Pa ipak stalno je prisutan strah da bi se on mogao jednog dana zamrznuti poput Pompeja.“ A na posljednjoj stranici knjige: „Ako bi vulkan nalik na Vezuv jedne noći provalio i dokrajčio naše Pompeje, ono što će on okameniti jest živući narod. Narod koji se izdignuo od smrti i bio okružen smrću, ali koji je unatoč tome stvorio spektakularan prizor života. Narod koji je plesao ples života do samog kraja.“

„I zaista“, zaključuje Avraham Burg, „najveći uspjeh cionizma, do ovog trenutka, bio je da nam sagradi dom usred kratera najeruptivnijeg vulkana na zemlji. No, on nikad nije ni pokušao ugasiti destruktivne izvore uzavrele, prijeteće bliskoistočne lave. Prema tome, to je knjiga o svim strahovima i svim nadama i svim promašajima cionističke ideje.“

U Americi kritike su podijeljene od aklamacija do osporavanja, ali nitko nije ravnodušan. Uredništvo literarnog dodatka The New York Timesa Shavitovu knjigu ubraja među stotinu najboljih knjiga godine. Shavitu je dodijeljena i američka Nacionalna nagrada za židovsku knjigu za 2013. godinu u kategoriji „Židovska povijest“, u Americi je protekle jeseni i zime nastupao na brojnim javnim tribinama, u sinagogama i ješivama, pa i na Harvardu. Čak i protivnici mu priznaju da je knjiga izvrsno napisana, a on sam jedan od najdarovitijih izraelskih novinara svoje generacije. Istodobno kad je u The New Yorkeru izašlo poglavlje „Lydda 1948“, The Wall Street Journal je, u studenom 2013., objavio bitno drukčije intonirani odlomak iz Shavitove knjige pod naslovom „U Izraelu san se ostvario“. Leon Wieseltier**) u The New York Timesu piše: „To je cionistička knjiga iz pera čovjeka koji ne dopušta da mu zatvore oči. Shavit je cijeli uronjen u izraelsko iskustvo... Njegovo izvanredno poglavlje o karizmatičnom i korumpiranom Aryehu Deriju i usponu sefardske religiozne politike u Izraelu bogato ilustrira dosege njegova razumijevanja. Shavit nigdje nije stranac u svojoj vlastitoj zemlji. Prirodnost njegova identiteta, lakoća s kojom se kreće među vlastitim ljudima, na kraju ga paradoksalno spašava od izravne konfrontacije s kontradikcijama koje razotkriva. Njegova je teza da je cionizam bio povijesno čudesan ali istodobno i povijesno grešan. Od početka cionizam je sklizao na tankom ledu.“ Jer: „Postojao je drugi narod koji je živio na istoj zemlji“.

Michael Beerenbaum***), bivši direktor i osnivač Muzeja Holokausta u Washingtonu, Shavitu je podjednako

naklonjen. On u Shavitu vidi „vjernika“, a ne „otpadnika“, čovjeka koji se u odnosu na cionizam ponaša kao muž koji voli svoju ženu i koji je nakon dugih godina braka potpuno svjestan i njezinih vrlina i mana te koji o Izraelu piše kao „mi“, a ne kao „oni“. ”Teza knjige je vrlo jednostavna“, piše Beerenbaum. ”Cionizam je uspio preko granice najluđih snova, proizveo je vibrantno, vitalno, inovativno, kreativno, maštovito, uspješno, raznoliko društvo koje pršti od života, pa ipak ti uspjesi su dvojbeni, a budućnost je cionizma neizvjesna čak i nakon 65 godina izraelske nezavisnosti – susjedstvo, izraelsko okruženje, prepuno je novih i zbunjujućih opasnosti. Način na koji je Izrael uspijevao u prošlosti rješavati svoje brojne probleme nije jamstvo budućeg uspjeha...“.

Žestoki napad iz pera sveučilišnog profesora Sola Sterna objavio je The Daily Beast (web portal u sprezi s Newsweekom ima oko 15 milijuna posjetilaca mjesečno), koji Shavitu spočitava što je priču o Lyddi izvukao iz njezina povijesnog konteksta i pridodao joj moralni uteg koji ne zaslužuje. Neshvatljivo je kako knjiga koja je dobila prestižnu nagradu za židovsku povijest može sadržavati toliko povijesnih neistina u jednom kratkom poglavlju. Osim toga, pita Sol Stern, „ako je točno da, kao što Shavit tvrdi, cionizam ne može podnijeti Lyddu, onda neka objasni kako je to cionizam uspio podnijeti arapski grad Nazaret (danas 60.000 stanovnika) iz kojega nitko nije bio istjeran ili kako cionizam podnosi arapski grad Umm al-Fahm (danas 50.000 stanovnika) u gusto naseljenom arapskom području nazvanom 'Trokut' u središnjem dijelu Izraela“.

U međuvremenu Shavit i dalje, dva do triput tjedno, objavljuje komentare u Haaretzu, a u najnovijima zalaže se za priznanje Izraela kao židovske države.

*) Avraham Burg je izraelski političar, u nekoliko navrata bio je član Kneseta. Od 1995. do 1999. i direktor Židovske agencije. Od 2004. je izvan službene politike. U intervjuu Haaretzu u lipnju 2007, Burg je predložio ukidanje Zakona o povratku (The Law of Return, koji svakom pojedincu koji ima bar jednog od četiri židovska praroditelja, jamči izraelsko državljanstvo), ustvrdivši da je „definicija države Izrael kao Židovske države ključ prema njezinu kraju. Njezin dinamit.“ Također je pozvao Izraelce da oni koji to mogu pribave inozemno državljanstvo. Sam Burg je dobio francusko državljanstvo 2004. Odgovarajući na javnu kritiku ovog intervjua, reterirao je i izjavio da bi Izrael trebalo definirati kao „Državu Židova“, a ne kao „Židovsku državu“.

**) Leon Wieseltier (rođen 1952.), američki pisac, književni kritičar, dugodišnji književni urednik liberalnog časopisa The New Republic.

***) Michael Beerenbaum, rabin, sveučilišni profesor, autor više knjiga o Holokaustu, osnivač i prvi direktor Memorijalnog muzeja Holokausta u Washingtonu ✨

SEMINAR O LJUDSKIM PRAVIMA

PREDAVANJA, RADIONICE I IZLOŽBA O ANNI FRANK

VIŠEDNEVNI STRUČNI SKUP ZA UČITELJE I PROFESORE DRUŠTVENIH PREDMETA IZ ČETIRI NAJSJEVNIJE HRVATSKE ŽUPANIJE, KOJI JE, U ORGANIZACIJI UDRUGE ZA EDUKACIJU I PROMICANJE LJUDSKIH PRAVA, ODRŽAN U ČAKOVCU, POSLJEDNJEG JE DANA U PROGRAMU IMAO EKSKURZIJU U MAUTHAUSEN

Uloga današnjeg hrvatskog učitelja umnogome se razlikuje od one koju je imao prije, na primjer, 50 godina. Nekadašnje višedijelne razrede, pločice s kredom i krpicom, oskudnu nastavničku stručnu literaturu, danas su zamijenila prijenosna računala i tableti, e-dnevnik, internetski tečajevi. Tko danas ne vlada osnovama informatičkih vještina ni ne može raditi u školi. Pa ipak, neke se stvari nisu promijenile, a jedna od njih je želja za stalnim stručnim usavršavanjem i napredovanjem. Seminare za učitelje ne moraju više organizirati nadležno ministarstvo ili državna agencija, već se i sami učitelji međusobno povezuju i prenose znanja jedan drugome.

Sudionici čakovečkog seminara pred spomenikom u Mauthausenu

Tako je od 22. do 24. svibnja u Čakovcu, pod pokroviteljstvom predsjednika Republike Ive Josipovića, održan trodnevni stručni skup za učitelje i profesore društvenih predmeta iz četiri najsjevnije županije. Glavni organizacijski dio tereta podnijela je Udruga za edukaciju i promicanje ljudskih prava, kojoj je ovo bio već treći održani regionalni seminar. „Drago mi je što smo kao mala udruga treću godinu za redom uspješno organizirali regionalni seminar o ljudskim pravima. Svaki je seminar u ovo recesijsko vrijeme pravi izazov i podrazumijeva prije svega puno volonterskog truda. Zahvaljujem Međimurskoj županiji koja je jedina konkretno poduprla naše aktivnosti. Ponosan sam što ove godine imamo poseban dodatni sadržaj za javnost u obliku putujuće izložbe „Anne Frank - povijest za sa-

dašnjost” koja će ostati otvorena mjesec dana. Interes posjetitelja je ponešto veći od očekivanog i obradovala nas je prepuna dvorana prilikom otvaranja izložbe. Seminarski dan je pokazao da još imamo puno zanimljivih tema u koje možemo ući dublje i da nastavnici traže što više takvih edukativnih mogućnosti. Nastavnici koji su sudjelovali u terenskoj ekskurziji u logoru Mauthausen, jako su zadovoljni i već propitkuju što ćemo organizirati u 2015. godini“, rekao je Miljenko Hajdarović, predsjednik i glavni koordinator Udruge.

A prvog dana seminara uistinu je u prizemlju palače Scheier nastala gužva. Putujuća izložba o Anni Frank doživjela je svoje međimursko izdanje, na otvaranju su govorili Matija Posavec, međimurski župan, Vinko Filipović, ravnatelj AZOO-a, Maja Nenadović iz Kuće Anne Frank, Amsterdam, Ankica Nježić, pomoćnica ministra Jovanovića, Tvrtko Pater, predsjednik HERMES-a.

Na izložbi je bilo i desetero vršnjačkih edukatora Srednje škole Čakovec koji su pratili i podučavali učeničke grupe na izložbi. Mlada Karla Zorčec bila je među njima: „Nekolicina polaznika fakultativne nastave o Holokaustu i ljudskim pravima prisustvovalo je dvodnevnoj edukaciji kojoj je cilj osvijestiti mlade o metodama nenasilne komunikacije da bi se spriječili sukobi. Po završetku seminara nismo postali eksperti za povijest, no svakako smo naučili mnogo više o Anninom stradanju te o načinu vođenja grupa izložbenim prostorom. Iz dosadašnjeg iskustva, mogu reći da su posjetitelji iznimno zadovoljni. Još nismo čuli (odnosno ja nisam čula) ni jednu kritiku na račun izgleda, sadržaja ili prezentacije izložbe. Uglavnom komentiraju dirljivost priče o Anni te mogućnost svakoga posjetitelja da izložbu doživi drugačije, prateći određenu tematsku liniju koje se kreću od povijesti obitelji Frank, Anninoga pisanja, Hitlerove propagande, pa do razgovora o stradanjima u Hrvatskoj“.

Drugi dan seminara pripao je tematskim izlaganjima, radionicama i raspravama. Sudjelovali su Miljenko Hajdarović, Petra Vidović, dr. Goran Hutinec, koji je predstavio uređenje novog postava muzeja Auschwitz, Maja Nenadović je predstavila edukacijske metode Kuće Anne Frank, viša savjetnica Loranda Miletić upozнала je prisutne s novim smjernicama za poučavanje o

Holokaustu, dok je dr. Danijel Vojak opisao stradanje Roma u Drugom svjetskom ratu. Gotovo dva sata pripala su sudionicima okruglog stola na temu „Religija u vrijeme Holokausta“. U raspravi su sudjelovali Slobodan Lalić (SPC), dr. Branimir Bunjac (Varaždinska biskupija), rabin Kotel Da-Don i Mevludi ef. Arslani, predstavnik Islamske zajednice. U svom izlaganju Arslani je naglasak stavio na razdoblje Drugog svjetskog rata. Iako u specifičnom položaju, Islamska zajednica je vrlo brzo, već 18. studenog 1941. godine, izdala otvoreni memorandum u kojem je osudila zločine ustaškog režima i pozvala na poštivanje reda, ljudskih prava i dostojanstva svih ljudi, bez obzira na vjeru i nacionalnu pripadnost.

Posljednji dan seminara ostao je za terensku ekskurziju u najveći austrijski logor Mauthausen-Gusen, gdje

je sudjelovalo 33 nastavnika. Nekima su troškove puta podmirile škole u kojima rade, dok je bilo učitelja koji su sami izdvojili sredstva. Seminar je na kraju ispunio svoju ulogu. „Jako sam zadovoljna seminarom, čak i ugodno iznenađena odazivom i interesom nastavnika. Poznavajući situaciju i položaj nastavnika u Hrvatskoj, činjenica da postoje profesori koji izdvajaju svoje slobodno vrijeme da bi pohađali seminare stručnog usavršavanja daje mi nadu i optimizam. Isto tako mi je drago da nastavnici pozitivno reagiraju na edukativne materijale Kuće Anne Frank jer je i to znak da prepoznaju potrebu novih generacija za dodatnim i inovativnim sadržajem“, zaključila je Maja Nenadović iz Amsterdamu. ✨

Milivoj Dretar

PODSTRANA

DRUŽENJE S MLADIM NJUJORČANIMA

Od 30. svibnja do 1. lipnja u Podstrani, nedaleko od Splita, održan je susret mladih iz židovskih zajednica s prostora bivše Jugoslavije sa židovskim studentima iz New Yorka. Susret je organizirala JDC (Jewish Joint Distribution Committee – vodeća svjetska židovska humanitarna organizacija). Židovsku općinu Osijek predstavljali su Emma Štern i Ian Beissmann.

Susret mladih sa dva kontinenta

Američki studenti su prije dolaska u Split posjetili Bosnu i Hercegovinu, gdje su proveli nekoliko dana, posjetivši Sarajevo, Visoko i Mostar. U Sarajevu su razgledali znamenitosti i susreli se s preživjelima Holokausta

i s osobama oboljelima od karcinoma dojke. Imali su i nekoliko radionica u Jevrejskoj opštini Sarajevo.

U petak, 30. svibnja navečer, tridesetak mladih okupilo se u hotelu „Neva“ u Podstrani, gdje je druženje započelo međusobnim upoznavanjem. Nakon toga je održan Kabalat Šabat. Uz pjesmu i razgovor bilo je zanimljivo primijetiti koliko se naši običaji razlikuju od onih u Americi. Sutradan smo, tijekom dvije radionice, razmjenjivali iskustva s našim američkim gostima. Amerikanci su bili iznenađeni kada smo im opisali funkcioniranje židovskih općina na ovim prostorima, jer su naše zajednice vrlo male naspram onih u velikim gradovima SAD-a. Posljednjeg dana susreta, u nedjelju, napustili smo hotel i prijepodne smo posjetili stari dio grada Splita i Židovsku općinu Split. Predsjednica Općine Ana Lebl ukratko nam je ispričala povijest Židovske općine Split i izložila probleme s kojima se suočavaju židovske općine na ovim prostorima, pa tako i splitska. Poslije toga uputili smo se na Marjan, na staro židovsko groblje, gdje smo dobili informacije o nastanku groblja i odgovore na mnoga druga pitanja. Nakon toga smo pomogli u čišćenju i sređivanju groblja.

Time se završio ovaj susret. Amerikanci su otišli u Zagreb i proveli tamo još dva dana. ✨

Ian Beissmann

RELIGIJA

SPECIFIČNOSTI ŽIDOVSKOG MONOTEIZMA

MNOGI NARODI I VJERNICI TVRDE DA SU „IZABRANI“, DOŽIVLJAVAJUĆI SVOJU IZABRANOST KAO PREDNOST U ODNOSU NA OSTALE U SVIJETU, MEĐUTIM, ŽIDOVSKA „IZABRANOST“ JEST ODGOVORNOST, A NE PRAVO – ISTAKAO JE LUCIANO MOŠE PRELEVIĆ, GLAVNI RABIN U REPUBLICI HRVATSKOJ, U SVOM PREDAVANJU O SPECIFIČNOSTIMA ŽIDOVSKOG MONOTEIZMA

Za vrijeme predavanja Luciana Moše Prelevića u auditoriju Židovske općine Zagreb

Je li židovska vjera prva monoteistička religija? Na čemu se ona temelji? Koje su posebnosti judaizma u odnosu na druge monoteističke religije? Glavna su to pitanja koje je Luciano Moše Prelević, glavni rabin u Republici Hrvatskoj, obradio u svom predavanju o specifičnostima židovskog monoteizma održanom 17. lipnja na tribini Kulturnog društva „Miroslav Šalom Freiburger“ u auditoriju Židovske općine Zagreb.

Započinjući izlaganje Prelević se osvrnuo na mišljenje da je judaizam prva monoteistička religija, iako povijest bilježi monoteizam egipatskog faraona Ehnatona, koji je priznavao samo jednoga boga – boga Sunca (Atona). Postoji i drugi monoteizam, zoroastrizam, koji je, prema nekim teorijama, također nastao prije židovske religije. Bilo kako bilo, rabin Prelević ne smatra da je ključno koja je (monoteistička) religija bila prva, nego da je bitnija prava vrijednost (monoteističke) religije. Prema njegovim riječima, teorije o nastanku religija mnogo više govore o autorima tih teorija i njihovim svjetonazorima, nego o stvarnim otkrićima. „Ne radi se o nogometnom prvenstvu ili o atletici, tko je prvi, a tko zadnji. Nije bitna brzina, bitna je kvaliteta. Uostalom, ni sama Tora, odnosno judaizam, ne tvrdi da su Židovi bili prvi, nego govori o čovječanstvu“, upozorio je Prelević.

Vjerovanje u jednog boga postoji u mnogim tradicijama, naglasio je rabin: od staroga Egipta, preko današnjeg Irana, kršćanstva, islama, pa do novih religija koje su nastale na Dalekom istoku, u Koreji, Japanu, Kini... Specifično za židovski monoteizam, ističe Prelević, jest prije svega objava na Sinaju, za koju Židovi vjeruju da je bila tzv. nacionalna objava. Druga važna razdjelnica od drugih monoteističkih religija jest svrha te objave. Židovi vjeruju da svrha objave na Sinaju nije bila da se Bog objavi narodu, nego da Bog promovira Mojsija u glavnog proroka. No, ako bismo židovski monoteizam željeli

sažeti u dvije riječi onda bi ga se, kako je objasnio rabin, moglo definirati pojmom „etički monoteizam“.

„To je monoteizam koji vjeruje da postoji jedan bog koji upravlja čovječanstvom posredstvom etičkih i moralnih principa. On je taj koji ih određuje. On je mjera apsolutno svega. Etički monoteizam je tipičan za tzv. abrahamske religije, kao što su židovstvo, kršćanstvo, islam“, rekao je rabin Prelević, naglasivši da je u korijenu svih etičkih monoteizama zapravo - židovstvo. „Kroz čitavu Toru se provlače dva aspekta: prvi je odnos tvorca sa svijetom i čovjekom koje je stvorio, a drugi je moralnost. Ne možemo negirati Tori, odnosno čitavoj Bibliji, da govori o moralnom svijetu. Postoji dobro, postoji zlo. Židovski narod postaje nositelj te moralnosti i aktivni sudionik u borbi dobra i zla. Uz to, židovski narod postaje i nositelj odgovornosti da te principe prenese drugim ljudima“, rekao je rabin Prelević.

Upravo je ta odgovornost ono što u bitnome razlikuje židovski monoteizam od ostalih monoteističkih religija. Prema rabino-vim riječima, dužnost židovskog naroda je da kao „narod primjer“ stvara pravedno društvo. „Brojni narodi i religije tvrde da su izabrani, ali u tome ne podrazumijevaju i preuzimanje odgovornosti za čitav svijet. Oni ‘izabranost’ doživljavaju kao prednost u odnosu na ostatak svijeta. Za razliku od toga, židovska ‘izabranost’ je odgovornost, nije pravo. Mi Židovi moramo biti ‘narod-svećenik’. Čitavo vrijeme moramo imati na pameti koja je naša obaveza, kako se moralno ponašati prema drugima, prirodi, čitavom svijetu“, naglasio je rabin Luciano Moše Prelević.

Predavanje rabina Prelevića bio je posljednji događaj u programu Kulturnog društva „Miroslav Šalom Freiburger“ prije ljetne stanke. Redoviti program utorkom nastavlja se u rujnu. ✨

FILM: FESTIVAL TOLERANCIJE

DESETAK IZVRJNIH OSTVARENJA

OSMI PO REDU ZAGREBAČKI „JEWISH FILM FESTIVAL“, KOJI JE OVE GODINE, ŠIREĆI TEMATSKI OPSEG SVOG PROGRAMA, PROMIJENIO NAZIV U „FESTIVAL TOLERANCIJE“, BIO JE DO SADA NAJUSPJEŠNIJI

Piše Nenad Polimac

U selima istočne Austrije malo se tko protivio pripojenju Njemačkoj 1938. godine. Oko nestanka Židova iz njihove sredine nije se pravilo posebno pitanje, činilo se da životni standard postaje puno bolji, gradilo se, obrađivalo zemlju, trgovalo. Ubrzo je, međutim, izbio rat i osjetile su se neugodne posljedice pripadanja Trećem Reichu. Muškarci su morali u vojsku, iz godine u godinu dobna se granica smanjivala, pa su naposljetku regrutirali i 14-godišnjake. Entuzijazam je kopnio, dezertiranje je bio jedini način da se ne strada, a bjegunce su njihove obitelji skrivale po podrumima i štalama. Tada su došli Rusi. Najprije danonoćna bombardiranja, a zatim neviđeni teror, likvidacije, silovanja, otimanje imovine. Onima koji su svojedobno dizali ruku na pozdrav „Heil Hitler“ stigla je skupa naplata za oduševljavanje time što su nakratko postali dio novog njemačkog carstva.

Uvjerljivi svjedoci svoga vremena

U cjelovečernjem dokumentarcu „Heil Hitler – Rusi dolaze“ austrijski redatelj Simon Wieland uspio je pronaći vrlo artikulirane svjedoke toga vremena koji su malo toga prešutjeli. „Židove nismo voljeli“, rezolutno je ustvrdio jedan od njih, dok su mu drugi oponirali: „Bili su marljivi, mogao si se u njih pouzdati, nije bilo u redu to što su im napravili“. Opis onoga što su preživjeli dolaskom Crvene armije nevjerojatno je intenzivan, kao da je i gledatelj ubačen u razdoblje kada se gotovo i nije spavalo i kada se ginulo za sitnicu. „Jesu li i vas silovali?“, pita redatelj dvije starije žene. „Jesu, jednom, ali druge su puno gore prošle“.

„Heil Hitler – Rusi dolaze“: Dvije postarije mještanke prisjećaju se strahota koje su se odigrale prilikom ulaska vojnika Crvene armije u njihovo selo u istočnoj Austriji

Wielandov film ima fakturu nezahtejnog televizijskog dokumentarca, no sugovornici su dobro odabrani, lokacije zanimljive, čak su i one nenametljivi svjedoci toga vremena. Unatoč strahotama koje su u filmu dočarane, ne

prevladava ton dešperacije. Bilo je teško, međutim, uspjelo se preživjeti, čak i zasnovati nove obitelji.

Arik Brauer, poznati austrijski slikar, kantautor i pjesnik, znatno je drukčije doživio to razdoblje. Odrastao je u Beču, u četvrti Ottakring, živjelo se siromašno, a pripojenje Austrije Njemačkoj nije se posebno proslavljalo. Nije za to bilo razloga, jer mu je otac, skromni obućar, bio Židov i jedina je sreća što djecu nije upisao u židovsku zajednicu: da je to učinio, stradali bi svi, ovako je samo on ubijen u koncentracijskom logoru. Majka arijka je s marlišanima nekako uspjela preživjeti ratnu oskudicu, Arik je poslije upisao likovnu akademiju, nakratko koketirao s komunizmom (zbog toga se i danas kaje), putovao do Pariza biciklom i postupno se formirao kao umjetnik.

„Arik Brauer – mladost u Beču“: Poznati austrijski slikar i pjesnik preživio je holokaust zahvaljujući tome što ga otac nije upisao u židovsku zajednicu

Jednosatni dokumentarac Helene Maimann „Arik Brauer – mladost u Beču“ gleda se sa zanimanjem jer je protagonist, kojemu su u vrijeme snimanja bile 82 godine, nevjerojatno vitalan (u jednom trenutku trčeci se uspinje stepenicama bečke likovne akademije), a njegova sjećanja na odrastanje potkrijepljena su rijetko viđenim dokumentarnim snimkama Ottakringa. Ni ovaj, kao ni ranije spomenuti „Heil Hitler – Rusi dolaze“, ne bi pobijedio na nekom prestižnom festivalu dokumentaraca, no to su iznimno uzbudljiva svjedočenja o vremenu kojim se također bavio i znatan broj filmova na ovogodišnjem Festivalu tolerancije, kako se odnedavno prozvao zagrebački Jewish Film Festival.

Na njemu je prikazano preko 70 ostvarenja različitih filmskih vrsta, a sudeći po medijskoj pažnji koju je izazvao, ovo, osmo po redu, izdanje bilo mu je dosad najuspješnije. Uspio je dovesti u Zagreb poznatog engleskog glumca i redatelja Ralpa Fiennesa, legendarnog njemačkog reda-

nastavak na sljedećoj strani

telja Volkera Schlöndorffa, ali i Austrijanca Stefana Ruzowitzkog, čiji su „Krivotvoritelji“ 2008. nagrađeni Oscarom. Nijedan naš festival proteklih godina nije se mogao pohvaliti gostima takvog pedigrea.

Svečana projekcija „Schindlerove liste“

Fiennes je stigao na posebnu, svečanu projekciju „Schindlerove liste“ Stevena Spielberga. Posvuda se krivo citiralo da je to 20. obljetnica toga filma, što nije točno, jer je snimljen i u Americi premijerno prikazan potkraj 1993., međutim, 1994. je dobio Oscara, a odmah potom je stigao i na naš repertoar tako da obljetničarenje nije potpuno bez osnova. I tada smo ga prvo gledali u kinu Europa, a i sada je tu prikazan, no ova je projekcija bila puno neformalnija i neposrednija, jer nije bilo političarske svite, koja je svojedobno – pa i predsjednik Franjo Tuđman – bila poprilično lecnuta prizorima na ekranu. Film je i danas impresivan, najveća mu je vrlina gotovo reportažni prikaz surovosti holokausta, neuzmicanje pred grozotama, iznimno dojmljivo dočaravanje proizvoljnosti smrti, mane su mu ostale iste (ponajveća je neujednačeno profiliranje naslovnog junaka), ali smo se na njih u međuvremenu navikli.

Schlöndorff je stigao sa svojim manje poznatim filmom „Smiraj na moru“, francusko-njemačkim tv filmom iz 2011., koji je ponegdje prikazivan i u kinima. Plan je bio da predstavi svoj novi film „Diplomacija“, premijerno predstavljen ove godine na Berlinaleu, no kako taj naslov distributer Discovery film čuva za svoj Vukovar Film Festival, ni „Smiraj na moru“ nije se pokazao kao loš odabir, pogotovo što u nas nikad nije prikazan. Film je snimljen po istinitom događaju, 20. listopada 1941. u Nantesu: pripadnici pokreta otpora, mladi pariški komunisti, izvršili su atentat na njemačkog časnika Karla Hotza, a Hitler je iz Berlina naredio strijeljanje 150 talaca. Potonji su nasumce izabrani iz logora u Nantesu i Châteaubriantu, međutim, njemačka vojna uprava u Francuskoj opravdano se bojala da će takav masakr razjariti Francuze. Nastaje nevjerojatno trgovanje brojem ljudi koje treba strijeljati, a u pregovorima važnu ulogu imao je njemački časnik i pjesnik Ernst Jünger, koji je u to vrijeme služio u Parizu (igra ga Ulrich Mattes, koji je s redateljem surađivao i u izvrsnom „Devetom danu“: tamo je glumio svećenika nesklonog nacistima). U završnici se potkrade ponešto patosa, kada treba strijeljati 17-godišnjeg Guya Môqueta (Léo-Paul Salmain), budućeg simbola francuskog pokreta otpora, no u cjelini je to odmjerenost i hvalevrijedno ostvarenje.

Provokativno „Iskonsko zlo“

Ruzowitzky je napravio iznimno provokativan film naslovljen „Iskonsko zlo“, koji je na razmeđu filmskih vrsta: nije to dokumentarac, ali ni igrani film, iako posjeduje elemente i jednog i drugog. Pronašao je dnevnik i pisma vojnika Wehrmachta koji su sudjelovali u strijeljanjima zarobljenika i civila na Istočnom frontu, njihove ulomke čitaju poznati njemački i austrijski glumci, no njih ne vi-

„Iskonsko zlo“: Suvremeni psihijatrijski eksperiment pomaže objasniti zločine vojnika Wehrmachta u Drugom svjetskom ratu

dimo nego pred kamerom paradiraju naturščici u njemačkim vojnim uniformama. Istodobno, između pojedinih scena insertirao je intervju sa specialistima koji tumače kako dolazi do toga da inače naizgled mirni i poštenu ljudi mogu pucati u žene i djecu, a inscenirao je i psihijatrijske i sociološke eksperimente koji se bave dinamikom grupe. Kadrove je podvukao tehno glazbom, svjestan da današnje generacije samo u takvom modernom ruhu mogu razumjeti da bi se nacizam opet jednom mogao dogoditi i da se zapravo neprestano događa, ali u različitim dijelovima svijeta, između ostalog i ne tako davno na Balkanu. Njegov film nije opravdanje zločina nego zlokobno upozorenje na ljudsku povodljivost.

„Kardinal Židov“: Papa Ivan Pavao II. (Aurelieu Recoing) izazvao je nezadovoljstvo odlukom da dozvoli karmelićankama boravak u Auschwitzu

Festival je otvoren francuskim televizijskim filmom „Kardinal Židov“, čiji je protagonist autentična ličnost, Jean-Marie Lustiger sin poljskih Židova, koji je s 13 godina – u razdoblju holokausta – pokršten i postao katolik. Najneobičnije je što je pokušao pomiriti židovsko podrijetlo i katoličku vjeru, usprkos tome što su obje strane prigovarale toj simbiozi: postao je kardinal 1983. i u Crkvi slovio kao progresivna snaga. Bio je proteže Ivana Pavla II., ali su zategli odnose kada je papa dao dozvolu za kapelicu karmelićanki u Auschwitzu, kako bi provocirao komunistički režim u Poljskoj. Lustigeru je taj potez, a i svim židovskim organizacijama, bio uvredljiv, no karmelićanke su otišle iz Auschwitza tek nakon pada Berlinskog zida. „Kardinal Židov“ korektno je ostvarenje, naslovnju ulogu tumači poznati francuski glumac Laurent Lucas, Ivana Pavla II. uvjerljivo je utjelovio Aurélien Recoing, no ipak je bilo

pretjerano odabrati ga za svečano otvorenje festivala. U tom pogledu selektori se zbilja nisu proslavili, jer su festival – opet svečano – zatvorili filmom „Victor Young Perez“, autentičnom pričom o Tunizaninu židovskog podrijetla, koji je početkom tridesetih godina postao svjetski prvak u boksu u lakoj kategoriji, zatim su ga zaveli pariški jet set i buduća filmska zvijezda Mireille Balin, da bi za okupacije Francuske završio u Auschwitzu, gdje su ga prisilili da boksa: pobijedio je u gotovo svim mečevima, a ubijen je u siječnju 1945., tijekom „marša smrti“ iz logora. Povremeno kičast, povremeno melodramatičan, to je film koji se isplatilo pogledati zbog zanimljivog sižeya, ali ga je trebalo utopiti u poslijepodnevni program.

„Posljedice“ – najkontroverzniji poljski film

Odabrati bolje filmove za takve svečane prigode zbilja nije bilo teško, jer je na festivalu bilo bar desetak izvrsnih ostvarenja. Ponajprije „Posljedice“, najkontroverzniji poljski film posljednjih godina, inspiriran istinitim događajem iz 1941. u mjestu Jedwabne: dugo se vjerovalo da su Nijemci otjerali tamošnje židovsko stanovništvo u logore smrti, međutim, njih su pobili susjedi katolici i prisvojili njihove kuće i posjede. O tom je događaju američki povjesničar poljskog podrijetla Jan Tadeusz Gross napisao knjigu „Susjedi: uništenje židovske zajednice u Jedwabneu, Poljska“, koja je izazvala golem skandal, ali i inspirirala redatelja Waldislava Pasikowskog (proslavio se tranzicijskim krimićem „Psi“) za film koji nije povijesna evokacija nego slojeviti suvremeni triler: njegovi su protagonisti dva brata (igraju ih Maciej Stuhr, sin cijenjenog glumca i redatelja Jerzyja Stuhra, i Ireneusz Czop), koji razgrću naslage poljskog antisemitizma nekad i sad i pritom riskiraju vlastite živote. Uprava festivala krivo je ustvrdila da je film u Poljskoj bio zabranjen; nije, ali je bio žestoko napadan, što se odrazilo i na njegov (osrednji) uspjeh u kinima.

„Posljedice“: Jozef Kalina (Maciej Stuhr) postao je nepoželjan u svom mjestu nakon što je odlučio restaurirati židovsko groblje

Odličan je bio i dokumentarac „Past će noć“, u kojem je poznati producent Andre Singer – poznat po provokativnom dokumentarcu „Čin smaknuća“ Joshue Oppenheimer – rasvijetlio kakvu je ulogu imao Alfred Hitchcock u filmu koji nikad nije bio dovršen, „Sjećanje na logore“ iz 1945. Taj je dokumentarac sačinjen iz materijala koji su saveznički kamermani snimili u logoru Bergen-Bel-

sen i poslije je dopunjen onime što je bilo dostupno o Auschwitzu, Dachauu i drugim logorima smrti po Njemačkoj, Poljskoj i tadašnjoj Čehoslovačkoj. Kreativni tvorac tog projekta bio je Sidney Bernstein, kasniji tvorac televizije Granada, koji je u jednom trenutku pozvao svog prijatelja Hitchcocka da mu pomogne uobličiti materijal. Slavni redatelj je proveo nekoliko dana u Londonu u montaži, zatim je morao natrag u Hollywood, a Bernstein je razočarano ustanovio da takav film nikome ne treba: saveznici su već planirali izgradnju Njemačke, nije im bio po volji film koji se bavi nacističkim zločinima, a grubi snit njegova rada predstavljen je na Berlinaleu 1984., da bi tek tri desetljeća kasnije bila napravljena kopija s dotjeranom slikom i zvukom i prikazana na istom festivalu. Na njemu je premijeru imao i „Noć će pasti“, koji detaljno evocira zlosretnu sudbinu „Sjećanja na logore“: među sugovornicima je i direktor Festivala tolerancije Branko Lustig, koji je od 1942. do 1945. bio zatvoren u Auschwitzu. Šteta što na festivalu nismo vidjeli oba ta filma.

Uz temu holokausta Festival tolerancije uvijek bi usmjerio pozornost i na suvremenu izraelsku kinematografiju, a ove godine je pokazao nekoliko odličnih ostvarenja poniklih u tom sve intrigantnijem filmskom središtu. Dokumentarac „Vojnik na krovu“ mlade Esther Hertog izraelsko je nizozemska koprodukcija i redateljica se skladno uklapa u tamošnju novu generaciju filmaša koja ne izbjegava paradokse nego upravo u njih upire svoju kameru. Provela je tri i pol godine kako bi pokazala što se odigrava u Hebronu, gradu na Zapadnoj obali, poznatom po tome što se u njemu nalazi Abrahamov grob. Bio je to dostatan razlog da 800 pripadnika fanatičnih židovskih obitelji tamo pronađe svoje uporište: ne smeta ih što uokolo njih živi 120 tisuća Arapa i što ih izraelska vojska čuva od njihovih provokacija. Tamo se djeca odgajaju kao da će sutra rat, pregledavanje arapskih prolaznika najnormalnija je stvar, a atmosfera je huškačka na obje strane. Redateljica sama prepušta gledatelju zaključak o mogućnosti suživota u tako zaoštrenoj sredini. Također, kakav će naraštaj stasati u tako zatrovanim odnosima? Svakako najbolji film te vrste na ovogodišnjem festivalu, koga se ne bi posramio ni ZagrebDox.

„Betlehem“ – vrhunski izraelski triler

Najbolji izraelski igrani film nesumnjivo je „Betlehem“ debitanta Yuvala Adlera, dobitnik šest nagrada Izraelske filmske akademije za prošlu godinu. U pitanju je prvorazredni triler, protagonist mu je izraelski murjak (Tsahi Halevi), koji već godinama odgaja mlađeg brata arapskog lidera (Shadi Mar'i) kao svog doušnika, odnoseći se prema njemu kao prema vlastitom sinu. Tinejdžer mu ne priznaje baš sve što radi, i murjak zna biti dvoličan, no u zakrvljenoj sredini oni se ponekad jedino mogu pouzdati jedan u drugoga. Za Adlera niti su svi Židovi dobri, niti su svi Arapi zli, on pokušava slojevitije zadrijeti u društveno tkivo zemlje u kojoj je potezanje oružja jedini jamac za preživljavanje.

nastavak na sljedećoj strani

„Betlehem“: Izraelski policajac (Tsahi Halevi) ponaša se prema mladom Palestincu Šanfuru (Shadi Mar'i) kao da mu je sin, a ne doušnik

„Atentat“ pripada samo rubno izraelskoj kinematografiji, njegov je redatelj Libanonac Ziad Doueiri, a film mu je libanonsko-francusko-katarsko-belgijska koprodukcija. Ipak, u cijelosti se odigrava u Tel Avivu, gdje je kirurg Amin Jaafari (Ali Suliman) upravo dobio važno staleško priznanje i čudi ga zašto supruga Siham (Reymond Amalem) nije prisustvovala tom svečanom činu. On je Palestinac iznimno cijenjen u dominantno židovskom liječničkom cehu, prvi koji je dobio takvu počast, stoga mu je tim šokantnija vijest da je Siham izostala, jer je istodobno dinamitom raznijela restoran, u kojem je stradalo 17 ljudi. Amin je uvjeren da je posrijedi zabuna, no kako raspleće zagonetku, tako se postupno uvjerava da je Siham štošta krila od njega. Film je ekranizacija hvaljenog romana Yasmine Khadre (pseudonim alžirskog pisca Mohammeda Moulessehoulou). Unatoč tome što je u pitanju triler, struktura mu je posve otvorena, pa junak koji je u prvi mah spreman osuđivati suprugu, ostaje bez argumenata kada pomnije uroni u politički kontekst sredine. Doueiri (devedesetih je bio asistent kamere na filmovima Quentin Tarantina) odličan je redatelj, značenja ne gura u prvi plan, pazi na ugođaj i vizualni prosede, pa mu je film s razlogom postigao svjetski uspjeh.

Jewish Film Festival promijenio je naziv u Festival tolerancije kako bi proširio tematski opseg svoga programa. Pod tu se etiketu skladno uklapa američko-kineski dokumentarac „Visoka tehnologija, niske mogućnosti“ Stephena Mainga: dvojica kineskih blogera različitih generacija koriste Internet kako bi izvještavali o događajima koje državni mediji prešućuju. Mlađi se svemu lakše prilagođava, spreman je i napustiti domovinu ukoliko život u njoj postane nesnošljiv, dok je stariji poput iskusnog gerilca, rado će se družiti i sa zemljoradnicima ukoliko je njihova borba protiv sustava opravdana. Film je dobio niz priznanja na svjetskoj festivalskoj sceni, dobrim dijelom i zbog dojmljivih protagonista, čiji je životni credo redatelj znao vrlo sugestivno izložiti.

Ljudskim pravima se bavi i meksička drama „Heli“. Njezin autor Amat Escalante lani se zakitio Zlatnom palmom

za najbolju režiju u Cannesu, mentor mu je poznati filmski Carlos Reygadas („Japan“, „Bitka na nebu“, „Tiho svjetlo“), no njegov je stil puno pitkiji ali istodobno i oporiji, s prizorima neizrecivih grozota: u jednoj sceni nekog nesretnika svuku do gola, poliju mu spolne organe benzinom i zapale, a sve je to snimljeno u jednom kadru. Nije to, međutim, eksploatacijski „snuff“ horor poput holivudskog „Hostela“, nego neugodno podsjećanje da u Meksiku ljudski život – ukoliko si siromah – ne vrijedi ništa i da tamo nema načina osigurati dostojanstvenu egzistenciju.

„Razredni neprijatelj“ iz susjedstva

Najbolji film iz regije? Svakako „Razredni neprijatelj“ Roka Bičeka, priča o kaosu u školi koji stvori pojava novog profesora njemačkog (izvršni Igor Samobor) i samoubojstvo jedne učenice. Biček je debitant, no donosio je vrlo ispravne redateljske odluke: osim u završnoj, sve se scene odigravaju u školi (iako je bilo povoda i za izlazak u eksterijere), izvršno je profilirao bar tridesetak likova i smirenom kamerom stvarao napetost tamo gdje bi je netko drugi gradio histerijom. Na scenariju su surađivali njegovi već afirmirani kolege Nejc Gazivoda i Janez Lapajne, no za pretpostaviti je da su sve ključne odluke ipak bile Bičekove. Najefektnija je scena u kojoj učenici – kako bi diskreditirali omrznutog profesora – navlače maske s likom svoje pokojne vršnjakinje o kojoj – kako se ispostavi – baš i nisu puno znali. „Razredni neprijatelj“ bio je lani iznimno zapažen u Veneciji, dobio je nagradu Fedeora u tamošnjem tjednu kritike, na domaćem tržištu, usprkos zahtjevnoj temi, vidjelo ga je 40 tisuća gledatelja, a zahvaljujući njemu mladi slovenski film dobio je vrijednu prinovu koja ga svrstava na sam vrh kinematografija u regiji: ni hrvatski, ni srpski niti bosanski film ne mogu se posljednjih godina pohvaliti tako visokom razinom produkcije.

„Razredni neprijatelj“: Profesor njemačkog jezika Robert (Igor Samobor) izložen je bojkotu učenika zbog svojih striktnih odgojnih metoda

„Heli“ i „Razredni neprijatelj“ upozoravaju na još nešto: ukoliko Festival tolerancije želi ostati vjeran značenju svog naslova, filmovi koji otvaraju i zatvaraju festival morat će se baviti i ljudskim pravima, a ne samo holokaustom i izraelskom svakodnevicom. ☆

KD „MIROSLAV ŠALOM FREIBERGER“

PROGRAM KOJI JE DOBIO PODRŠKU PUBLIKE

U PROTEKLIM JEDNOGODIŠNJEM RAZDOBLJU KULTURNO DRUŠTVO „MIROSLAV ŠALOM FREIBERGER“ ORGANIZIRALO JE – KAKO JE ISTAKNUTO NA UPRAVO ODRŽANOJ GODIŠNJOJ SKUPŠTINI DRUŠTVA – TRIDESETAK KULTURNIH PRIREDBI KOJE JE PUBLIKA PRIMILA SA ZADOVOLJSTVOM

S redovne godišnje skupštine održane potkaj svibnja

Otvarajući 27. svibnja redovnu godišnju Kulturnog društva „Miroslav Šalom Freiburger“, predsjednik Društva Živko Gruđen pozvao je članstvo i sve prisutne da se minutom šutnje oda počast nedavno preminulima: Aleksandru Laslu, potpredsjedniku Društva, koji je od 2001. do 2007. bio predsjednik Društva i svih tih godina davao zapažen doprinos njegovu kulturnu djelovanju i Veri Dajht-Kralj, likovnoj umjetnici koja ostaje u trajnom sjećanju kako svojim likovnim ostvarenjima tako i izložbama koje je organizirala u godinama kada je bila voditeljica Galerije „Milan i Ivo Steiner“.

Uz standardne točke dnevnoga reda, ovogodišnja Skupština, koja nije bila izborna, imala je na dnevnom redu - zbog smrti Aleksandra Lasla, dosadašnjeg potpredsjednika - i izbor potpredsjednika. Na prijedlog Upravnog odbora Skupština je jednoglasno za novoga potpredsjednika Društva izabrala dr.sc. Ivana Bauera, poznatog članstvu, a i široj javnosti, kao autora desetak epizoda sada već trogodišnjeg ciklusa „Od Gershwin-a do Dylana“, o židovskim glazbenicima u američkom jazzu i popularnoj glazbi.

Rasprava o radu Društva vodila se nakon što su podnesena sva tri izvještaja – Živka Gruđena o radu Društva u proteklom jednogodišnjem razdoblju, financijskog izvještaja koji je podnijela administratorica Društva Neda Wiesler i izvještaja Nadzornog odbora Društva koji je podnio predsjed-

nik Odbora Darko Fischer. U raspravi su podržane ocjene iz sva tri izvještaja. Poduže je vođena rasprava o financijskim poteškoćama koje prate izdavanje časopisa „Novi Omanut“ i pritom su se čule i neke ideje o tome kako bi se u proizvodnji tog časopisa - koji od početka izlazenja, prije dvadeset godina, kao glavni urednik vodi Branko Polić – možda mogle ostvariti stanovite financijske uštede. U cjelini uzev, djelovanje Društva u proteklom jednogodišnjem razdoblju u raspravi je vrlo pozitivno ocijenjeno i podržano su nastojanja da se ono, s podjednakim žarom i težnjama, nastavi na već utrtim stazama.

U nastavku donosimo izvještaj predsjednika Društva Živka Gruđena u cjelini:

Kao i prijašnjih godina, Kulturno društvo „Miroslav Šalom Freiburger“ je u razdoblju od prethodne redovne godišnje skupštine - održane 28. svibnja 2013. - do sada djelovalo u skladu s ciljevima zapisanima u Statutu Društva, dakle, na održavanju i njegovanju židovske kulture i kulture uopće. To smo realizirali raznovrsnim kulturnim priredbama, predavanjima o relevantnim temama koje su nametala zbivanja u suvremenom svijetu i na našim prostorima, određenim povodima podsjećali smo na važna zbivanja i ličnosti iz bliže i dalje prošlosti, predstavljali smo nove knjige od posebnog interesa za ovu židovsku zajednicu i židovstvo uopće. Na našim tribinama nastupile su mnoge istaknu-

nastavak na sljedećoj strani

te ličnosti iz kulturnog, znanstvenog i uopće javnog života Hrvatske, kako one iz židovske zajednice, tako i one izvan nje.

Ukupno smo održali 30 priredbi: osam predavanja, jedanaest predstavljanja knjiga, tri glazbene priredbe, jedno iznošenje sjećanja, dva In memoriam, jedno izvođenje radiodrame, dva prikazivanja filma i dva obilježavanja jubileja. U njima su sudjelovali (kronološkim redom): povjesničar dr.sc. Damir Karbić, povjesničar mr.sc. Joško Pavković, nakladnica Simona Goldstein, povjesničarka umjetnosti dr.sc. Snješka Knežević, glavni rabin u Republici Hrvatskoj Luciano Moše Prelević, odvjetnik Sead Tabaković, direktorica Istraživačkog i dokumentacijskog centra za žrtve i preživjele Holokausta dr.sc. Melita Švob, glazbeni kritičar i publicist Branko Polić, arheolog dr. sc. Ivan Mirnik, informatičar, nekadašnji predsjednik Židovske općine Osijek prof.dr.sc. Darko Fischer, politolog dr. sc. Boris Havel, politolog dr.sc. Hrvoje Špehar, povjesničarka dr.sc. Ljiljana Dobrović, novinarka i publicistkinja Vlasta Kovač, književnica Irina Aleksander, književnica i prevoditeljica Irena Lukšić, glumica, redateljica i književnica Adriana Altaras, književnica prof.dr.sc. Julijana Matanović, povjesničarka dr.sc. Andrea Feldman, urednik u Mozaik knjizi Zoran Maljković, filozof i politički analitičar prof.dr.sc. Žarko Puhovski, povjesničar prof.dr.sc. Tvrtko Jakovina, nakladnik Seid Sardarević, književni kritičar Zdravko Zima, prevoditeljica s hebrejskog Andrea Weiss Sadeh, prevoditeljica s hebrejskog Laila Šprajc, radijska spikerica Vlatka Bjegović, sociolog religije prof.dr.sc. Ivan Markešić, nakladnik Hašim Bahtijari, novinar i publicist Fredi Kramer, kursorica zbirke judačke ŽOZ-a Mira Wolf, potpredsjednik Židovske općine Zagreb Saša Cvetković, voditeljica Documente – centra za suočavanje s prošlošću Vesna Teršelič, predstojnik Centra za europske studije Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu dr.sc. Hrvoje Špehar, autor knjige „Obitelj Braun“ Zdravko Šabarić, preživjeli Holokausta dr.sc. Boris Braun, komentator popularne glazbe dr.sc. Ivan Bauer, predsjednik Židovske općine Zagreb i predsjednik Koordinacije židovskih općina u Hrvatskoj prof.dr.sc. Ognjen Kraus, arhitekt prof.dr.sc. Dražen Juračić, polaznici partizanske gimnazije – 1945.-1948. - Bjanka Auslender, Drago Auslender, Isak Drutter i Vera Zoričić, autor knjige „Iz pepela čakovečke sinagoge – životopis Eve Schwarz“ dr.sc. Branimir Bunjac, urednik navedene knjige prof. Ivan Pranjić, predsjednik Židovske općine Čakovec dr.med. Andrej Pal.

Ukratko, kada je riječ o kulturnim priredbama, u našem smo prošlogodišnjem programu ostvarili sljedeće:

PREDAVANJA

1. – 21.5.: TRAGANJA ZA PROŠLIM: ŽIDOVI I JELAČIĆEV TRG – još jedna iz serije power-point prezentacija povjesničarke umjetnosti dr.sc. Snješke Knežević o urbanoj i arhitektonskoj povijesti i sadašnjosti Zagreba;

2. – 4.6.: HAREDI U IZRAELU DANAS – govoreći o ultraortodoksoj skupini Židova, koji danas čine oko deset posto stanovništva Izraela, Luciano Moše Prelević, glavni rabin u Republici Hrvatskoj, iznio je niz zanimljivih a široj javnosti malo poznatih informacija;

3. - 11.6.: POVRAT ŽIDOVSKJE IMOVINE: STANJE, PROBLEMI PERSPEKTIVE – prema ocjeni odvjetnika Seada Tabakovića, koju je iznio u ovome predavanju, zakonska rješenja u Hrvatskoj su takva da postupci za povret imovine mogu potrajati beskrajno dugo i da naknade za oduzetu imovinu mogu biti nevjerovatno male;

4. – 18.6.: NAD POPISIMA STANOVNIŠTVA HRVATSKE – direktorica CENDO-a dr.sc. Melita Švob iznijela je i komentirala podatke o broju Židova u Hrvatskoj prema podacima iz nekoliko posljednjih popisa stanovništva;

5. – 15.10.: ŽIVOT I DJELO MIROSLAVA ŠALOMA FREIBERGERA – u povodu 110. godišnjice rođenja i 70. godišnjice smrti Miroslava Šaloma Freibergera, posljednjeg zagrebačkog nadrabina, čije ime nosi naše Kulturno društvo, osnovano prije 25 godina, prof.dr. Darko Fischer govorio je o Freibergеровu životu i djelu, ističući njegovu plemenitu ličnost, koja je zračila idealizmom;

6. – 18.2.14. ZAŠTO SUOČAVANJE S PROŠLOŠĆU? – Vesna Teršelič voditeljica Documente – centra za suočavanje s prošlošću govorila je o ciljevima i desetgodišnjem djelovanju ove organizacije, odgovarajući, među ostalim, na pitanja: zašto je potrebno baviti se prošlošću, može li nas prošlost nečemu naučiti, koliko je ona važna za (mirniju) budućnost?

7. – 25.3.14. KORIJENI ANTISEMITIZMA – o antisemitizmu kroz povijest i suvremenim pojavama antisemitizma predavanje je održao Luciano Moše Prelević, glavni rabin u Republici Hrvatskoj;

8. – 13.5.14. KOŠER JUČER I DANAS U SVIJETU – o standardima i primjeni košera, kako u Izraelu, tako i širom židovskog svijeta, u prošlosti i danas predavanje je održao Luciano Moše Prelević, glavni rabin u Republici Hrvatskoj

PREDSTAVLJANJA KNJIGA

1. – 14.5.: KNJIGA PUTA BENJAMINA IZ TUDELE; o knjizi židovskog putopisca iz 12. stoljeća govorili su povjesničari dr.sc. Damir Karbić i mr.sc. Joško Pavković, a u ime izdavača, Izdanja Antibarbarus, direktorica Simona Goldstein;

2. – 1.10.: Branko Polić: PREGRŠT GLAZBENIH ANEGDOTA; o knjizi koja je svojevrsni nastavak knjige istoga autora 100 glazbenih anegdota, objavljene prije godinu dana, uz samoga autora, Branka Polića, dugogodišnjeg glazbenog kritičara, urednika i publicista, govorio je i

izvršni poznavatelj njegovih glazbenih afiniteta dr.sc. Ivan Mirnik;

3. – 22.10.: Boris Havel: ARAPSKO-IZRAELSKI SUKOB – RELIGIJA, POLITIKA I POVIJEST SVETE ZEMLJE; o knjizi koja je ocijenjena kao jedna od najboljih objavljenih kod nas o odnosu politike i religije, uz samoga autora, politologa dr.sc. Borisa Havela, govorio je politolog dr.sc. Hrvoje Špehar;

4. – 19.11.: Ljiljana Dobrovšak: ŽIDOVI U OSIJEKU OD DOSELJAVANJA DO KRAJA PRVOG SVJETSKOG RATA; knjigu na kojoj je autorica dr.sc. Ljiljana Dobrovšak radila osam godina, objavila je Židovska općina Osijek, a ovom su je prilikom, uz autoricu, predstavili prof.dr. Darko Fischer, nekoć predsjednik Židovske općine Osijek i Vlasta Kovač, novinarka, publicistkinja i leksikografinja;

5. – 26.11.: Irina Aleksander: DOUGLAS TWEED I OSTALI; o životu i djelu Irine Kunjine Alaksander, koja je početkom dvadesetih godina prošloga stoljeća iz Sovjetskog Saveza došla u Zagreb, udala se za Božidara Aleksandera i u obiteljskom stanu osnovala književni salon koji je okupljao tadašnju zagrebačku intelektualnu elitu, uz prevoditeljicu i urednicu njezinih knjiga dr.sc. Irenu Lukšić, govorio je i dr.sc. Ivan Mirnik, koji je napravio opsežno istraživanje zagrebačkog židovskog porodičnog stabla Aleksander;

6. – 17.12.: Adriana Altaras: TITOVE NAOČALE – POVIJEST MOJE NAPORNE OBITELJI; uz autoricu, koja je za ovu priliku došla iz Njemačke, gdje živi od svoga rana djetinstva, od šezdesetih godina prošloga stoljeća, o autobiografskoj knjizi ove zagrebačke Židovke i njemačke glumice, redateljice i spisateljice govorili su književnica Julijana Matanović, povjesničarka Andrea Feldman i urednik Mozaik knjige Zoran Maljković;

7. – 21.1.14.: Knjigu RAZUMJETI STOLJEĆE uglednog njemačkog povjesničara Dana Dinera, koji predaje na sveučilištima u Njemačkoj i Izraelu, predstavili su, uz glavnog urednika nakladničke kuće Fraktura, Seida Serdarevića, istaknuti znanstvenici i politički analitičari prof.dr.sc. Žarko Puhovski i prof.dr.sc. Tvrtko Jakovina;

8. – 28.1.14.: Pred posve ispunjenim auditorijem Židovske općine Zagreb, o knjizi MEĐU SVOJIMA izraelskog pisca Amosa Oza, sastavljenoj od priča o životu u kibucu, na tribini KD „Freiberger“ govorili su književni kritičar Zdravko Zima, prevoditeljica knjige Andrea Weiss Sadeh, prevoditeljica Laila Šprajc i glavni urednik Fraktura, izdavača knjige, Seid Serdarević;

9. – 4.2.14.: Knjigu BOG francuskog filozofa, sociologa i povjesničara religija Frederica Lenoira, koja je svojevrsni pregled nastanka i razvoja religija, predstavili su sociolog religije prof.dr.sc. Ivan Markešić i glavni urednik nakladničke kuće TIM press, koja je objavila knjigu, Hašim Bahtijari;

10. – 11.3.14.: Knjiga OBITELJ BRAUN – USPON I TRAGEDIJA OBITELJI BRAUN autora Zdravka Šabarića, koju je objavio Centar za kulturu Đurđevac, a u kojoj je riječ o židovskoj obitelji Braun iz Đurđevca, predstavljena je od samoga autora, đurđevačkog kulturnog radnika Zdravka Šabarića, novinarka i publicistkinje Vlaste Kovač i jedinog u Holokaustu preživjelog člana obitelji Braun, dr.sc. Borisa Brauna;

11. – 6.5.14. Knjigu Branimira Bunjca IZ PEPELA ČAKOVEČKE SINAGOGE – ŽIVOTOPIS EVE SCHWARZ – koja je objavljena u nakladi čakovečkog ogranka Matice Hrvatske i Židovske općine Čakovec, predstavili su, uz autora, Andrej Pal, predsjednik Židovske općine Čakovec i Ivan Pranjic, recenzent knjige, a uvodno je, u povodu Dana neovisnosti Izraela, govorio Luciano Moše Prelević, glavni rabin u Republici Hrvatskoj

GLAZBENE PRIREDBE

1. – 26.2.: Ivan Bauer: TROLIST ASOVA; ciklus predavanja popraćenih izvođenjem kompozicija pod nazivom OD GERSHWINA DO DYLANA, koji je započeo još 2009. godine, dr.sc. Ivan Bauer, nastavio je prilogom pod navedenim naslovom;

2. – 29.10.: Ivan Bauer: VRELO JE NEPRESUŠNO; dvanaesti nastavak ciklusa OD GERSHWINA DO DYLANA, ciklusa o židovskim glazbenicima u američkom jazzu i popularnoj glazbi;

3. – 29.4.: Ivan Bauer: NENADMAŠEN MAJSTOR MJUZIKLA; trinaesti nastavak ciklusa OD GERSHWINA DO DYLANA, ciklusa o židovskim glazbenicima u američkom jazzu i popularnoj glazbi;

SJEĆANJA

1. – 8.4.14.: Svojih partizanskih dana i dana provedenih u partizanskoj gimnaziji prisjećali su se Bjanka Auslender, Drago Auslender, Isak Drutter i Vera Zoričić. Moderator razgovora bio je Darko Fischer;

FILM

1. – 25.2.14. Nakon što je prikazan, o dokumentarcu NIKOME NISU ZLO UČINILI, snimljenom u produkciji Televizije Student i Centra za europske studije Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu, a koji sadrži sjećanja na zločine i žrtve fašizma na hrvatskim otocima, govorili su dr.sc. Hrvoje Špehar, predstojnik Centra za europske studije zagrebačkog FPZ-a i student politologije Ivan Pepić, član projektnog tima;

2. – 20.5.14. U znak sjećanja na Esteru Bem, hrabru djevojčicu u vrijeme Drugog svjetskog rata, prikazan je dokumentarni film ESTERA – IME ZA HRABROST autorice Mire Wolf, a uvodnu riječ održao je prof.dr.sc. Ognjen Kraus, predsjednik Židovske općine Zagreb

RADIODRAMA

1. – 23.4.: Ivan Bauer: ELDORADO; nakon emitiranja radiodrame ELDORADO Ivana Bauera, o njegovim radiodramama izvedenim na Hrvatskom radiju, uz samoga autora, govorila je Nives Madunić Barišić, urednica-dramaturginja Hrvatskog radija;

IN MEMORIAM

1. – 18.3.14.: O životu i djelu Adalberta Rebića govorili su sociolog religije prof.dr.sc. Ivan Markešić i glavni rabin u Republici Hrvatskoj Luciano Moše Prelević;

2. – 3.4.14.: In memoriam Aleksandru Laslu priređen je zajednički sa Židovskom općinom Zagreb. O životu i djelu Aleksandra Lasla govorili su predsjednik Židovske općine Zagreb prof.dr.sc. Ognjen Kraus, arhitekt prof.dr.sc. Dražen Juračić i povjesničarka umjetnosti dr.sc. Snješka Knežević;

OBILJEŽAVANJE JUBILEJA

1. – 10.12.: 25 GODINA DJELOVANJA KULTURNOG DRUŠTVA „MIROSLAV ŠALOM FREIBERGER“ I 20 GODINA IZLAŽENJA ČASOPISA „NOVI OMANUT“; u povodu jubileja, na tribini KD „Miroslav Šalom Freiberger“ govorili su povjesničarka umjetnosti dr.sc. Snješka Knežević i lingvist i leksikograf akademik August Kovačec; Snješka Knežević je, među ostalim, istakla da

je, zahvaljujući djelovanju KD „Freiberger“, „Palmotićeva 16 postala nezaobilaznim kulturnim punktom Zagreba“, a August Kovačec je, među ostalim, ocijenio da je „Novi Omanut“, časopis koji izdaje KD „Miroslav Šalom Freiberger“, „jedan od najbolje uređivanih kulturnih časopisa u Hrvatskoj“;

2. – 11.2.14.: 100 GODINA ZAGREBAČKOG MAKABIJA – u povodu stogodišnjice osnivanja zagrebačkog Židovskog sportskog i gombalačkog društva „Makabi“, koje je djelovalo do 1941. godine, njegovo su djelovanje riječju i slikom prezentirali novinar i publicist Fredi Kramer, kurtorica zbirke judaike Židovske općine Zagreb Mira Wolf i nekadašnja „Makabijeva“ lakoatletičarka i gimnastičarka Vera Švabenic Zoričić, a o djelovanju današnjeg zagrebačkog „Makabija“ govorio je njegov voditelj, potpredsjednik Židovske općine Zagreb Saša Cvetković;

ČASOPIS „NOVI OMANUT“

Uz održavanje kulturnih priredbi o kojima je upravo bila riječ, glavna djelatnost KD „Freiberger“ jest izdavanje dvomjesečnog časopisa „Novi Omanut“. Časopis je u prošlom jednogodišnjem razdoblju izlazio redovito – izuzev jednog broja početkom ove godine, i to iz financijskih razloga - i, zahvaljujući uvelike značajkom i predanom radu glavnog urednika Branka Polića, zadržao razinu kvalitete koja mu je donijela priznanje da je „jedan od najbolje uređivanih kulturnih časopisa u Hrvatskoj“. ☆

I.R.

BATŠEVA U ZAGREBU

PO ČEMU JE PLESNI ANSAMBL BATŠEVE POSVE IZUZETAN?

OCJENJUJUĆI NASTUP IZRAELSKÉ PLESNE GRUPE BATŠEVA S PREDSTAVOM MAX NA SCENI HRVATSKOG NARODNOG KAZALIŠTA U ZAGREBU, PUBLIKA I KRITIKA SE SLAŽU DA JE TO BIO JOŠ JEDAN U NIZU BRILJANTNIH NASTUPA TE GRUPE

Piše Neda Wiesler

U sklopu 31. tjedna suvremenog plesa, 31. svibnja je u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu s predstavom Max gostovala diljem svijeta poznata izraelska plesna grupa BATŠEVA

Iako se oduševljena publika i kritika slažu da je predstava Max još jedan u nizu briljantnih nastupa te grupe u koreografiji Ohada Naharina, malo je tko bio spreman riječima pobliže izraziti što je to u njoj magično, osim što su svi bez iznimke ustvrdili da se radi o tehnički besprijekornoj izvedbi. Ali u čemu je ta posebnost i koji su to elementi koji plesače ansambla Batševa čine različitim od svih ostalih, pa tako i od onih, danas dobro znanih, također izvrsno uvježbanih

izvođača novocirkuskih performansa, čiji nastupi također nisu bazirani na sadržajnoj poruci?

Do objašnjenja kakva se priča krije u podlozi djela nije se moglo doći ni od koreografa, jer se radi o izrazito samozatajnoj ličnosti. Za Ohada Naharina je karakteristično da on, za razliku od velike većine voditelja grupne izvedbene djelatnosti, nikada ne podiže glas na umjetnike, već na probama smireno, u pojedinačnim razgovorima sa svakim solistom ponaosob, analizira suštinu namjera kojima predstava teži.

Iako je uočljivo da je bio đak Marthe Graham, Ohad Naharin nadmoćnost stila postiže upravo vlastitim originalnim pri-

stupom. Umjetničkim je direktorom postao 1990. godine, i od tada je uočljiva promjena koja je grupu uzdigla na novi, do tada neviđen viši stupanj.

Veliku je ulogu u tome odigrala internacionalna komponenta koju je ostvario dovođenjem u grupu pojedinaca solista iz najrazličitijih krajeva svijeta, kojima nije pokušavao oduzeti ništa individualno, već je, naprotiv, poticao afirmaciju njihova vlastitog talenta i originalne kreativnosti.

Tek dvadesetčetverosatni zajednički život u kibucu osnova je za postizanje unutarnjeg ritma koji je grupi priskrbio sposobnost preciznog izvođenja bez ritmički naznačene pratnje, drugim riječima, bez muzike. Postoji samo zvučna kulisica u obliku šumova, koja je također djelomično njegovo djelo. Čovjek ne može a da se ne pita kako se uopće plesače može dovesti u stanje da plesove na pozornici izvode kao jedan, bez, uvjetno rečeno, dirigenta.

Ali ta tajna Ohadova uspjeha leži u njegovu razumijevanju suštine plesa. Ples je oduvijek spadao u kategoriju arhetipskih impulsa kojima se, uz potrebu izvišavanja energije, vezala i želja za izražavanjem emocija.

To on, nažalost, polako prestaje biti onda kada jačanjem instinkta za okupljanjem u veću zajednicu počinje oponašati društvena pravila. Promjene se događaju do te mjere da se postepeno pretvara u ogledalo vlastodržaca u kojem oni žele vidjeti sami sebe i kao takve predstaviti svijetu. Predstave kao i život dobivaju okvire i svatko ih ukrašava prema svom ukusu.

Da se na pozornici ne bi dogodilo da netko samoinicijativno prekrši pravila strogog reda i predvidivosti, kako u sferi razmještaja plesača na pozornici, koji predstavljaju podanike

pojedinih staleža, tako i njihovih točno omeđenih kretnji, pokreti su se strogo kodificirali i kao takvi vježbali danima, mjesecima, a kasnije i godinama. Tijekom vremena plesači su se dovinuli raznim trikovima kojima su svaki od tih pokreta izradili do takvih savršenstava da su prestali imati ikakvu vezu s ljudskom prirodom, a publika nije niti primijetila da se divi uglavnom onima koji postižu gotovo gimnastičarske domete. Dakle natjecateljski duh je prevladao nad umjetničkim izrazom.

Ali kako to da se ta kruta stega u psihama zadržala do danas? Zašto velik dio široke publike još uvijek ne može uživati u slobodi, barem kada se radi o umjetnosti, nego se panično mora držati poruke koju „vlast“ šalje s uzvišene pozicije „pozornice“. Patrijahalni način života koji u zamisli egzistira u obliku piramide, na čelu kojeg stoji muški vladar, tako je duboko usađen u poimanje reda i zakona naše kulture da se narušavanje tih struktura doima kao unošenje kaosa koji u pojedincu izaziva nelagodu, gubljenje središnjeg oslonca.

Iz toga proizlazi da, ako nešto odstupa od svima prihvatljivo, strogo, gotovo hermetički kodiranoga pokreta na pozornici, koji se naziva balet, automatski nije dobro, kako kažu: „nema svoj smisao“.

U predstavi Ohada Naharina sve je drugačije. Njegova umjetnost stoga nije balet nego ples, i to moderan ples. On svoje plesače ne postavlja da vježbaju pred ogledalom, jer od njih ne traži izrađivanje tehničkih elemenata kretnji. Plesači Batševa grupe u ples unose sebe, šireći ga u prostor i vrijeme.

Kako i sama priroda ima svoje zakone i on je kreirao sustav kojim označava određeni simbol iz kojeg se rađa pokret, pa tako na pozornici svjedočimo svojevršnom brojanju, iako ga je nemoguće jezično smjestiti u bilo koju kategoriju, jer

nastavak na sljedećoj strani

nije slično niti jednom poznatom jeziku. Veza se može uočiti samo percepcijom da isti zvuk riječi pokreće istovrstan impuls. Jedino s čime bi se moglo usporediti jest onaj ljudskom biću nedostupan signal koji, na primjer, u „jednoteistom“ trenu, pokrene jato ptica ili riba.

Uz naglašenu poslovično izraelsku crtu „hutzba“, koja gotova da i nema prijevoda, a označava temperamentnu, skoro nasilnu osobu, moglo se prepoznati i utjecaj originalne tehnike židovskog folklornog plesa. Radi se o načinu koji se uči između ostalog na Rubin akademiji u Jeruzalemu, a sastoji se od „dobro uzemljenih pokreta i skokova“, a koji radi na

principu odbijanja lopte o pod, pa se time dobiva dodatan efekt temperamentalnih rasprskavajućih naleta.

Tu vrstu plesa, ili točnije kodiranog jezika pod imenom Gaga, čiji je začetnik Ohad Naharin s većim su ili manjim uspjehom preuzele mnoge grupe i pojedinci u svijetu modernog plesa, a što se tiče kazališta, službeno su ga usvojile mnoge svjetske kazališne kuće među kojima su, osim Frankfurtskog baleta, i balet Nacionalne Pariške opere, te baleti kazališta u Ženevi, Sydneyu, Lyonu, Danskoj, Finskoj, Bavarskoj, Kanadi, Sao Paulu, Pittsburgu, i Chicagu. Ipak vrlo smo zadovoljni da smo imali priliku uživati u originalu. ✧

DOM ZAKLADE LAVOSLAVA SCHWARZA

USPJELA TRADICIONALNA VRTNA ZABAVA

Ugodni trenuci druženja u zelenilu pod vedrim nebom

U Domu za starije zaklade Lavoslava Schwarza u nedjelju, 18. svibnja održana je tradicionalna „vrtna zabava“ na koju su, kao i prijašnjih godina, bili pozvani članovi Židovske općine Zagreb. Iako je za taj vikend bilo prognozirano loše vrijeme, nedjeljno popodne osvanulo je obasjano suncem, pa su u predivni vrt Doma, ozelenjen bujnim raslinjem, doneseni stolovi i stolice, za kojima su korisnici doma ugostili članove svojih obitelji, prijatelje, članove Općine i druge goste. U kuhinji Doma pripremljeni su bili već poznati izvrsni „specijaliteti“ na roštilju, a članice Ženske sekcije Židovske općine Zagreb ispekale su raznovrsne kolače koji su se prodavali po popularnim cijenama, a sav je prihod poklonjen Domu.

Atmosferi srdačnosti aktivno su pridonijeli prof.dr. Ognjen Kraus, predsjednik Židovske općine Zagreb,

Sanja Zoričić Tabaković, potpredsjednica Općine i predstavnik židovske nacionalne manjine u Gradu Zagrebu i Laila Šprajc, ravnateljica Doma, uz sudjelovanje Luciana Moše Prelevića, glavnog rabina u Republici Hrvatskoj.

Na zelenoj su površini oni najmlađi - unuci i praunuci - postavili štand sa svojim likovnim radovima, dok se za laganu i prigodnu glazbu, sa zvukovima poznatih židovskih pjesama pobrinuo vječni Siniša, koji je, uz to, uz nekolicinu drugih „fotografa“, nastojao ovjekovječiti ugodne trenutke pod vedrim nebom, bar dio ugodaja ove vrlo uspjele vrtne zabave. Rastanak je protekao uz obećanje uprave Doma da će se vrtna zabava ponoviti, sa željom da u okupljanju na Bukovačkoj cesti sudjeluju sve generacije. ✧

Mr.sc. Narcisa Potežica

ZVJEZDARNICA FREDIJA KRAMERA

TOM OKKER – LETEĆI HOLANDEZ

Među znamenitim svjetskim športašima i športašicama u teniskom i stolnoteniskom športu bilo je razmjerno mnogo Židova. Jedan je od njih, svakako, nizozemski tenisač Tom Samuel Okker, rođen 22. veljače 1944. u Amsterdamu, koji je 2003. ušao u International Jewish Sports Hall of Fame. Igrač koji je imao dugu i uspješnu karijeru, bio je nizozemski prvak od 1964. do 1968. godine.

Tom Okker

Profesionalni tenisač postao je 1968., kada je i počeo osvajati svoje prve važne turnire u pojedinačnim igrama i u igri parova. Na talijanskom Open turniru 1968. u Rimu, u paru s Amerikancem Martyem Riessenom, u finalu je odnio pobjedu nad australsko-grčkom kombinacijom Stone-Kalegeropoulos. Ta je pobjeda odjeknula u teniskom svijetu i Okker od tada postaje poznata teniska zvijezda.

Igrač jednorukog backhanda, vrlo dobrog servisa i odlične igre na mreži, vrlo brzo je postao ljubimac navijača. Publika je voljela njegovu atraktivnu igru protkanu nizom neočekivanih udaraca. Bio je druželjubiv i simpatičan, pravi športaš koga su gledatelji voljeli i zbog igre i zbog džentlmenskog ponašanja na terenu. Bio je dobar prijatelj i s našim nekadašnjim prvacima i asovima, Borom Jovanovićem i Nikolom Pilićem. Bili su prijatelji koji su se voljeli susretati, izmjenjivati iskustva i međusobno se savjetovati. Imali su često zajedničke teme, koje su ih jednako zanimale, kao, na primjer, o kvaliteti i vrsti terena koji su ih očekivali u programu natjecanja.

Nikola Pilić je četiri puta igrao protiv Okkera. Njihovi su mečevi uvijek bili do kraja neizvjesni, kvalitetni i zanimljivi, tako da su gledatelji uživali u njihovom privlačnom tenisu. Svaki je dobio dva susreta.

„Volio sam igrati protiv Okkera, maštovitog igrača, velike tehnike, sjajnih rješenja i efektivnih poteza. Igrao je jako lijep tenis, tako da je svakog protivnika stimulirao da i on da svoj kvalitetni doprinos igri. Kada je imao svoj dan, mogao je pobijediti svakog igrača na svijetu. Zbog brze, lepršave i maksimalno borbene lijepe igre, zvali su ga ‘Leteći Holandez’, rekao mi je Pilić.

U svojoj bogatoj karijeri osvojio je 31 pobjednički naslov i još ga uvijek rangiraju kao dvadesetog igrača svih vremena. U igri muških parova jedan je od najuspješnijih igrača svih vremena. U igri parova osvojio je dva Grand Slam naslova: 1973. s Johnom Newcombeom na Roland Garrosu i 1976. s Martyem Riessenom na US Openu. Kada spominjem US Open, onda valja istaknuti da je tamo 1968., u svojoj 24. godini, u pojedinačnoj konkurenciji stigao do finala. Bio je to njegov prvi najbolji rezultat na Grand Slam turnirima. Nanižao je pobjede nad tada najboljim tenisačima svijeta. U četvrtfinalu eliminirao je slavnog Amerikanca Panchu Gonzaleza, da bi u polufinalu bio bolji od Australca Kena Rosewalla. Sretan i ponosan dočekao je svoje prvo najveće finale, koje, nažalost, nije dobio. A borio se kao lav. Demonstrirao je sve svoje igračke kvalitete. Međutim, nakon velike borbe koja se vodila u pet setova, Amerikanac Artur Ashe je slavio pobjedu.

U igri parova partneri su mu bili: Marty Riessen, Artur Ashe, Wojtek Fibak, Nikola Pilić, Adriano Panatta, Ilie Nastase, John Newcombe, Tom Gorman, Ken Rosewall, Jurgen Fassbender, Ismail El Shafei, Balazs Taroczy i Dick Stockton. No, najčešći, gotovo stalni i najbolji partner bio mu je Marty Riessen, s kojim je nastupio 48 puta, slaveći 32 pobjede, među kojima su bili trijumfi u Hamburgu 1968. nad australskim parom Newcombe – Roche, u Gstaadu nad Australcima Emersonom i Andersonom, u Londonu 1970. nad Amerikancima Ashe - Pasarella, u Chicagu nad Australcima Newcombe – Roche, u Miamiu i Chicagu 1972. nad australskom kombinacijom Laver – Emerson. Okkerovi česti partneri u paru bili su i Artur Ashe (7 puta) i Poljak Wojtek Fibak (23 puta).

Godine 1969. Okker je kao igrač u paru bio na prvom mjestu svjetske rang-liste. U pojedinačnoj konkurenciji tijekom briljantne karijere pobijedio je u 520 mečeva, a izgubio je 216 susreta. Najviši plasman na svjetskoj rang-listi pojedinačne konkurencije ostvario je 1974., kada je bio treći igrač na svijetu. Na svjetskoj rang-listi među 10 najboljih tenisača bio je rangiran u sedam uzastopnih godina, od 1968. do 1974. Između 1964. i 1981. bio je stalni član nizozemske Devis cup reprezentacije. ☆

IZRAEL – VATIKAN

PAPA FRANJO U JERUZALEMU, ŠIMON PERES U VATIKANU

ZA VRIJEME HODOČAŠĆA BLISKIM ISTOKOM, PAPA FRANJO JE POZVAO IZRAELSKOG PREDSDJEDNIKA ŠIMONA PERESA I PALESTINSKOG PREDSDJEDNIKA MAHMUDA ABASA DA DOĐU U VATIKAN I ZAJEDNO SE POMOLE ZA MIR, ŠTO JE VRLO BRZO I OSTVARENO

U vatikanskim vrtovima Abas i Peres mole zajedno s papom Franjom

Papa Franjo imao je potkraj svibnja trodnevno hodočašće Bliskim istokom, koje je uključivalo Jordan, palestinsko područje i Izrael. Program papina putovanja bio je vrlo zgrnut i uključivao jake sigurnosne mjere.

Posjetivši Jeruzalem, papa Franjo se u Memorijalnom centru Jad Vašemu pomolio za žrtve Holokausta, naglasivši da je ubojstvo šest milijuna Židova ljaga za čovječanstvo. “Nikad više, Bože, nikad više”, rekao je Franjo. “Ovdje smo, Bože, postidjeni onime što je čovjek, stvoren na Tvoju sliku i priliku, sposoban učiniti. Adame, tko si? Više te ne prepoznajem”, rekao je Franjo, koristeći biblijski citat kojim se Bog obraća prvom čovjeku nakon Istočnog grijeha. “Što si postao? Na kakve si grozote sposoban?”. Papa se sastao i s nekoliko ljudi koji su preživjeli nacistički progon u Drugom svjetskom ratu i poljubio im ruke.

Na putu do Jad Vašema papa Franjo je posjetio i grob Theodora Herzla, pokretača cionizma, a zatim je, na prijedlog izraelskog premijera Benjamina Netanjahua, posjetio izraelski spomenik žrtvama palestinskog terora na kojem su ugravirana imena izraelskih civila poginulih u terorističkim napadima.

To neplanirano zaustavljanje očito je bio pokušaj da se zadovolji i njegov izraelski domaćin, sutradan nakon što se iznenada zaustavio i pomolio kod betonskog zida koji su Izraelci podigli kako bi razdvojili Betlehem i Jeruzalem, a koji Palestinci doživljavaju kao simbol izraelskog ugnjetavanja.

Franjo se u nastavku boravka u Izraelu sastao i s izraelskim predsjednikom Šimonom Peresom, dobitnikom Nobelove nagrade za mir, kojeg je nazvao “dobrim i mudrim čovjekom”. Pomolio se i pred Zapadnim zidom u jeruzalemskom starom gradu, gdje je ostavio poruku na najsvetijem mjestu židovstva, jedinom ostatku Drugog hrama. Na Zidu, poznatom i kao Zid plača, papa Franjo je nekoliko minuta držao položenu ruku. Potom je otvorio bijelu omotnicu, rastvorio papir na kojem je napisana kratka poruka koju je pročitao ispred Zida, daleko od mikrofona. Prema izraelskom javnom radiju poruka glasi: “Došao sam ovdje da zamolim Boga da učini da zavlada mir”. Poruku je umetnuo u pukotinu u Zidu, kao što su to učinili njegovi prethodnici, Ivan Pavao II. godine 2000. i Benedikt XVI. godine 2009., kao što to tradicionalno rade Židovi. Tada je srdačno zagrlio rabina Abrahama Skorku i muslimanskog profesora Omara Abuda, bliske argentinske prijatelje iz Buenos Airesa koji su ga pratili na putu po Svetoj zemlji. Posjetio je i Brdo hrama, sveto mjesto triju monoteističkih religija, te pozvao muslimane, kršćane i židove da “zajedno rade na pravdi i miru”.

Na sastanku s dvojicom glavnih izraelskih rabina papa Franjo pozvao je na židovsko-kršćansko prijateljstvo, a napredak ostvaren u njihovu odnosu zadnjih desetljeća ocijenio je “pravim Božjim darom”. Velikom muftiji džamije Al-Akse, šeiku Mohamedu Huseinu poručio je: “Poštujemo se i volimo jedni druge kao braća i sestre” i zatim zatražio odbacivanje svakog nasilja i netrpeljivosti u ime Boga.

Putovanje koje je počeo u Jordanu, papa je završio misom u Dvorani posljednje večere, mjestu svetom za sve tri religije.

Vidno umoran, papa je održao vrlo srdačan govor, ističući važnost obitelji, bratstva i prijateljstva.

Tijekom boravka u Izraelu papa Franjo pozvao je izraelskog predsjednika Šimona Peresa i palestinskog predsjednika Mahmuda Abasa da dođu u Vatikan i da zajedno mole za mir. Do toga je ubrzo i došlo pa su papa Franjo, Peres i Abas zajedno molili u vatikanskim vrtovima. Peres i Abas stigli su odvojeno u Vatikan, i toplo se pozdravili. Nasmiješeni, dugo su stezali ruke, dok je uz njih stajao papa, a i carigradski pravoslavni patrijarh Bartolomej. Molitva za mir trajala je oko sat vremena i bila je trodijelna: židovska, kršćanska te muslimanska. “Za mir je potrebna veća hrabrost nego za rat”, kazao je nakon molitve papa. “Trebamo hrabrosti kako bi se reklo ‘da’ pregovorima i ‘ne’ neprijateljstvima, ‘da’ poštivanju sporazuma i ‘ne’ provokacijama, ‘da’ iskrenosti, a ‘ne’ dvoličnosti”, rekao je papa. “Svijet je nasljedstvo koje smo dobili od naših predaka, ali i dar našoj djeci: djeci koja su umorna i iscrpljena sukobima i žele da svane zora u kojoj će doći mir”, naglasio je.

Papa je zajedničkom molitvom želio pokazati da tri mono-teističke religije imaju zajedničke korijene i moraju zajedno djelovati za mir, ocjena je analitičara.

Peres, koji ima 90 godina i čiji je mandat u međuvremenu završio, pozvao je iz Vatikana Palestince i Izraelce na “mir među jednakima”, naglašavajući da je “naša misija donijeti mir našoj djeci”. “Možemo, zajedno i sada, Izraelci i Palestinci, pretvoriti našu uzvišenu viziju u stvarnost blagostanja i napretka. U našoj je moći donijeti mir našoj djeci. To je naša zadaća, naša sveta misija roditelja”, rekao je Peres.

Abas je uputio molitvu za “sveobuhvatni i pravedni mir našoj zemlji i regiji tako da naši narodi i narodi na Bliskom istoku i u cijelom svijetu mogu uživati u plodovima mira, stabilnosti i suživota”. “Želimo mir sebi i svojim susjedima”, rekao je.

U vatikanskim vrtovima papa Franjo sjedio je u sredini, između dvojice predsjednika, a patrijarh Bartolomej u njihovoj neposrednoj blizini. Nakon molitve i kratkih obraćanja sudionici su u vrtu zasadili maslinu, simbol mira. ☆

Nataša Barac

IZRAEL PROSLAVIO DAN NEZAVISNOSTI

PERES: MIR JE NAJVEĆA VRIJEDNOST ZA ŽIDOVSKI NAROD

NETANJAHU: IZGRADILI SMO ŽIVU DEMOKRACIJU, ČVRSTU EKONOMIJU I POSTALI GLOBALNA TEHNOLOŠKA SUPERSILA

Izrael je u svibnju proslavio svoj 66. rođendan, a čestitke je posljednji puta u svojstvu predsjednika svojim sugrađanima uputio i Šimon Peres, zaželjevši im da “više rade na postizanju mira sa susjedima”. Izraelski predsjednik u posebnoj je video-čestitci hvalio sve što je Izrael postigao u 66 godina svog postojanja.

Šimon Peres

“Snovi o stvaranju države blijede kada se usporede s onim što je stvorila Država Izrael. Nikada nismo ni sanjali da će u Državi Izrael živjeti 8 milijuna ljudi, da ćemo biti predvodnici znanstvenog razvoja, da ćemo imati nevjerojatnu vojsku koja nas štiti i da ćemo imati tako talentiranu mladu generaciju koja teži miru”, kazao je Peres. “Iz puno razloga, Izrael je čudo. Danas možemo i moramo biti ponosni na našu zemlju, ali nikada ne smijemo biti zadovoljni. Naša zadaća tek mora biti ispunjena i moramo još više raditi na tome kako bismo osigurali mir sa svim našim susjedima”, dodao je izraelski predsjednik ističući da je “mir najveća vrijednost za židovski narod i da mora biti osiguran što je to prije moguće”. “Danas je sretan, ponosan dan za Državu Izrael. Moramo štititi našu državu, moramo nastaviti naš san, jer snovi su najbolji način stvaranje bolje realnosti. Ako u to vjerujemo, onda će se to i dogoditi”, zaključio je Peres, a u svojoj čestitci nije zaboravio istaknuti ni potrebu stalne borbe protiv antisemitizma u svijetu.

nastavak na sljedećoj strani

Benjamin Netanjahu

Izraelski premijer Benjamin Netanjahu je rekao da je "izraelski Dan nezavisnosti dan kada treba slaviti". "Mi nismo samo stvorili državu. Mi smo stvorili domovinu za narod koji je bio raštrkan diljem svijeta. Branili smo se od napada neprijateljskih susjeda, uspjeli smo se nositi s prijetnjama s kakvima se nije suočila ni jedna druga država. Izgradili smo živu demokraciju, čvrstu ekonomiju i postali globalna tehnološka supersila", podsjetio je predsjednik izraelske vlade.

Većina Izraelaca svoj su Dan nezavisnosti proveli u prirodi, u društvu obitelji i prijatelja. Svečana ceremonija paljenja baklji održana je kao i obično na brdu Herzl. Tradicionalno se pali 12 baklji u počast 12 izraelskih plemena, a ove godine sve su baklje zapalile žene, među njima teniska zvijezda Shachar Pe'er i novinarka Carmela Menashe. Nakon ceremonije uslijedio je vatromet i slavlje, a predsjednik Peres održao je prijem u čast zapovjednika vojske u svim izraelskim ratovima.

Na sam Dan nezavisnosti održana je još jedna tradicionalna ceremonija koju je prije nekoliko godina pokrenuo Šimon Peres. Izraelskim političarima pridružuju se poznati izraelski pjevači i oni zajedno pjevaju izraelske pjesme. Ove godine pjevali su i Peres i Netanjahu, a i izraelski ministar obrane Moše Ya'alon.

Jom Hacmaut ili Dan nezavisnosti slavi se u Izraelu po hebrejskom kalendaru 5. ijara u znak sjećanja na formalno osnivanje države 14. svibnja 1948. godine, kada je otac nacije, prvi izraelski premijer David Ben-Gurion, pročitao deklaraciju o nezavisnosti Izraela. ☆

N.B.

RUMUNJSKA

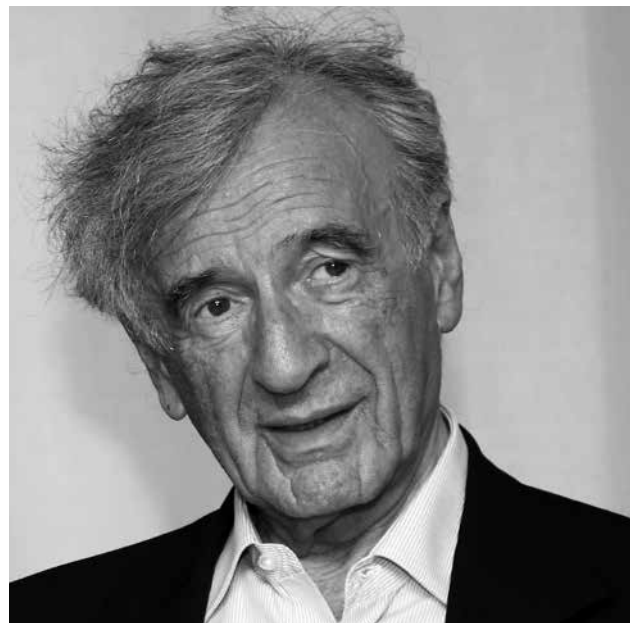
U WIESELOVOJ RODNOJ KUĆI EDUKACIJA O HOLOKAUSTU

U NEKADAŠNJEM DOMU NOBELOVCA ELIA WIESELA U RUMUNJSKOM GRADU SIGHETU, OTVOREN JE OBRAZOVNI CENTAR ZA UČENJE O HOLOKAUSTU

Nizom memorijalnih službi sredinom svibnja obilježena je u Rumunjskoj 70. godišnjica deportacije posljednjih Židova iz sjevernog dijela Transilvanije u logor smrti Auschwitz, a posebni događaj bilo je otvaranje prvog edukacijskog centra Holokausta u gradu Sighetu.

"Podrum Holokaust" nalazi se u Sighetu, rodnome gradu nobelovca Elia Wiesela, točnije u kući u kojoj je Wiesel rođen 1928. godine. Njegov nekadašnji dom nalazio se unutar starog židovskog geta, a sada će postati mjesto proučavanja i učenja u spomen na 13.000 žrtava Holokausta iz tog dijela Rumunjske.

"Počasćen sam i duboko dirnut činjenicom da će moj dragi dom u Sighetu postati mjesto na kojem će Rumunji i ostali učiti o zločinima Holokausta i o tome kako je uništena židovska zajednica. Otvaranje 'Podruma Holokausta' u znak je mojih cijeloživotnih napora da osiguram da čovječanstvo nikada ne zaboravi zlo koje je vladalo Europom", rekao je Elie Wiesel.

Elie Wiesel

Dva dana nakon Pesaha 1944. godine Židovi iz okruga Maramures na sjeveru Transilvanije zatočeni su u 13 geta. S vremenom, 131.639 Židova deportirano je iz tih geta u Auschwitz-Birkenau i tamo ubijeno.

Za vrijeme Holokausta u Rumunjskoj i područjima koja su tada bila pod rumunjskom kontrolom ubijeno je između 280.000 i 380.000 rumunjskih i ukrajinskih Židova. Još 135.000 rumunjskih Židova koji su živjeli pod mađarskom kontrolom u sjevernom dijelu Transilvanije također je ubijeno, kao i još 5.000 rumunjskih Židova u drugim zemljama.

“Priča o Židovima koji su živjeli na sjeveru Transilvanije nikada do sada nije u potpunosti ispričana i ponosni smo da otvaramo to poglavlje i da ćemo ga na taj način sačuvati od zaborava”, kazao je Chaim Chesler, predsjednik Memorijalnog odbora Claimsa. “Ovaj obrazovni centar bit će posvećen užasnoj sudbini koja je zadesila Židove u ovom području i osigurati da njihova priča nikada ne bude zaboravljena”, rekao je Chesler.

Elie Wiesel, jedan od najpoznatijih preživjelih žrtava Holokausta i autor niza knjiga prevedenih na mnoge svjetske jezike, pridružio se uzvanicima putem video-veze iz SAD-

a, jer zbog svog zdravstvenog stanja nije bio u mogućnosti putovati u Rumunjsku. Njegova knjiga “Noć”, napisana na temelju njegovih iskustava iz Auschwitza, Bune i Buchenwalda, stekla je svjetsku slavu.

Elie Wiesel i njegova supruga Marion osnovali su Zakladu Elie Wiesel za čovječnost ubrzo nakon što je on 1986. godine dobio Nobelovu nagradu za mir. Cilj Zaklade je “borba protiv indiferentnosti, netolerancije i nepravde putem međunarodnih dijaloga i programa fokusiranih na mlade koji promoviraju prihvaćanje, razumijevanje i jednakost”.

Danas u gradu Sighetu, koji ima 44.000 stanovnika, živi samo nekoliko Židova. Židovi su u Rumunjskoj živjeli od davnih vremena, ali njihov broj nije bio veliki sve do 18. stoljeća. Najveći broj Židova živio je u tom području na početku 19. stoljeća. Rumunjski Židovi imali su svoje zajednice diljem zemlje, a često su bili metom vjerskih progona i rasizma. Holokaust je praktički uništio židovsku zajednicu u Rumunjskoj, a preživjele žrtve uglavnom su nakon rata otišle iz zemlje. Prema popisu stanovništva iz 2011. godine, u Rumunjskoj je živio samo 3.271 Židov, iako se pretpostavlja da je stvaran broj ipak puno veći. Rumunjski Židovi imaju svoje zajednice, sinagoge, židovske škole, a u Bukureštu i bolnicu i dom za starije osobe. ✨

N.B.

JERUZALEM

ŠIMONU PERESU NAGRADA B'NAI B'RITHA

NA SVEČANOSTI U JERUZALEMU EUROPSKI OGRANAK B'NAI B'RITHA DODIJELIO JE NAGRADU ZA ŽIVOTNO DJELO IZRAELSKOM PREDSEDNIKU ŠIMONU PERESU

Izraelski predsjednik Šimon Peres primio je u svibnju prvu nagradu za životno djelo europskog B'nai B'ritha na posebnoj ceremoniji održanoj u Jeruzalemu, kojoj je prisustvovao i predsjednik europskog B'nai B'ritha Ralph Hofmann.

Predsjednik europskog B'nai B'ritha Ralph Hofmann (desno) predaje povelju predsjedniku Peresu

Europski ogranak B'nai B'ritha dodjeljuje nagradu za životno djelo onim osobama koje su posvetile najmanje 40 godina borbi za dobrobit židovskog naroda i Države Izrael i koje su se, između ostaloga, borile protiv svih oblika antisemitizma i predrasuda, osobama koje predstavljaju najviše židovske vrijednosti, povijest i kulturu, osobama koje promoviraju slobodu, demokraciju i mir među svim narodima i stalno ponavljaju poruke nade, te koje su uvijek pokazivale duboku zabrinutost i interes za židovski narod i buduće generacije koje žive u dijaspori. Dobitnici ove visoke nagrade također moraju biti uzor i glas židovskog naroda diljem svijeta te istovremeno imati izrazit osobni karakter, hrabrost i viziju.

Izraelski predsjednik primio je zlatnu medalju i povelju na kojoj piše: “Vi ste slika Izraela i židovskoga naroda i vi ujedinjujete najviše židovske vrijednosti etike, morala, tolerancije, kulture i nacionalnog jedinstva židovskoga naroda. Bratstvo B'nai B'ritha također je posvećeno svim tim načelima”.

nastavak na sljedećoj strani

”Po mom mišljenju, svaki Židov zaslužio je medalju zasluga jer biti Židov znači biti odan duhu čovječanstva”, rekao je Peres primajući nagradu. “Nije jednostavno i nikada nije bilo jednostavno biti Židov. Za mene, biti Židov znači držati se moralnih osnova Deset zapovijedi, stalno učiti i boriti se za mir. Danas je Židov osoba koja osigurava da njegovi unuci budu Židovi. To je ono što čini B'nai B'rith i to radi jako dobro”, naglasio je izraelski predsjednik.

Europski B'nai B'rith predstavljen je u 29 zemalja diljem Europe i ima više od 5000 članova. Ima ured u Bruxellesu i predstavnike u Europskom parlamentu, Vijeću Europe, Ujedinjenim narodima u Ženevi i UNESCO-u u Parizu.

B'nai B'rith je najstarija židovska organizacija za pomoć u svijetu, a moto joj je borba za sigurnost i budućnost židovskog naroda i Države Izrael, te borba protiv antisemitizma i netrpeljivosti. Zadaća B'nai B'ritha je jačanje židovskog identiteta kroz jačanje židovskog obiteljskog života, pružanje pomoći starijim osobama, te olakšavanje obrane i djelovanja u korist Židova diljem svijeta.

B'nai B'rith je osnovan u kavani Aaarona Sinsheimera u New Yorku 13. listopada 1843. godine, a osnivači su bili 12 njemačkih židovskih imigranata koje je predvodio Henry Jones. Nova organizacija predstavljala je pokušaj da se organiziraju Židovi lokalne zajednice kako bi se suočili s onim što je jedan od osnivača, Isaac Rosenbourg nazvao “jadnim životnim uvjetima za Židove u ovoj našoj novoj zemlji”. Ciljevi organizacije, opisani u njezinom ustavu, bili su oni koje

su provodile i tradicionalne židovske organizacije u Europi: “Briga za bolesne, zaštita i pomoć udovicama i siročadi”.

S obzirom na nasljeđe jidiša, osnivači su prvotno svoju organizaciju nazvali “Söhne des Bundes” (“Sinovi saveza”). Prvi sastanci vođeni su na jidišu, ali ubrzo je engleski prevladao i ime organizacije je promijenjeno u B'nai B'rith (hebrejski, “Djeca saveza”).

Tijekom vremena B'nai B'rith je rastao. Tako je 1851. godine izgrađen Covenant Hall u New Yorku, prvi židovski centar u SAD-u, te u istoj zgradi prva javna židovska knjižnica u SAD-u. Nakon Građanskog rata, kada su Židovi s obje strane ostali bez svojih domova, B'nai B'rith je osnovao Dom za židovsku siročad u Clevelandu. Tijekom sljedećih godina organizacija je osnovala brojne bolnice, sirotišta i domove za starije osobe.

Godine 1868. organizacija je sponzorirala i svoj prvi prekomorski filantropski projekt te sakupila 4.522 dolara za žrtve epidemije kolere u otomanskoj Palestini. B'nai B'rith je već krajem 19. stoljeća počeo otvarati ogranke u drugim zemljama, pa je otvoren 1888. godine i ogranak u Jeruzalemu, devet godina prije nego što je Theodor Herzl sazvao prvi Cionistički kongres u Baselu.

B'nai B'rith uživa veliki međunarodni ugled, a njegovi predstavnici prisustvovali su osnivanju Ujedinjenih naroda te igraju aktivnu ulogu u toj svjetskoj organizaciji, gdje imaju status nevladine organizacije. ✨

N.B.

KNESSET

REUVEN RIVLIN DESETI PREDSJEDNIK IZRAELA

NOVI IZRAELSKI POREDSJEDNIK U JAVNOSTI JE POZNAT PO NEKIM SVOJIM BITNIM POLITIČKIM STAJALIŠTIMA: ON ZAGOVARA SURADNJU S ARAPIMA I ŠIRE ODOBRAVANJE IZRAELSKOG DRŽAVLJANSTVA PALESTINCIMA, ALI SE PROTIVI PALESTINSKOJ DRŽAVNOSTI

Bivši predsjednik izraelskog parlamenta Reuven Rivlin izabran je početkom lipnja za novog izraelskog predsjednika; na toj će dužnosti, kao deseti po redu izraelski predsjednik, zamijeniti dosadašnjeg predsjednika Šimona Peresa.

Rivlin je član desničarske stranke Likuda premijera Benjamina Netanjahua, ali ima reputaciju da je politički neovisan; poznat je, među ostalim, po tome što se protivi palestinskoj državnosti i nije u dobrim odnosima s premijerom.

Rivlina se smatra tvrdolinijašem, ali njegovi politički stavovi ipak su poprilično neobični na izraelskoj političkoj sceni: on zagovara suradnju s Arapima i šire odo-

Reuven Rivlin

bravanje izraelskog državljanstva Palestincima, dok se istodobno protivi osnivanju palestinske države.

Rivlin je u drugom krugu glasovanja u Knesetu dobio 63 glasa dok je njegov protivnik Meir Sheerit dobio 53 glasa.

“Izraelski parlament meni je bio drugi dom”, rekao je Rivlin u svom obraćanju članovima Kneseta nakon izbora. On je prvi puta bio izabran u izraelski parlament još 1988. godine i uvijek je isticao da voli svoj posao i svoje kolege. “Kneset je način života u izraelskoj demokraciji. Od ovoga trenutka počinjem s osobnim procesom odvajanja od ovog mjesta koje je bilo moj dom”, dodao je.

Prije njegova govora na izboru mu je čestitao premijer Netanjahu. “Dobio si dvije velike zadaće: ujediniti sve slojeve i komponente društva i predstavljati Državu Izrael diljem svijeta”.

Reuven “Ruby” Rivlin sebe često opisuje na dva načina: kao čovjeka iz Jeruzalema i nasljednika ideološke

politike Ze’eva Jabotinskog. Rođen je prije 74 godine u Jeruzalemu u obitelji koja u tom gradu živi još od 19. stoljeća. Njegov otac, Yosef Yoel Rivlin, kandidirao se za predsjednika Izraela 1952. godine kao kandidat Heruta, stranke koja je prethodila Likudu. Rivlin često govori da je sin Heruta te da u sebi nosi klasične liberalne vrijednosti demokracije i slobode zajedno s vjerom u potrebu čvrste obrane Izraela. Rivlin se jako identificira s gradom u kojem je rođen, te ga spominje u gotovo svim svojim govorima. Veliki je pobornik nogometnog kluba Beitar Jerusalem, čije utakmice redovito posjećuje od 1946. godine. Po obrazovanju odvjetnik, Rivlin je već dugo u politici, dugogodišnji je zastupnik u parlamentu, bio je ministar komunikacija, a također i predsjednik Kneseta.

Kao predsjednik Izraela, Rivlin se namjerava udaljiti od dnevne politike i zalagati se za jedinstvo u Izraelu i suživot različitih slojeva stanovništva.

Rivlin je oženjen s Nechamom Rivlin; imaju četvero djece. ☆

N.B.

TEL AVIV

URED BEN GURIONA ODŠKRINUT ZA JAVNOST

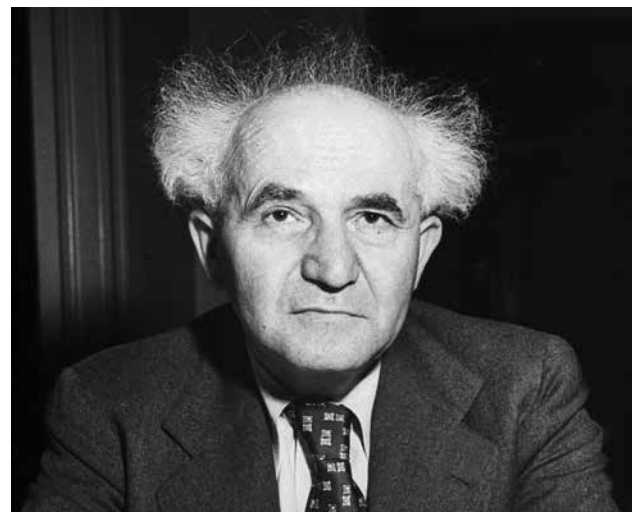
Legendarni ured predsjednika Vlade u Tel Avivu, iz kojeg je prvi izraelski premijer, David Ben Gurion, proglasio nezavisnost Izraela, prvi je puta otvoren za posjetitelje, doduše, nakratko i za mali broj sretnika koji će na svoje oči moći vidjeti dio izraelske povijesti.

Taj su ured, koji se nalazi unutar vojne baze u Tel Avivu, desetljećima koristili izraelski premijeri i u njemu su donele mnogobrojne odluke sudbonosne za povijest Izraela.

Zgrada u kojoj se nalazi ured izgrađena je 1930. godine kao privatna zgrada unutar templarske kolonije. Godine 1941. britanske vlasti deportirale su većinu njemačkih templara iz Izraela, strahujući da oni održavaju veze s nacističkim režimom, a kolonija je pretvorena u vojnu bazu. Njemački templari stigli su na područje današnjeg Izraela u drugoj polovici 19. stoljeća.

Kada su Britanci odlazili, 1947. godine, zgrada je postala ured Davida Ben Guriona, a 18. svibnja 1948. godine, prvi sastanak nove izraelske vlade održan je upravo u tom uredu.

Iako su krajem 1949. godine uredi izraelske vlade preseljeni u Jeruzalem, svakog četvrtka od tada, svi premijeri, od

David Ben Gurion

Davida Ben Guriona pa sve do Ariela Šarona, nastavili su koristiti tu zgradu kao svoj ured u Tel Avivu.

Zgradu će – u sklopu ovogodišnjeg arhitekturnog događaja “Otvorena kuća” u Tel Avivu – moći posjetiti samo sto posjetitelja, onih koji budu najbrži. ☆

T.R.

20 GODINA ZAKLADE ŠOA

SVE JE ZAPOČELO "SCHINDLEROVOM LISTOM"

ZAKLADA ŠOA, KOJU JE OSNOVAO GLASOVITI AMERIČKI FILMSKI REDATELJ STEVEN SPIELBERG, NAPUNILA JE 20 GODINA I NAKON ŠTO JE SNIMILA 52.000 SVJEDOČANSTAVA PREŽIVJELIH ŽRTAVA HOLOKAUSTA DILJEM SVIJETA, POČET ĆE SNIMATI I RAZGOVORE S PREŽIVJELIM ŽRTVAMA DRUGIH GENOCIDA

Nakon poznatog filma "Schindlerova lista", njegov autor, filmski redatelj Steven Spielberg usmjerio je fokus svog interesa i kamere na stvarne preživjele žrtve genocida nad Židovima za Drugog svjetskog rata. Djelovanjem Zaklade Šoa, koju je nakon filma osnovao, snimljeno je gotovo 52.000 potresnih svjedočanstva preživjelih žrtava Holokausta diljem svijeta.

Iz "Schindlerove liste"

Pripremajući i snimajući "Schindlerovu listu", Spielberg se susreo s velikim brojem preživjelih žrtava Holokausta. Film priča priču o njemačkom poslovnom čovjeku koji je koristeći se svojim nacističkim vezama spasio više od tisuću Židova. Međutim, najveća ostavština ovoga filma nije njegovih sedam Oscara, pa ni njegovih 300 milijuna zaradenih dolara, pa čak ni važna poruka o ljudskosti: najveća ostavština ovoga filma, smatra Spielberg, jest stvaranje i neumorni rad Zaklade Šoa, rad koji još uvijek nije završen.

"Jednoga dana dok sam se vozio prema Krakovu, nakon cjelodnevnog snimanja, sinulo mi je da uspjeh 'Schindlerove liste', ako će film biti uspješan, ne smije biti povezan s novcem, već da će uspjeh tog filma biti ako mi on otvori vrata da sakupim što je više moguće pravih svjedočanstava žrtava", rekao je Spielberg.

Veliki redatelj napisao je i uvod u knjigu koja je objavljena provodom 20. godišnjice djelovanja Zaklade. "Vrlo sam ponosan na ulaganja koja sam imao u Zakladu Šoa, zbog toga je filmska industrija dobila novi smisao za mene. Ne bih to mijenjao ni za što na svijetu", istaknuo je.

Usprkos mnogih planova i poslova, Spielberg će i dalje ostati blizu svoje Zaklade. "Ja sam poput liječnika koji čeka

poziv jer je na dežurstvu. Kada me trebaju, tu sam", rekao je. Kada je Steven Spielberg osnovao Zakladu - 1994. godine - želio je samo sakupiti svjedočanstva preživjelih kako bi na taj način utišao one koji su negirali Holokaust, a koji su se u velikom broju pojavili nakon "Schindlerove liste". Nikada nije ni sanjao da će projekt u dvadeset godina snimiti 51.413 svjedočanstava na 34 jezika u 58 zemalja.

Iz "Schindlerove liste"

Kako je zbirka svjedočanstava rasla, tako je Zaklada u opis svoga posla uključila i obrazovanje. Sva svjedočanstva su spremljena u digitalnom arhivu, koji se može pretraživati po imenu, datumu, lokaciji, jeziku ili drugim ključnim riječima. Zaklada je postala važan informativni i edukativni centar, posebice za školsku djecu i omladinu kojima je danas Holokaust pojam iz davne prošlosti. Utjecaj i značaj ove Zaklade su nemjerljivi, a sada će se dio posla usmjeriti i na žrtve drugih genocida u svijetu – s mišlju kako će znanje i saznanje o zločinima spriječiti ponavljanje zločina i genocida.

Američki predsjednik Barack Obama sjedio je na gala večeri Zaklade, na kojoj se skupljao novac za daljnje djelovanje, zajedno sa Stevenom Spielbergom i Bruceom Springsteenom, a u jednom trenutku je otišao popričati s Barbram Streisand i Samuelom L. Jacksonom. Barack Obama bio je počasni gost na gala večeri na kojoj je proslavljeno 20. godina otkako je Steven Spielberg osnovao svoju Zakladu.

Na privatnoj ceremoniji održanoj prije svečane večere u hotelu u Los Angelesu, američki je predsjednik primio nagradu nazvanu "Veleposlanik za čovječanstvo". Ističući važnost prikupljanja i čuvanja svjedočanstava očevidaca i

preživjelih žrtava, što je glavni cilj Zaklade Šoa, Obama je rekao: “Cilj sjećanja nije samo očuvanje prošlosti već zaštita budućnosti”. U vjerojatno jednom od najmoćnijih govora tijekom svog predsjedničkog mandata, Obama je istaknuo da je upravo film “Schindlerova lista” promijenio način razmišljanja velikog broja ljudi. “Taj film nas je podsjetio da Holokaust nije nešto što se dogodilo u dalekoj prošlosti. Glasovi, sjećanja preživjelih postali su dio nas. Ušli su u naš DNK. To dobre priče čine. To čini Steven Spielberg”, rekao je američki predsjednik. “I da je priča završila tim filmom, to bi bilo puno. Ali Steven se nije zaustavio na tome, jer je znao da još puno priča mora biti ispričano. I zato je osnovao Zakladu kako bi poduzeo ono što on zove ‘misijom spašavanja’ – očuvanje sjećanja koja bi inače bila izbrisana s vremenom”, objasnio je.

Tijekom proteklih dvadeset godina “oslobodio si glasove koji su mogli ispričati svoje priče na svoj način. Svjedočanstva si pretvorio u alate koje mogu koristiti učenici i znanstvenici diljem svijeta. Znam da je to za tebe i veliki broj drugih vrlo osobna priča... Izgubili ste obitelji u Holokaustu. Ove priče sačuvane su zahvaljujući hrabrosti muškaraca i žena koji su ih ispričali i mogli se okrenuti sjećanju i misliti na ta mračna vremena”, rekao je Obama.

“Najvažnija lekcija koju moramo naučiti iz sjećanja preživjelih žrtava Holokausta je ta da je šutnja najveći suradnik zla. I na nama je – na svakome od nas, na svakome od nas pojedinačno – da oštro osudimo svako poricanje Holokausta. Na nama je da se borimo ne samo protiv antisemitizma, već i protiv svakog oblika rasizma i nasilja u svim njihovim oblicima, ovdje i bilo gdje na svijetu. Moramo se boriti protiv retorike koja ugrožava postojanje židovske domovine i održati neupitnu odanost Amerike očuvanju

sigurnosti Izraela”, zaključio je američki predsjednik koji je za svoj govor dobio veliki pljesak gostiju.

Spielberg je Obami zahvalio na koracima koje poduzima u borbi protiv genocida.

Svi su govornici isticali važnost čuvanja sjećanja za buduće generacije, a Spielberg je rekao da je ključ u sprječavanju genocida to “da nikada ne stojimo sa strane”. Goste je pozdravio i izvršni direktor Zaklade Stephen Smith koji je svima zahvalio na stalnoj potpori radu Zaklade, a govorio je i o svemu što je učinjeno u proteklih dvadeset godina.

Na gala večeri bilo je puno poznatih i slavni lica, ali okupljeni su najveću inspiraciju dobili od dviju žena koje se ne nalaze na popisu poznatih i slavni.

Profesorica iz San Diega, Michelle Sadrena Clark pročitala je pjesmu koja je napisala o tome kako je rad Zaklade Šoa obogatio njezin život i povezoao njezine učenike s poviješću. “Vaša Zaklada doslovno je promijenila način na koji ja podučavam moje učenike, ali promijenila je i moj život”, kazala je. Nekoliko njezinih učenika također je bilo na večeri, a gostima su pokazali multimedijske projekte koje su napravili koristeći svjedočanstva žrtava, a upoznali su i američkog predsjednika.

Druga žena bila je Celina Biniáz, jedna od Židovki koje je Schindler spasio. Ona je bila najmlađa osoba koju je spasio i imala je samo 13 godina. Iako gotovo dijete, ona je radila u Schindlerovoj tvornici. “Oscar Schindler mi je dao život, ali Steven Spielberg mi je dao glas”, kazala je.

“Svi vi, preživjele žrtve, svakom od nas ste inspiracija”, rekao joj je Barack Obama. ✨

Nataša Barac

WASHINGTON

PRED CAPITOLOM SPOMEN-STABLO NA ANNU FRANK

KAO SIMBOL SJEĆANJA NA ANNU FRANK, ALI I NA SVE ŽRTVE HOLOKAUSTA, U WASHINGTONU, PRED CAPITOLOM, VELIČANSTVENOM ZGRADOM AMERIČKOG KONGRESA, POSAĐENO JE STABLO KESTENA, KOJE JE IZDANAK STABLA O KOJEM JE U SVOM DNEVNIKU PISALA ANNE FRANK

Malo stablo kestena posađeno je u Washingtonu ispred Capitola. To je drvce izdanak stabla kestena koji se nalazio ispred zgrade u Amsterdamu u kojoj se za vrijeme Drugog svjetskog rata obitelj Frank skrivala od nacista. “To što smo drvo posadili u znak sjećanja na Annu Frank i druge žrtve Holokausta ispred veličanstvenog Capitola puno je simboličko”, kazao je glavni arhitekt zgrade Stephen Ayers na ce-

remoniji sadnje. “Godinama nakon današnjega dana, posjetitelji Capitola uživati će u sjeni ovog drveta”, dodao je.

Stablo kestena bilo je jedno od rijetkih slika vanjskog svijeta koje se moglo vidjeti iz skrovišta obitelji Frank u Amsterdamu, skrovišta u kojem su živjeli i skrivali se dvije godine. “Naše stablo kestena u punom je cvatu”, napisala je djevoj-

nastavak na sljedećoj strani

Anne Feank

čica Anne Frank 13. svibnja 1944. godine. “Drvo je puno lišća i još je ljepše nego što je bilo prošle godine”, napisala je u svom dnevniku.

Ceremoniji sadnje kestena prisustvovali su predstavnici republikanaca i demokrata, kao i preživjele žrtve Holokaušta te nizozemski ministar vanjskih poslova Frans Timmer-

Capitol, zgrada američkog Kongresa u Washingtonu

mans. Stablo je posađeno u počast židovskoj djevojčici čije je pisanje postalo poznato diljem svijeta kao simbol nade.

“Ovo stabalce, iako je sada malo, ostat će trajno ovdje kao podsjetnik na ideale za koje se Anne Frank zalagala”, kazala je kongresnica Debbie Wasserman Schultz. Kongresnik Eric Cantor, koji je Židov, na engleskom je recitirao staru hebrejsku molitvu “Shehecheyanu”, koja se moli u posebnim prilikama. “Danas ovo stablo posvećujemo kao trajni testament sjećanju na Annu Frank, mladu darovitu djevojku, koja nije znala što znači mir”, rekao je Cantor.

Ovo stabalce jedno je od 11 uzoraka uzetih s originalnog stabla kestena, stabla ispred kuće u Amsterdamu u kojoj se

skrivala obitelj Frank, koje se 2010. godine srušilo od starosti. Nekoliko uzoraka toga stabla posađeno je u SAD-u, a jedno se nalazi u New Yorku, na mjestu gdje je bio Svjetski trgovinski centar.

Yvonne Simons, izvršna direktorica Američkog centra Anne Frank, kazala je da je ovo drveće bilo namijenjeno za Bijelu kuću, ali zbog određenih ograničenja sadnje u vrtu Bijele kuće odlučeno je da bude posađeno pred Capitolom.

Anne Frank uhićena je 4. kolovoza 1944. godine i preminula je sedam mjeseci kasnije u koncentracijskom logoru Bergen-Belsen. Imala je samo 15 godina. Njezin dnevnik otkrila je i spasila prijateljica obitelji. Od obitelji Frank Holokaust je preživio samo Annin otac, Otto, koji je nakon rata objavio Annin dnevnik. “Dnevnik Anne Frank”, jedno od najpotresnijih svjedočanstava o progonima Židova u doba Drugog svjetskog rata, do danas je preveden na više od 70 jezika.

Djevojčica Anne Frank dobila je dnevničku bilježnicu na svoj 13. rođendan i u nju je upisivala svoja iskustva, želje, strahove i nadanja od 12. lipnja 1942. do 1. kolovoza 1944. godine. Anne je odlučila je da će zapisivati svoje misli i osjećaje u ovaj dnevnik jer nije imala prijatelja s kojima bi ih mogla podijeliti. Annin dnevnik završava unosom od 1. kolovoza 1944. u kojem šalje pismo Kitty, svojoj imaginarnog prijateljici. U tom “pismu” ona govori o svojoj proturječnoj prirodi, o jednoj veseloj, brbljavoj, nestašnoj i vedroj

djevojčici, ali i napominje kako postoji i ona druga Anne, koju rijetko tko poznaje i zato je svi smatraju mnogo nesnošljivijom nego što ona to zaista jest.

Nekoliko dana kasnije, 4. kolovoza, “tajno sklonište” je otkriveno, a svi njegovi stanovnici su uhićeni i odvedeni u koncentracijske logore.

“Dnevnik Anne Frank” najčitaniji je i najpoznatiji antiratni zapis. Po njemu su rađene kazališne predstave, snimljen je film, a kuća obitelji Frank u Amsterdamu pretvorena je u muzej. Dnevnik židovske djevojčice postao je simbolom, ne samo šest milijuna Židova koje su ubili nacisti, već i svih ljudi koji su patili i pate zbog svoje rase ili zbog svojih uvjerenja. ☆

JERUZALEM

IZLOŽBA O TISUĆLJETNOJ POVIJESTI MEDICINE

POSJETI OCIMA IZLOŽBE U DAVIDOVU TORNJU U JERUZALEMU PRUŽA SE PRILIKA DA ZAVIRE U RAZVOJ MEDICINE JOŠ OD VREMENA KRALJA DAVIDA PA SVE DO DANAŠNJIH DANA, KADA JE JERUZALEM JEDAN OD SWJETSKIH CENTARA MODERNE MEDICINE

Posjetite li u sljedećih nekoliko mjeseci Jeruzalem, ne smijete propustiti fantastičnu izložbu u Davidovu tornju posvećenu tisućljetnoj povijesti medicine u drevnome gradu. Izložba je zanimljiva i neuobičajena, a po prvi puta posjetiteljima pokazuje tisuće godina života grada Jeruzalema kroz prizmu medicine, od samih početaka u doba kraljeva Davida i Hezekiaha, pa sve do modernih vremena i današnjih bolnica Hadasa i Shaare Zedek. Medicina je u Jeruzalemu oduvijek bila sastavljena od nevjerojatnih priča o izliječenjima, čudima i vjeri.

Autori izložbe inspiraciju su pronašli u pričama i liječničkim slučajevima, u razgovorima s liječnicima i farmaceutima iz Staroga grada, a neki od izložaka predstavljeni su javnosti prvi puta. Zanimljive su priče o korištenju nekih načina liječenja još od biblijskih vremena pa sve do danas, a pokazano je također kako bolest i razne epidemije utječu na sudbinu čovječanstva, na samu povijest. Izložba također pokazuje kako je svetost Jeruzalema stoljećima privlačila hodočasnike, svećenike i mislioce do vrata grada. A mnogi od njih trebali su i tražili medicinsku pomoć.

Izložba je usredotočena na načine liječenja koji su otkriveni u Jeruzalemu zajedno s "čudesnim lijekovima" (pretečama antibiotika), a bavi se i sudbinama i aktivnostima misionara u 19. i početkom 20. stoljeća. Pozitivan ishod svega toga bilo je stvaranje bolnica, koje su Jeruzalem danas učinile centrom moderne medicine. U gradu koji je oduvijek bio podijeljen vjerom, danas liječnici i medicinske sestre raznih vjera zajedno rade kako bi liječili pacijente svih vjera.

Među izlošcima nalaze se i fotografije iz Rothschildovih arhiva iz Engleske, rendgenski aparat iz 20-tih godina prošloga stoljeća, knjige dokumentacija iz starih bolnica, lijekovi i medicinski pripravci, dnevnik rada medicinskih sestara i liječnika s početka 20. stoljeća, kao i igračke iz 1908. godine koje su djeci mamile osmijeh na licu usprkos njihove bolesti.

Izložba uključuje i posebni dio posvećen tradicionalnim lijekovima i začинима koji se i danas mogu pronaći na tržnici u Starome gradu Jeruzalemu, a u dvorištu muzeja, u "Biljnom vrtu", mogu se pronaći svi mogući tradicionalni začini i biljke koji su stoljećima pomagali u liječenju. ✨

T.R.

PARIZ

NAJSKUPLJA KNJIGA NA HEBREJSKOM

Tora objavljena na hebrejskom u Bolonji u siječnju 1482. godine, prodana je na aukciji u Parizu za rekordnih 3,87 milijuna dolara! Aukcijska kuća Christie's, koja je organizirala aukciju, objavila je da kupac želi ostati anonimna. "To je dosada najskuplje prodana knjiga na hebrejskom jeziku i najskuplje ikada prodana knjiga u Francuskoj", dodali su iz Christie'sa.

Prije aukcije Christie's je vrijednost knjige procijenio na 2,08 milijuna dolara. Na poleđini knjige, koja ima 438 stranica, nalaze se tri potpisa iz 16. i 17. stoljeća, iz kojih je vidljivo da je knjiga bila u talijanskim knjižnicama. Ova sveta židovska knjiga pripada jedinstvenoj kategoriji inku-

nabula - izdanja koja su nastala prije Gutenbergova izuma tiskarskog stroja, zbog čega njihova tiraža ne prelazi nekoliko desetina primjeraka te su one danas prava rijetkost.

Prema ocjeni stručnjaka, povijesna važnost ovog primjerka Tore može se usporediti s prvom tiskanom knjigom. "Tijekom posljednjih sto godina pojavila su se na aukcijama samo dva primjerka ove vrlo rijetke knjige: prvi primjerak pojavio se 1970., a drugi 1998. godine", objavio je Christie's. Prvi primjerak bio je napisan na pergamentu i imao je sve očuvane stranice, a drugi na papiru i nedostajalo mu je osam stranica. ✨

T.R.

DAMASK

SRUŠENA NAJSTARIJA SINAGOGA U SIRIJI

NAJBROJNIJE ZAJEDNICE SIRIJSKIH ŽIDOVA DANAS ŽIVE U IZRAELU (80.000) I BROOKLYNU (70.000), DOK SE PROCJENE O BROJU PREOSTALIH ŽIDOVA U SIRIJI KREĆU IZMEĐU DESET I DVADESET POJEDINACA

Najstarija sinagoga u Siriji, sinagoga Eliyahu Hanavi u Damasku, izgrađena iznad špilje u kojoj se navodno skrivao prorok Ilija, srušena je u svibnju u napadu snaga sirijske vojske. Sinagoga Eliyahu Hanavi nalazila se u četvrti Jobar u Damasku i bila je starija od 400 godina. Preživjela je brojne povijesne događaje sve dok je nisu srušile snage sirijskog predsjednika Bašara al-Asada.

“Duboko žalim zbog uništenja sinagoge u Jobaru. Ta je sinagoga bila pravo blago židovskog i sirijskog kulturnog nasljeđa”, rekao je Šlomo Bolts, dužnosnik Sirijsko-američkog vijeća, američke organizacije povezan sa sirijskom oporbom. Bolts je dodao da su brojne povijesne vjerske zgrade u Siriji uništene, uključujući i crkvu Umm al-Zinar u Homsu, koja je poticala iz prvog stoljeća kršćanstva kao i povijesna džamija Halid Ibn Walid.

Ruševine najstarije sinagoge u Siriji

Sinagoga Eliyahu Hanavi bila je izgrađena u srednjem vijeku i skrivala je brojne židovske vjerske artefakte koji su se u zgradi nalazili sve do samoga kraja, te se strahuje da su doživjeli istu sudbinu kao i sama sinagoga. Neki povijesni svici Tore i predmeti iz zbirke Judaice smješteni su na sigurno mjesto.

Četvrt Jobar u Damasku bila je jedna od preostalih četvrti grada pod kontrolom oporbe, a snage vjerne predsjedniku Asadu mjesecima su tu četvrt držale pod opsadom.

Izgrađena iznad špilje u kojoj se prorok Ilija navodno skrivao od onih koji su ga željeli ubiti, ova sinagoga je

tijekom srednjeg vijeka bila mjesto okupljanja članova velike židovske zajednice, a nakon osnivanja Države Izrael, sinagoga je bila pretvorena u školu za palestinske izbjeglice.

Židovi u Siriji žive od davnih vremena, a mogu se podijeliti u dvije skupine. Prva skupina nastanila je područje Sirije još u davnjoj povijesti, i ta se skupina često naziva Musta'arabi Židovi ili Mizrahi Židovi, a to je termin koji se koristi za Židove koji odavno žive na Bliskom istoku ili u Sjevernoj Africi. Druga skupina su Sefardi, koji su stigli u Siriju nakon što su bili protjerani iz Španjolske i Portugala.

Stoljećima su u velikim gradovima, poput Damaska i Alepa, živjele velike židovske zajednice. Početkom 20. stoljeća veliki postotak sirijskih Židova emigrirao je u SAD, Južnu Ameriku te poslije u Izrael.

Danas se najveća sirijska židovska zajednica nalazi u Izraelu, a procjenjuje se da broji oko 80.000 članova. Velika zajednica sirijskih Židova živi i u Brooklynu, u New Yorku, a članovi te zajednice još uvijek pokušavaju očuvati svoju kulturu i tradiciju.

Početkom 21. stoljeća u Siriji je ostalo samo nekoliko starijih Židova. Procjenjuje se da ih je dvadesetak i uglavnom žive u Damasku. Židovima se u Siriji i dalje zabranjuje sudjelovanje u politici ili rad u vladinim tijelima, a Židovi ne moraju ići u vojsku. Židovi su jedina manjina u Siriji čija je vjera napisana na njihovim osobnim iskaznicama i putovnicama. ✨

LATVIJA

NATPIS "JUDENFREI" NA VRATIMA VRTIĆA U RIGI

ANTISEMITSKI NATPIS POJAVIO SE ISTOGA DANA KADA JE U POSJETU RIGI BORAVIO PREDSDJEDNIK KONFERENCIJE EUROPSKIH RABINA PINCHAS GOLDSCHMIDT KAKO BI ODAO POČAST LATVIJSKIM ŽRTVAMA HOLOKAUSTA, KOJIH JE BILO 70.000

Natpis "Judenfrei", koji se početkom svibnja pojavio na vratima jednog vrtića u Rigi, izazvao je lavinu reakcija, a prema prvim saznanjima taj bi antisemitski natpis mogao biti povezan s jednim od članova latvijskog parlamenta.

Natpis "Judenfrei" ("bez Židova", "očišćeno od Židova", odnosno "pristup Židovima zabranjen"), kojim su se često koristili nacisti kako bi označili područja iz kojih su iselili židovsko stanovništvo, osvanuo je nedavno na vratima vrtića u samome srcu Rige, glavnome gradu Latvije.

Lokalni mediji su otkrili da je taj vrtić u vlasništvu obitelji Imantsa Paradnieksa, člana latvijskog parlamenta, predstavnika Stranke nacionalnog jedinstva. Ta je stranka već poznata po svojim antisemitskim stajalištima. Prema pisanju latvijskih medija, znak se pojavio na vratima vrtića ujutro 6. svibnja, dva dana prije proslave pobjede nad nacistima u Drugom svjetskom ratu.

Jedan prolaznik vidio je natpis i odmah o tome obavijestio policiju. Isti vrtić već se prije dvije godine pojavio na naslovnim stranicama medija: tada je objavljeno da su dva muškarca u SS uniformama došla djeci dati lekciju iz "domovinskog obrazovanja". Prema objavljenim izvještajima, muškarci su djeci pokazali vojno oružje i govorili im o vojnoj službi.

Natpis "Judenfrei" pojavio se, prema pisanju latvijskih medija, istoga dana kada je rabin Pinchas Goldschmidt, predsjednik Konferencije europskih rabina, boravio u posjetu Rigi kako bi odao počast latvijskim Židovima, žrtvama Holokausta, kojih je bilo 70.000.

Novinarica koja je tu informaciju objavila, Natalija Vasiljev, stavila je fotografiju natpisa "Judenfrei" na vratima dječjeg vrtića na svoju Facebook stranicu i napisala: "Recite mi, u kojoj drugoj europskoj državi se nešto takvo može dogoditi...".

Glavni rabin židovske zajednice Rige Menachem Barcohen kazao je da ne vjeruje da je taj antisemitski natpis stavio vlasnik vrtića Paradnieks, jer bi, prema njegovom mišljenju, stavljanje takvog natpisa, posebice u doba kada se održavaju komemoracije za žrtve Holokausta, bilo ravno političkom samoubojstvu.

Drugi latvijski rabin Mordechai Glazman rekao je da je "moguće je da se radi samo o provokaciji. Ovdje je situacija prilično mirna i ne mogu reći da u zemlji osjećam antisemitizam. Ovdje živim već dvije godine i ulicama hodam kao što to činim i u Jeruzalemu, s mojim šeširo, odijelom i talitom",

dodao je. "Ne bih rekao da je Paradnieks ljubitelj Židova, ali pročitao sam da on tvrdi da je netko drugi stavio natpis", kazao je Glazman.

Latviju je sovjetska Crvena armija okupirala pošto je 1939. godine s Njemačkom potpisala pakt o nenapadanju. Kada je Njemačka 1941. napala SSSR, Crvena armija bila je protjerana iz Latvije, pa je dio stanovništva Nijemce dočekaao kao osloboditelje. Latvijska elitna legija u sastavu SS-a imala je 140.000 vojnika.

Odmah nakon okupacije započelo se s eliminacijom židovske i romske populacije, većinom u zloglasnom logoru u Rumbuli. U ubijanju

su, pored njemačkih postrojbi Einsatzgruppe A i Wehrmachta sudjelovali i latvijski kolaboracionisti SD divizije. Do kraja 1941. godine skoro cijela židovska populacija Latvije bila je ili ubijena ili odvedena u koncentracijske logore u Njemačku, Austriju i današnju Češku. U Latviji je ubijeno između 70.000 i 85.000 Židova, od kojih su 26.000 ubili pripadnici latvijskih Arajs komandosa. Istodobno se oko 130.000 Latvijaca borilo na strani Crvene armije, koja je Latviju ponovno okupirala 1944. godine.

Povijest Židova u Latviji seže još u 16. stoljeće, kada je, 1571. godine, uspostavljeno prvo židovsko naselje u Piltenu. Židovska zajednica odigrala je važnu ulogu u izgradnji zemlje, posebice u njezinom gospodarskom životu.

U doba neovisne Latvije, Židovi su imali svoje političke stranke i sudjelovali su u radu parlamenta. Židovska je zajednica cvjetala, a Židovi su imali pravo slati djecu u škole na hebrejskom jeziku. Prije Prvog svjetskog rata u Latviji je živjelo 190.000 Židova.

Drugi svjetski rat okončao je to idilično razdoblje. Tijekom Holokausta ubijeno je 90 posto židovske zajednice Latvije.

Sinagoga Peitav Šul, žarište židovskog života u Rigi

Današnja latvijska židovska zajednica potječe od malog broja preživjelih žrtava Holokausta, Židova koji su pred nacističkom invazijom pobjegli u tadašnji SSSR i kasnije se vratili, a i od Židova koji su imigrirali u Latviju nakon raspada Sovjetskog Saveza. Židovska zajednice Latvije danas je mala, ali aktivna. Pretpostavlja se da danas u Latviji živi oko 9.000 Židova, većinom u Rigi, gdje imaju dnevnu školu, vrtić i sinagogu. U Rigi se nalazi i spomenik žrtvama Holokausta, na mjestu gdje se za vrijeme Drugog svjetskog rata nalazio geto.

Malo je toga ostalo do nekadašnje velike i snažne židovske zajednice u Rigi. Jedan od svjedoka prošlih vremena je sinago-

ga Peitav Šul, izgrađena početkom 20 stoljeća. Nakon što su nacisti okupirali Rigu, sve su sinagoge u gradu spaljene istoga dana – 4. srpnja 1941. godine. Peitav Šul jedina je sinagoga koja je izbjegla tu strašnu sudbinu i to samo zato što se nalazi u starom dijelu grada, pa je postojala bojazan da bi se vatra, u slučaju da je zapale, mogla proširiti na okolne zgrade. Tijekom rata sinagoga je služila kao skladište. Nakon Drugog svjetskog rata, Peitav Šul je nastavila radom i bila je jedna od rijetkih sinagoga u SSSR-u koje su bile otvorene. Sinagoga je tako do današnjeg dana ostala središtem židovskog života u gradu. ✨

N.B.

SPORT I NOVAC

ODLAZAK MALCOLMA GLAZERA, VLASNIKA MANCHESTER UNITEDA

ROĐEN U DRŽAVI NEW YORK, U ŽIDOVSKOJ OBITELJI IMIGRANATA IZ LITVE, MALCOLM GLAZER JE POČEO ZARAĐIVATI KAO 15-GODIŠNJI DJEČAK, PRODAJUĆI SATOVE OD VRATA DO VRATA, DA BI U SVOJIM SEDAMDESETIM GODINAMA KUPIO SLAVNI MANCHESTER UNITED I DOŠAO NA GLAS KAO MILIJARDER

Kontroverzni vlasnik Manchester Uniteda i NFL momčadi Tampa Bay Buccaneers, američki Židov Malcolm Glazer (86) preminuo je krajem svibnja, nakon dugogodišnje bolesti. Kad je 2005. godine kupio nogometni klub Manchester United u medijima se naveliko pisalo o razlikama između Glazera i drugih stranaca koji kupuju britanske klubove. Za razliku od većine, Glazer nije bio "veliki fan" koji želi pojačati svoj ego uz trošenje velikih svota novaca kako bi stvorio svoj osobni tim iz mašte. Glazer se legendarnom britanskom klubu okrenuo kao još jednom od svojih ulaganja, na kojima se i inače temeljilo cijelo njegovo i te kako veliko bogatstvo.

Malcolm Glazer rođen je u židovskoj obitelji litavskih imigranata u državi New York, gdje je njegov otac vodio urarski posao. Peti od sedmero djece, Malcolm je imao 15 godina kada mu je otac umro, pa je on počeo prodavati satove od vrata do vrata kako bi pomogao u izdržavanju velike obitelji. U 21. godini već je imao profitabilni posao popravljanja satova u vojnoj bazi, pa je počeo investirati novac u mobilne kućice i domove za umirovljenike. Ubrzo je osnovao tvrtku First Allied Corporation i započeo preuzimanjem tvrtki kako bi ojačao svoj posao. Tvrtka je rasla, bavila se i naftom, supermarketima na Karibima, te brojnim drugim poslovima. Malcolm mu je u poslu pomagalo i njegovo šestoro djece.

A onda je došlo vrijeme za sport. Godine 1995. Glazer je kupio momčad američkog nogometa Tampa Bay Buccaneers, plativši za nju tada rekordan iznos od 192 milijuna dolara. Jedini naslov klub je pod njegovim vodstvom osvojio 2002. godine. Sljedeće godine Glazerovi su počeli kupovati dionice legendarnog engleskog kluba Manchester Uniteda, te su s

Malcolm Glazer

vremenom postali njegovi većinski vlasnici, za što su dali oko 800 milijuna funti. S Unitedom je Glazer osvojio pet naslova engleskog prvaka i jednu Ligu prvaka.

Glazer je bio kontroverzan i ne odveć omiljen među dijelom navijača Uniteda, koji su mu zamjerali da je klub doveo u velike dugove i da nema dovoljno novaca za najveća pojačanja.

Malcolm Glazer bolovao je od 2006. godine te se otada praktički nije pojavljivao u javnosti, a brigu za Manchester United preuzeli su njegovi sinovi Joel, Bryan i Avram. Glazer je iza sebe ostavio suprugu Lindu, petoricu sinova, kćer Darcie i 14 unučadi. Forbes procjenjuje bogatstvo obitelji Glazer na više od dvije milijarde dolara. ✨

T.R.

IZ DOMAĆIH MEDIJA

31. svibnja 2014.

STOGODIŠNJICA ROĐENJA JANA KARSKOG,
SUPERHEROJA BORBE PROTIV HOLOKAUSTA

SVETAC MEĐU PRAVEDNICIMA

MORALNOM NEPOKOLEBLJIVOŠĆU, NEPOJMLJIVOM HRABROŠĆU, HUMANOŠĆU I IZUZETNIM POŠTENJEM, KARSKI JE POSTAO NACIONALNI SIMBOL ZABRANJIVANE I POTISKIVANE POVIJESTI

Piše Jaroslav Pecnik

Kada se prošle (2013.) godine poljska javnost počela intenzivno baviti izuzetnim osobama od intelektualnog i moralnog formata, koje su obilježile novodobnu nacionalnu, ali i širu, srednjoeuropsku povijest u posljednjih stotinu godina, građani, posebice mlađi naraštaji, bili su zaprepašteni s kakvim veličanstvenim ljudskim kapacitetima raspolaže njihova sredina, a da za njih, te superheroje XX. stoljeća, malo tko da je uopće i čuo.

Jedno se ime posebno ističe: Jan Karski (pravim prezimenom Koziński) svojom je moralnom nepokolebljivošću, nepojmljivom hrabrošću, kao i izuzetnim poštenjem postao nacionalni simbol te godinama zabranjivane i potiskivane povijesti.

Zapravo, Karski je bio jedan od najagilnijih boraca, posvećen sprječavanju holokausta, kao najvećeg zla u povijesti čovječanstva. Jedan od danas najpopularnijih društveno angažiranih kantautora poljske glazbene scene, Tadek, u jednoj svojoj pjesmi posvećenoj Pileckom i Karskom pita se: „Kako je to moguće da o vama nikada nismo učili u školi?“. A životopis Jana Karskog, kojeg Tadek u istoj pjesmi naziva „Svetac među pravednicima“, je zapravo zorna ilustracija šire srednjoeuropske povijesti. Kroz lik ovog heroja manifestira se rasap moderne Poljske nakon 1939. tj. nakon nacističke i staljinističke okupacije zemlje; oslikavaju se strahoviti zločini počinjeni nad Židovima, ali i djelovanje dobro organiziranog podzemnog, ilegalnog pokreta otpora tijekom II. svjetskog rata, a možda ponajviše tragični usud zemlje neposredno nakon „oslobodjenja“, odnosno kada su staljinisti potpuno razbili pokret otpora i bezdušno likvidirali sve građanske i nekomunističke snage poljskog društva.

Ilegalno prebacivanje

Jan Karski (rođen 24. lipnja 1914. u Lodzu) bio je mladi diplomat i časnik poljske vojske, društveno angažiran te socijalno i nacionalno osviješteni rimokatolik, koji je nakon okupacije Poljske doživio sudbinu mnogih pripadnika poražene vojske. Sovjeti su ga uhitili i vjerojatno bi Karski ostao samo jedno nepoznato ime na popisu tisuća ubijenih poljskih časnika u Katynu, da nije uspio na vrijeme pobjeći iz zatočeništva. Već

tada je pokazao izuzetnu inteligenciju, dovitljivost, ali iznad svega hrabrost. Vratio se u Warszawu i pridružio se Armiji Krajowi, koja je pod kontrolom egzilne poljske vlade u Londonu organizirala široku frontu antinacističkog otpora. Kada su počele masovne deportacije poljskih Židova (kojih je prije rata na tom prostoru živjelo preko tri milijuna i činili su 10 posto svekolike tadašnje poljske populacije) i kad je postalo razvidno da Hitler uistinu želi realizirati svoj suludi plan o definitivnom istrebljenju cijelog jednog naroda, Karski se pretvorio u nepokolebljivog misionara, koji se, ne mareći za osobnu sigurnost, posvetio borbi protiv ovog nepojmljivog zla. U nekoliko je navrata, uz pomoć Żegote (tajna organizacija za pomoć i spašavanje Židova), ilegalno ulazio (kroz složeni sustav podzemne kanalizacijske mreže) u ghetto kako bi se iz prve ruke uvjerio o tragičnim okolnostima života tamošnjih nevoljnika. Pripremao je izvještaj kojim je želio natjerati Churchilla i Roosevelta da pokušaju što je moguće efikasnije onemogućiti provođenje holokausta, ali u tomu nije nailazio na razumijevanje ni kod dijela svojih suradnika, a još manje kod pripadnika egzilne vlade. Kada je 1942. preko 250.000 Židova iz Varšavskog ghetta bilo deportirano u Treblinku i druge logore smrti, Karski je ponovno, svjestan ogromnog rizika od mogućeg uhićenja, ušao u

Jan Karski

nastavak na sljedećoj strani

VEZA IZMEĐU POKRETA OTPORA U ZEMLJI I EGZILNE VLADE U LONDONU

Budući da je tečno govorio engleski, njemački, francuski i ruski, a imao je i odličnu vojno-diplomatsku izobrazbu, Karski je postao idealan za funkciju kurira, dakle za vezu između pokreta otpora u zemlji i egzilne vlade u Londonu. Često se ilegalno prebacivao preko okupiranih terito-

rija (Slovačke, Mađarske, Jugoslavije, Italije, Francuske, a kasnije i Njemačke i Španjolske) kako bi prenio detaljne informacije Britancima i Amerikancima o svemu što se stvarno zbiva na okupiranom poljskom, ali i šire, srednjoeuropskom prostoru.

ghetto (u kojem je tada živjelo tek nešto više od 35.000 ljudi) kako bi dodatno prikupio informacije, jer se ponovno spremio na put u London. U slavnom dokumentarcu Clauda Lanzmanna „Shoah“ Karski je pričao o gladomoru, masovnim epidemijama zaraznih bolesti, o stotinama raspadajućih leševa, pretežito dječjih, koji su danima trunuli ostavljeni na ulicama, šireći pri tomu nepodnošljivi smrad. To su bili samo detalji iz Apokalipse Varšavskog ghetta, o kojima je kasnije napisao i nekoliko knjiga, ali ni to mu nije bilo dovoljno. Zgrožen svim tim slikama, a kako bi sumnjičavom Zapadu dokumentarno potvrdio da se Židovi u logorima masovno istrebljuju, preobukao se u pripadnika ukrajinskih fašističkih postrojbi (koje su pomagale SS-ovcima u deportacijama) i s njima je sudjelovao u organizaciji transporta poljskih Židova iz tranzitnog lagera Izbiča Lubelska u Treblinku. Opisi zvjerskih postupaka nacističkih stražara prema zatočenicima, posebice djeci i ženama, spadaju u najpotresniju dokumentarnu literaturu ikada napisanu.

Obračun s izdajcima

Jednom je prigodom Karski bio uhićen na slovačko-poljskoj granici i kako bi izbjegao mučenje preuzeo si je žile, ali Nijemci su ga spasili, svjesni da su ulovili „krupnu zvjerku“ pokreta otpora. Znajući kakvim sve informacijama Karski raspolaže, „podzemna vlada“ Armije Krajowe organizirala je akciju njegovog spašavanja. Kada su ga oslobodili, vođa diverzantskog odreda mu je rekao: „Imao sam zadaću spasiti vas, a ako to ne ide, onda pod svaku cijenu ubiti“. Za odmazdu, nacisti su strijeljali 30 tamošnjih civila, a odgovornost za njihovu smrt Karski je cijelog života nosio kao vlastiti, neoprostivi grijeh. Kada je prvi puta išao kao emisar „podzemne vlade“ u London, Leon Feiner (jedan od vođa socijalističkog Bunda, najveće židovske političke stranke u prijeratnoj Poljskoj) proročanski je rekao: „Dobro poznajem Engleze i Englesku; ništa od onoga što ste vidjeli neće vam vjerovati, ali nemojte se čuditi; kako normalan čovjek, koji to nije vidio vlastitim očima, uopće može u to povjerovati?“. I doista, tako je i bilo; Anthony Eden, britanski ministar inozemnih poslova, nije mu želio omogućiti susret s Churchillom, a na sličnu odbojnost naišao je u SAD. Tek preko „debelih“ veza Karski je uspio osobno kontaktirati američkog predsjednika Roosevelta, koji ga je već u začetku razgovora prekinuo, rekavši: „S Nijemcima ne namjeravam pregovarati sve dok saveznici ne dobiju rat“. Naime, to je bio odgovor na prijedlog koji je Karski preko karitativne židovske organizacije JOINT uputio američkoj i britanskoj vladi, koji je sadržavao i elemente pregovora s Nijemcima ako zatreba, samo da bi se spasili ljudski životi. Osim toga, Karski je predložio sustavno

bombardiranje glavnih željezničkih čvorišta koja vode u logore smrti; blanco putovnice za Židove za koje se uspije organizirati bijeg s okupiranih područja i na koncu masovno bombardiranje velikih njemačkih gradova, kao oblik odmazde za zločine nad Židovima. Karski je imao pouzdane informacije da se u Warszawi u to vrijeme (1943.) krije oko 30.000 Židova i da oko 70.000 Varšavljana aktivno participira u njihovoj skrbi. Ali, istodobno, Karski je znao da daleko veći broj doušnika i kolaboracionista intenzivno traga za skrivenim Židovima, kako bi ih izručili Nijemcima i tako ostvarili pravo na nagradu. Stoga ne treba čuditi što je Karski preko Žegote organizirao posebne postrojbe koje su obračunavale s izdajcima i koje su izvršile brojne atentate na doušnike.

Pokrenuo medije

Iako su sve akcije Jana Karskog za pomoć Židovima u Londonu i(li) Washingtonu završile neuspjehom, ipak je uspio u jednom: uspio je senzibilizirati tamošnju javnost za židovsko pitanje i pokrenuti medije da o tome intenzivno pišu. Nakon rata ostao je u Americi, ali i nadalje je aktivno radio u sastavu poljske egzilne vlade, želeći upozoriti svjetsku javnost da je nakon nacističke okupacije, Poljska ponovno okupirana, ovaj puta od komunističke i Staljina. Ali, budući da je to bilo vrijeme dogovora u Jalti, kada se Zapad nije želio sukobiti sa SSSR-om, američka je politička javnost jednostavno počela Karskoga ignorirati i marginalizirati. Svoju borbu nastavio je pisanjem u medijima, objavljivanjem knjiga, počeo je predavati na sveučilištu Georgetown, ali sve to na žalost nije imalo šireg odjeka. U međuvremenu se 1956. oženio poljskom Židovkom Polom Nirenko, poznatom koreografkinjom, kojoj je cijela obitelj stradala u nacističkim logorima smrti. Na koncu, shrvana depresijama i sama je Pola 1992. izvršila samoubojstvo, a sličnim suicidalnim idejama pred kraj svog života „zanosio se“ i sam Karski. Na koncu je 13. srpnja 2000. umro u Washingtonu, a njegova se sahrana pretvorila u veliki društveni događaj; bio je pokopan uz najviše američke, izraelske i poljske državne počasti. Karski je holokaust u svojim knjigama često nazivao „drugim najvećim prvotnim grijehom čovječanstva“, za koji odgovornost (s) nosi cijeli ljudski rod. „Osjećam krivnju“, pisao je Karski, „jer sam prevario ljude iz ghetta, oni su vjerovali u moju misiju, a ja u tomu nisam uspio. Moj neuspjeh za njih je bila smrt“. Karski je kao istinski superheroj našeg doba svoje javne istupe često zaključivao riječima: „Nove generacije ne bi se smjele ponašati poput Pilata, na svako zlo treba reagirati i to odmah, jer zlo koje ne želimo vidjeti još će nam se češće i ubitačnije vratiti. A kada se to dogodi, tada je već kasno.“ ✨

Jutarnji list

17. svibnja 2014.

ZAŠTO HOLLYWOOD NIKADA NIJE ŽELIO SNIMATI FILMOVE O HOLOKAUSTU

I | ZAŠTO JE TO USPJELO JEDINO STEVENU SPEIELBERGU

Piše Nenad Polimac

U srpnju 1945. Jack Warner, Darryl F. Zanuck, Harry Cohn i drugi predstavnici velikih holivudskih kompanija obišli su porušenu Njemačku, kako bi ustanovili stanje stvari na njihovom nekoć najvećem europskom tržištu. Ustanovili da zbog ratnih razaranja bar godinu-dvije na njemu neće moći distribuirati filmove, no vidjeli su još nešto: jedno popodne posjetili su koncentracijski logor Dachau, u kojem se nalazilo još pet tisuća od nekadašnjih 38 tisuća logoraša, ali nisu ostavili nikakve zabilješke kako ih se obilazak dojmio. Warner je napravio nekoliko snimaka, a zatim su se vratili u München, na obilnu gozbu i svečanu proslavu turneje.

Ipak, mora da su vidjeli dovoljno, jer su koncentracijski logori bili zabranjena tema u filmovima koje su narednih desetljeća producirali. Porušena Njemačka – zašto ne? Vidjeli smo je u dva filma s Montgomeryjem Cliftom, „Potrazi“ Freda Zinnemanna i „Velikom liftu“ Georgea Seatona, posebno upečatljivo u „Vanjskoj politici“ Billyja Wildera s Marlene Dietrich, ali koncentracijski logori kao da nisu postojali. Na trenutak smo ih zamijetili u film noiru „Kuća na Telegraph Hillu“ iz 1951., nešto više od desetljeća kasnije iskrsnuli su kao noćna mora glavnog junaka u „Čovjeku iz zalagaonice“ Sydneyja Lumeta s Rodom Steigerom, no to je ionako bila nezavisna produkcija: holivudski „majori“ izbjegavali su je vrlo sistematično.

Nezahvalan siže

Nasuprot tome, europska kinematografija se suočavala sa svojom tragičnom prošlošću, kako Istočna tako i Zapadna Njemačka, zatim Poljska, Čehoslovačka, Italija i Jugoslavija. Filmovi o holokaustu znali su biti nominirani za Oscara za najbolji strani film („Deveti krug“ Franca Štiglica, „Kapo“ Gila Pontecorva i dr.), ali za Hollywood je to bio nezahvalan siže, depresivan i nepotican. Početkom šezdesetih činilo se da će tada još moćni MGM probiti led, naime, Leopold Page, pravim imenom Poldek Pfefferberg, trgovac kožnom galanterijom s Beverly Hillsa, predložio je njegovim šefovima da

snime film o čovjeku koji mu je spasio život. Dok je bio u getu u Krakowu upoznao je Nijemca Oskara Schindlera, bivšeg nacističkog obavještajca, koji je židovskim novcem pokrenuo nekoliko tvornica i upošljavao židovsku radnu snagu zato što je za njega bila jeftinija od poljske (nju nije plaćao, ali je za svoje zaposlenike morao izdvajati naknadu državi). Schindler je bio čisti ratni profiter, ali i puno više od toga: svi koji su radili u njegovim pogonima nisu završili u logorima smrti nego su dočekali živi kraj rata, a industrijalac je pritom potrošio sve svoje stečeno bogatstvo kako bi podmitio nacističke glavešine da ne diraju njegove Židove.

MGM je uposlio koscenarista „Casablance“ Howarda Kocha – koji je pedesete proveo na holivudskoj crnoj listi – na pisanju predloška, ali od projekta nije bilo ništa, iako je taj neprestano iskrsavao u različitim varijantama, a početkom osamdesetih se – po svjedočenju Branka Lustiga – pojavio i u Jadran filmu.

Izbor glumaca

Leopold Page imao je puno više sreće s Australcem Thomasom Keneallyjem: taj je 1980. navratio u njegov dućan na Beverly Hillsu da kupi torbu, Page je doznao da je njegova mušterija pisac i dok su čekali autorizaciju kreditne kartice, ispričao mu je sve o Oskaru Schindleru i poveo ga u pokrajnje prostorije gdje je držao dokumentaciju o svom dobrotvoru, koji je tada već bio mrtav, umro je 1974. i pokopan je kao pravednik među narodima u Jeruzalemu. Keneally je bio uistinu zainteresiran i dvije godine kasnije izašao je njegov roman „Schindlerova lađa“, koji je za američko tržište preimenovan u „Schindlerovu listu“.

Koncentracijski logori tada više nisu bili takav komercijalni bauk, krajem sedamdesetih tv serija „Holokaust“ s još slabo poznatom Meryl Streep u jednoj od glavnih uloga postigla je svjetski uspjeh, nije loše prošao ni „Sofijin izbor“ (iako se u tom filmu holokaust spominjao samo u flashbacku), za koji je glumica napokon dobila

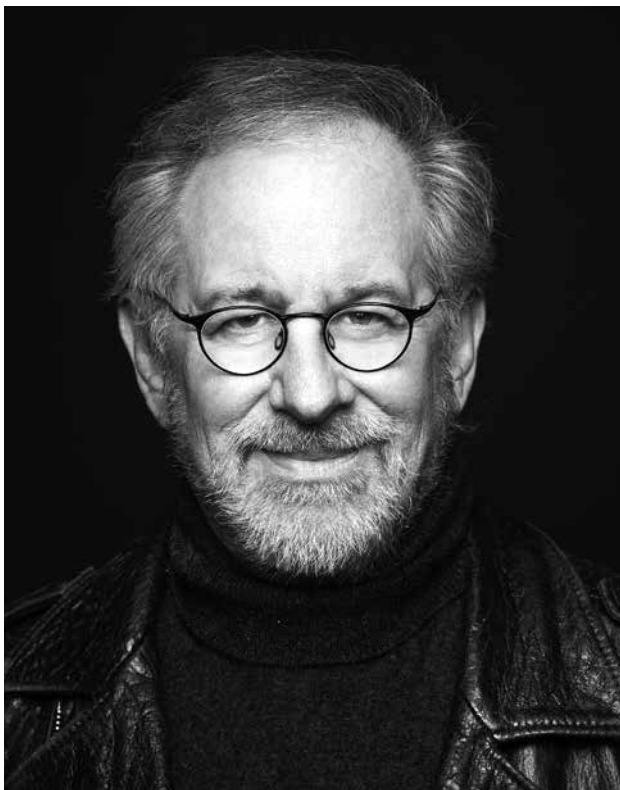
nastavak na sljedećoj strani

glavnog Oscara, pa je stoga – čim je Keneallyjeva knjiga postala bestseller – šef kompanije Universal Sid Sheinberg otkupio filmska prava i rezervirao projekt za svoju redateljsku zvijezdu Stevena Spielberga, koji je u to vrijeme obarao rekorde filmom „E.T.“.

Spielberg još nije bio spreman za film o holokaustu, pa je projekt nuden najprije Romanu Polanskom, koji ga je odbio iz osobnih razloga, jer je kao dječak proveo dosta vremena u getu u Krakowu, a majka mu je kasnije stradala u Auschwitzu. Kao potencijalni redatelj se spominjao i Sydney Pollack, pa i veteran Billy Wilder, da bi naposljetku angažman prihvatio Martin Scorsese.

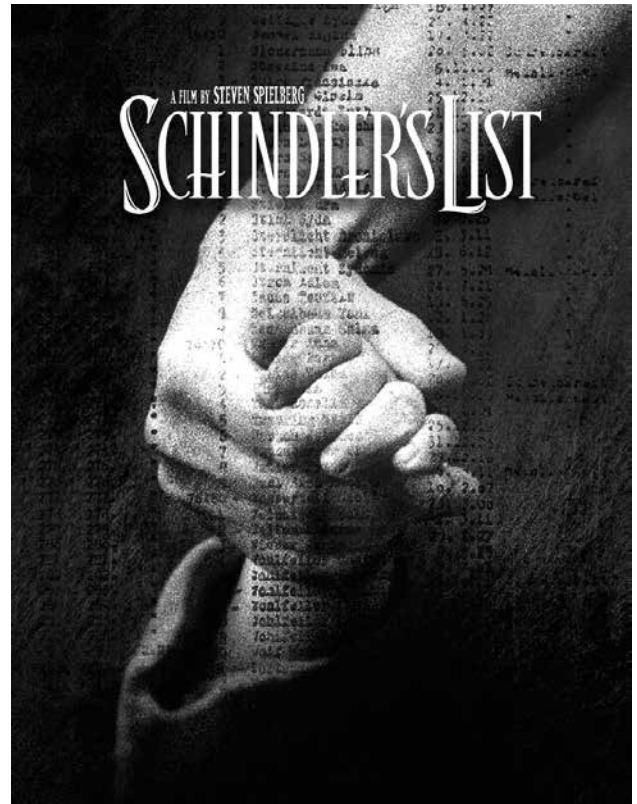
U međuvremenu je Spielberg vidio devet i pol satni dokumentarac „Shoah“ Claudea Lanzmanna iz 1985., bio je impresioniran i počeo se sve više suočavati s vlastitim židovskim korijenima. Dotad je slovio kao filmaš koga zanima samo zabava, no „Boja purpura“ i „Carstvo sunca“ iz druge polovice osamdesetih svjedočili su da ima i druge ambicije. Krajem tog desetljeća bio je siguran da će ipak režirati „Schindlerovu listu“, Scorseseu je ponudio zamjenski projekt, novu verziju triler „Rt straha“, a pristao je i na ucjenu Universal, koji je tražio da najprije zgotovi „Jurski park“ a tek potom se baci na novi film: dok je snimao stravične prizore iz koncentracijskih logora u Poljskoj, video linkom je nadgledao parišku montažu pustolovina s prehistorijskim životinjama.

Za „Schindlerovu listu“ je dobio trostruko manji budžet nego za „Jurski park“, ali to se činilo dovoljnim. Jedan od producenata bio mu je Lustig, koji je obavio lavov-

Steven Spielberg

ski posao u traženju glumačke ekipe (projekt je predviđao 126 govornih uloga i 30 tisuća statista), pretežno regrutirane iz austrijskih i njemačkih kazališta te iz sabirnog logora u Rigi odakle se putovalo za Izrael. Znanje njemačkog i jidiša bilo je poželjno, ali su oni poslije sinkronizirani na engleski, jer Spielberg nije želio podnaslove: publici bi promaklo što se zbiva na ekranu dok bi čitala tekst. Lustig je doveo u ekipu Sergia Mimicu-Gezzana, koji će Spielbergu postati prvi pomoćnik režije i kasnije nastaviti s njim suradnju, te još 18 profesionalaca iz Jadran filma, prekaljenih na međunarodnim koprodukcijama koje je osamdesetih snimalo to zagrebačko poduzeće.

Spielberg je donio nekoliko vrlo ispravnih odluka: iako je bio u iskušenju da za ulogu Schindlera uzme poznato glumačko ime, odlučio se za tada još ne osobito etabliranog Liama Neesona, dok je i drugu najveću ulogu – šefa logora Kraków-Plaszów Amona Goetha - dobio u filmskom svijetu ne osobito afirmirani glumac Kraljevskog šekspirijanskog teatra Ralph Fiennes. Koliko je dobar redatelj kasnije se vidjelo i po tome što upamtite svako od lica bezbroj glumaca koji su zapravo imali sićušne zadatke. Jedno od njih je i naš Vili Matula, jedino ime iz Hrvatske u toj glumačkoj ekipi, dakako, uz Lustiga, koji tumači malu ulogu šefa restorana.

Crno-bijela faktura

Drugo, vjerojatno potaknut Lanzmannovim filmom, odlučio se za reportažni stil. Izabrao je i novog direktora fotografije Janusza Kaminskog, unatoč tome što taj dotad nije radio na velikim produkcijama, fotografija je morala biti crno-bijela s povremenim kolorističkim

intervencijama, a kranovi – koji sugeriraju dojam spektakla i obilno su se koristili u njegovim prethodnim filmovima – bili su strogo zabranjeni. Lustig priznaje da su u tehničkoj podršci za svaki slučaj imali dva kрана, ali da nisu ni jednom upotrijebljeni. Šef rasvjete bio je Mauro Fiore, danas slavni direktor fotografije, dobitnik Oscara za „Avatara“.

Crno-bijela faktura bila je dobrodošlo rješenje, jer potoci krvi koji su neprestano na ekranu bili bi u boji vrlo neugodni. Kolikogod je mogao, Spielberg je izbjegavao patetiku: njegov Schindler ne doživljava nekakvu specijalnu moralnu preobrazbu, nema posebne scene u kojoj se ratni profiter i bonvivan preobražava u humanitarca, a krhkija je tek jedna od završnih scena u kojoj se – pred sam dolazak Crvene armije – naslovni junak slama i žali što nije spasio više Židova.

Modernistički kraj

Najdojmljiviji su prizori u kojima Amon Goeth nemilosrdno naređuje likvidacije ili ih sam obavlja, dobar redatelj kao Spielberg zna to izvesti surovim realizmom, bez posebnih dramskih naglasaka. Ipak, njih se neće u potpunosti odreći, pa je najintrigantnija scena – u kojoj djevojčicu u crvenom kaputiću (jedina primjena boje usred filma) naziremo u židovskoj povorci prema logoru popraćena efektinim dječjim zborom i glazbenom orkestracijom Johna Williamsa, dok je u kasnijoj sceni spaljivanja leševa – u kojem po crvenom kaputiću ustanovljavamo da je djevojčica iz ranijeg prizora stradala – glazba još zaglušnija.

Spielberg si je dozvolio i modernističku završnicu, ali u boji, u kojoj se 128 preživjelih Schindlerovih Židova okuplja na njegovu grobu u Jeruzalemu, a neki od njih su u pratnji glumaca koji ih u filmu tumače. U posljednjem kadru jedva razabirete tko je tip koji ostaje sam na Schindlerovom grobu, jer ga se snima iz daljine, to je Liam Neeson. Ovakvom se kraju prigovaralo, da razbija iluziju ostvarenu ranije, no druge nije bilo: da je sve završilo sekvencom u kojoj Židovi u tišinu čekaju dolazak Rusa, bio bi to antiklimaks. Završna posveta je šefu Warner Brosa Steveu Rossu, koji je tada umro od raka prostate i nije imao veze s projektom, ali je puno napravio za Spielbergovu karijeru i po svom životnom stilu podsjećao je na Schindlera.

Film je postigao velik uspjeh u kinima, ne takav kao „Jurski park“, ali je dobio sedam Oscara, mnoga utjecajna imena iz svijeta filma i kulture smatraju ga remek-djelom, no je li uistinu nešto promijenio u hollywoodskom percipiranju holokausta? Ne baš, jer je kasnije snimljen samo još jedan skuplji film na tu temu, „Jakob lažljivac“ s Robinom Williamsom, nova verzija puno

boljeg istočnonjemačkog filma iz 1975., koji je prošao slabo. Europska je kinematografija zato najprije ponudila hit tragikomedijsku „Život je lijep“, u kojoj se redatelj i glumac Roberto Benigni drznuo sagledati holokaust s drukčije strane, na tragu onoga što je pokušao Jerry Lewis u svom nikad prikazanom filmu „Dan kada je klaun zaplakao“ iz 1971., a zatim i sjajnog „Pijaništa“ Polanskog, koji je naposljetku ipak odlučio snimiti svoj film o holokaustu, ali koji se odigrava u varšavskom getu. Film je dobio Zlatnu palmu u Cannesu i Oscara za režiju.

„Schindlerova lista“ ostala je do danas jedini uistinu uspješni holivudski film o holokaustu. Zašto? Na to pitanje jezgrovito je odgovorio Stanley Kubrick. Scenarist Frederic Raphael, s kojim je radio na svom posljednjem filmu „Oči širom zatvorene“, smatrao je kako je „Schindlerova lista“ vrlo dobra prezentacija teme holokausta, no Kubrick je replicirao: „Vi mislite da je to film o holokaustu? Ne to je film o uspjehu. Holokaust je o 6 milijuna Židova koji su u njemu ubijeni, a ovo je film o njih šesto koji su preživjeli“. Kubrick je tada bio ne malo ogorčen, oba roditelja su mu Židovi i dugo se bavio holokaustom, a kada je početkom devedesetih htio snimiti film „Arijski papiri“, u kojem židovski dječak i njegova teta bježe Poljskom pretvarajući se da su katolici, počelo je snimanje „Schindlerove liste“ i njegov bi se projekt doimao kao kopija, što bi redatelju koji je puno polagao na originalnost sižea svojih filmova bila najgora uvreda. Uostalom, već je nešto slično doživio kada je Oliver Stone snimio „Vod smrti“ prije njegova „Full Metal Jacket“. Ipak, glede „Schindlerove liste“ bio je u pravu: Spielberg nikad ne bi dobio takav budžet (22 milijuna dolara je današnjih 37 i pol milijuna) da nije uspio tjeskobnu temu zaviti u priču o trijumfu karizmatičnog pojedinca.

Značaj filma

Reputacija filma – koji će ponovnu premijeru, 20 godina nakon što je dobio Oscara, imati narednog četvrtka u kinu Europa na Festivalu tolerancije, a njoj će prisustvovati svi danas živi članovi hrvatskog dijela ekipe (osim Sergia Mimice-Gezzana koji priprema novi projekt) – i danas je vrlo visoka. Istina, prije dvije godine, kada je britanski časopis Sight & Sound organizirao među kritičarima glasanje za najbolje filmove u povijesti kinematografije, jedini film o holokaustu koji se probio među prvih 50 je Lanzmannov „Shoah“. Ipak, „Schindlerova lista“ nešto je više. Zahvaljujući iskustvu u radu na tom filmu Spielberg je osnovao Fondaciju za vizualnu povijest osoba koje su preživjele holokaust koja je i danas iznimno aktivna. To se čini važnijim od mjesta na listama najboljih filmova svih vremena. ✨

The New York Times

13. svibnja 2014.

PREMA ISTRAŽIVANJIMA, 26 POSTO ODRASLIH U SVIJETU SU ANTISEMITSKI RASPOLOŽENI

Piše Rick Gladstone

Dvadeset šest posto svih odraslih diljem svijeta gaji i nosi u sebi antisemitska raspoloženja, a gotovo svaki drugi čovjek nikad nije ni čuo za Holokaust, priopćila je početkom svibnja udruga Anti-Defamation League, pozivajući se na nezapamćene i otrežnjavajuće rezultate globalnog istraživanja, kojem je bio cilj procijeniti stupanj i žestinu neprijateljskih osjećanja spram Židova.

„Prvi smo put stekli stvarni osjećaj koliko je svijet danas općenito prožet antisemitizmom i koliko je taj sentiment otporan“, kazao je nacionalni direktor Anti-Defamation League (ADL) Abraham H. Foxman, osvrćući se na istraživanje provedeno u ozračju sve učestalijih antisemitskih incidenata i takve sve prisutnije retorike, koji kao fenomeni nisu nikad bili kvantificirani na tako širokom planu.

Najveća učestalost antisemitskih stajališta i raspoloženja prisutna je na području Srednjeg istoka i Sjeverne Afrike, pokazuje istraživanje; na prvom mjestu su Zapadna obala i Gaza, gdje takva stajališta dijeli 93 posto ispitanika; slijedi Irak sa 92 posto, te potom Jemen sa 88 i Alžir sa 87 posto. Antisemitska su raspoloženja najmanje uočljiva na području Oceanije, na oba američka kontinenta i u Aziji. U Laosu manje od jedan posto ispitanika dijeli takva stajališta, što je najniži postotak uopće, pokazuju rezultati istraživanja.

Od svih europskih zemalja najveći je postotak antisemitski raspoloženih, pokazuje istraživanje, u Grčkoj – 67 posto, a najmanji u Švedskoj – 4 posto. U Sjedinjenim Državama je samo 9 posto ispitanika pokazalo antisemitska raspoloženja.

Abraham Foxman kaže da je istraživanje omogućilo Ligi „identificiranje ‘vrućih točaka’, ali i, nasuprot nji-

ma, zemalja i pojedinih dijelova svijeta u kojima se gotovo uopće ne osjeća mržnja prema Židovima.“

Dok rezultati istraživanja na Srednjem istoku ni nisu osobito iznenađujući, predstavnici Anti-Defamation League ustvrdili su da su najvažniji upravo zbirni rezultati, koji pokazuju da je danas svaki četvrti odrasli ispitanik antisemitski raspoložen. Istraživanjem je također utvrđeno da je samo 54 posto ispitanika čulo za pojam Holokausta, što je Abraham Foxman ocijenio kao „uznemiravajuće nizak postotak.“

Rezultati se temelje na odgovorima na jedanaest negativnih stajališta o Židovima, koje ADL opisuje kao stereotipe o Židovima. Najraširenija je predrasuda, pokazuje istraživanje, potvrđan odgovor na sljedeće stajalište: „Židovi su lojalniji Izraelu nego ovoj zemlji/zemljama u kojima živa.“

Istraživanje je provedeno u razdoblju od srpnja 2013. do veljače ove godine; temelji se na odgovorima 53.100 odraslih osoba što žive u 102 zemlje i teritorija razasutih po sedam glavnih područja u svijetu, u kojima živi 88 posto svjetskog pučanstva. Predstavnici istraživača naglašavaju da se moguća statistička greška za većinu zemalja, u kojima je uzorak oko 500 ispitanika, kreće između plus/minus četiri posto. U većim zemljama, s više od tisuću ispitanika, moguća statistička greška kreće se između plus/minus tri posto. ☆

IZ STRANIH MEDIJA

30. svibnja 2014.

JESU LI ŽIDOVİ IZGUBILI EUROPU?

I ŠTO MASAKR U BRUXELLESU I POBJEDA KRAJNJE DESNICE MOGU ZNAČITI U BUDUĆNOSTI

Piše Dave Rich

„U kojem bi trenutku i na kojoj točki,“ pisao je nedavno Jeffrey Goldberg, „američki Židovi i izraelski Židovi imali kazati europskim Židovima da je možda vrijeme za odlazak?“

Premda Goldberg nije razjasnio razloge za tako kruto stajalište o budućnosti europskog židovstva, vjerojatno je na umu imao umorstvo četvero ljudi u Židovskom muzeju u Bruxellesu 24. svibnja i dan kasnije, 25. svibnja, uspjeh nekoliko krajnje desničarskih političkih stranaka na izborima za Europski parlament.

Nije samo Jeffrey Goldberg došao na tu pomisao. Ustvari, prema ispitivanjima raspoloženja javnosti što ih je 2013. godine provela Agencija EU za temeljna prava (European Agency for Fundamental Rights), više od četvrtine Židova u zemljama članicama Europske unije u proteklih pet godina u nekom su trenutku pomišljali na iseljavanje zbog toga što se u svojim zemljama nisu osjećali sigurnima kao Židovi. Ta se brojka popela čak i na četrdeset posto kad je riječ o belgijskim, francuskim i mađarskim Židovima.

Prerano je za nagađanja o krivcima za masakr i pucnjavu u Bruxellesu. Međutim, tko god stajao iza tog čina, nije prerano za ključak i ocjenu učinka što bi ih ti pucnji mogli imati na osjećaj sigurnosti i pripadnosti belgijskih Židova, od kojih 45 posto, prema ispitivanju FRA-a, često ili uvijek izbjegava u javnosti nositi kipe, ogrlice s Davidovom zvijezdom ili, pak, neku drugu uobičajenu oznaku, kako ih se ne bi prepoznalo kao Židove i tako dovelo u opasnost da postanu žrtve mogućeg napada.

Međutim, ovoga travnja, nakon što je navodni neonacist ubio tri osobe u zgradama Židovskog centra u Kansasu, na društvenim se mrežama nisu pojavile nikakve poruke ni izrazi zabrinutosti za budućnost američkog židovstva; niti su se prvaci američke židovske zajednice oglašili zbog zabrinutosti za održivost i očuvanje „normativnog židovskog načina života,“ kao što je to,

Jeffrey Goldberg

čak i prije umorstava u Bruxellesu, učinio čelnik Europskog židovskog kongresa Moše Kantor, govoreći o europskom židovstvu.

Brojni će promatrači tu razliku objašnjavati upozoravajući na političko ozračje u Europi. Kontinent na kojem se sve više preispituju i propituju tradicionalni židovski običaji, kao što su obredno klanje stoke ili obrezivanje dječaka, u svom će Parlamentu, prvi put u 56 godina njegova postojanja, imati i neonaciste. Trojica od njih su Grci, a, kao u povijesno zlokobnoj slutnji, jedan će biti – Nijemac. I, ono što najviše zabrinjava: u Francuskoj je Nacionalna fronta nastavila tragom nedavnog uspjeha na lokalnim iz-

borima i prvi put, sa 25 posto ukupnog broja glasova, osvojila razmjernu većinu na izborima za Europski parlament. Ne može se isključiti mogućnost da će se 2017. čelnica NF Marine Le Pen kandidirati i za predsjednicu Republike.

Kao što je kazao britanski politički komentator Paul Mason: „Projekt Euro imao je za cilj zajamčiti i spriječiti da Kontinent ikad ponovno odluta u fašizam. Ako sada po europskim parlamentima gmižu fašisti, kakav je uopće smisao tog projekta?“

Pa ipak, prikaz rezultata spomenutih izbora kao posvemašnjeg uspjeha europske krajnje desnice može dovesti do krivih zaključaka. Ima razloga za zabrinutost, ali problem je daleko slojevitiji nego što ga se često predstavlja.

U većini EU članica ne postoji krajnja desnica vrijedna spomena, a i pripadnici stranaka iz tog dijela političkog spektra još čine jednu malobrojnu i rascijepanu manjinu u samom Europskom parlamentu. U nekoliko zemalja krajnja desnica prošla je iznenađujuće loše. To je posebice slučaj sa zemljama koje je proteklih godina snažno uzdrimala gospodarska kriza. Španjolska, Portugal, Italija, Irska i Cipar opovrgavaju teorije prema kojima

nastavak na sljedećoj strani

gospodarska propast za posljedicu ima izborne uspjehe fašista. Jedino Grčka potvrđuje takve povijesne presedane.

Te krajnje desne stranke na izborima su dobro prošle zbog istog temeljnog razloga zbog kojeg se, prema rezultatima, u samom vrhu u Grčkoj našla Syriza, kao veliki protivnik politike štednje; Pokret pet zvijezda Beppe Grilloa na drugom mjestu u Italiji; te veliki protivnik EU općenito i posebice useljavanja Neovisna stranka Ujedinjenog Kraljevstva Nigela Faragea, koji je pobjedom ispunio obećanje o „potresu“ kojim će prodrtati Veliku Britaniju.

Ti razlozi uključuju gubitak povjerenja u ustanove Europske unije, gnjev zbog nedovoljne odgovornosti i prevelike samostalnosti kreatora ključnih ekonomskih odluka u Bruxellesu, kao i osjećaj nepravde kada je riječ o posljedicama gospodarskog kraha na europskom kontinentu.

U svakoj zemlji postoje i vrlo specifični razlozi na koje se usredotočuju birači u potrazi za novim političkim krovom nad svo-

jom glavom, a kojima su se okoristili različiti dijelovi političkog spektra. Uz izuzetak Mađarske i Grčke, krajnja je desnica postizala uspjehe poglavito u zemljama Zapadne i Sjeverne Europe u kojima ljudi osjećaju da ih se uopće ne može kriviti za gospodarske poteškoće Eurozone, ali ipak moraju za njih platiti cijenu.

Te zapadnoeuropske izrazito desničarske stranke ne žele rušiti demokratske poretke, ali žele smanjiti useljavanje (ili ga posve zaustaviti), te suzbiti i ukloniti dio kulturalne i vjerske raznolikosti što je postala sastavnim dijelom temeljne filozofije same Europske unije. Iako iza njih ne stoje poglavito protužidovska raspoloženja, takve njihove politike i stajališta ipak mogu potaknuti širenje manje tolerantnih političkih stajališta općenito prema različitostima; a njih će raspirivati ksenofobija koja u pravilu za žrtvenim jarcima traga uvijek u doba političke i ekonomske nesigurnosti. Europskim Židovima, međutim, nisu potrebni njihovi američki prijatelji da ih podsjetite kamo to može voditi. ☆

IN MEMORIAM

MARIJA MIRJAM GAL (1923. – 2014.)

Gledajući 28. travnja ove godine, na Dan sjećanja na žrtve Holokausta, s balkona svoga stana Marš živih, zauvijek nas je, u 91. godini života, u Holonu (Tel Aviv), napustila cijenjena Marija Gal, nekadašnja članica Židovske općine Rijeka.

Umrla je iznenada, tiho i mirno, sjedeći u svojoj omiljenoj fotelji, dok su njezina kći i unuka promatrale kolonu koja je prolazila ispred zgrade na kojoj su bile izvješene zastave na pola koplja. Sirene, zastave, kolona ljudi i sjećanje na žrtve, njezine roditelje, braću i najmlađu sestru... Trenutak za odlazak u vječnost.

Moj svijet više nije isti, izgubila sam svoju najstariju voljenu prijateljicu s kojom sam razgovarala svakog petka na šabat, i to već godinama; bez obzira na udaljenosti između nas, ona je sa mnom dijelila moj život, život mojih kćeri...Kako izbrisati njezin telefonski broj, kako paliti svijeće na šabat bez njezine poruke...

Mojoj neprežaljenoj Mariji od mene i mojih kćeri.

„Neka nam nebo bude utjeha“.

Irena, Andrea, Daria

DOBROVOLJNI PRILOZI

ZA DOM ZAKLADE LAVOSLAVA SCHWARZA

Žuži i Ivo Jelinek	102.500,00 kn
Marina Popović Mosunjac	7.435,00 kn
Obitelj Weisz-Maleček u spomen na majku Adelu Weisz	500,00 kn

ZA SOCIJALNE POTREBE ŽIDOVSKJE OPĆINE ZAGREB

Mila Ajzenštajn Stojić u spomen na pokojnog supruga dr. Jeronima Stojića	200,00 kn
--	------------------

ZA NEDJELJNU ŠKOLU

Obitelj Polak Babić umjesto vijenca, u spomen na pokojnu Veru Dajht Kralj	200,00 kn
---	------------------

ZA RABINSKE AKTIVNOSTI

Obitelj Breyer (Sisak) u spomen na roditelje Ružicu i Karla	1.020,00 kn
---	--------------------

ZAUSTAVLJENI TRENUTAK

S IZLOŽBE FOTOGRAFIJA NARCISE POTEŽICE
U KNJIŽNICI VJEKOSLAVA MAJERA U ZAGREBU, OD 24.5. DO 30.6.

Sunčano jutro

Opatija

Galebov let

Pogled na Kvarner

Odraz

Prije noći

